

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

1/258

2019

ISSN 0029-389X

INFORMACJA DLA AUTORÓW

- Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać pocztą mailową na adres notatkiplockie@wp.pl lub na płycie CD z wydrukiem na adres Towarzystwa Naukowego Płockiego (pl. Narutowicza 8, 09-402 Płock).
- Czcionka – Times New Roman, wielkość – 12, interlinia – 1,15, maksymalna objętość tekstu – 15 stron z przypisami i zdjęciami, jedna szpalta; marginesy – 2,5 cm.
- Zdjęcia z podpisami oraz podaniem autora i źródła pochodzenia wstawione do tekstu w odpowiednie miejsca. Artykuł powinien być zaopatrzony w krótki abstrakt w języku polskim (do 250 znaków) oraz słowa kluczowe (do 5). Na końcu artykułu należy dołączyć bibliografię oraz jego tytuł i „Summary” w języku angielskim (do 250 znaków). W przypadku recenzji należy tylko dołączyć tytuł recenzowanej publikacji w języku angielskim oraz zdjęcie okładki recenzowanej książki.
- Opuśczenia w cytowanym tekście sygnalizujemy trzema kropkami w nawiasie kwadratowym: [...].
- Przypisy w języku polskim (tamże, dz. cyt., zob.), czcionka – Times New Roman, wielkość – 10, interlinia – 1,15; w przypisach odwołujących się do artykułów z gazet lub czasopism podajemy inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, tytuł gazety lub czasopisma w cudzysłowie, rok, numer, strony, np. S. Kostanecki, *Marszałek w Płocku. Szkic literacki*, „Głos Mazowiecki” 1938, nr 124 z 1 czerwca, s. 2.
- Podobnie podajemy opis bibliograficzny książek: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, data i miejsce wydania, np. T. Chrostowski, *4 pułk strzelców konnych Ziemi Łęczyckiej*, Płock 1992; w przypadku prac zbiorowych: *Dzieje Płocka*, t. 2, *Dzieje miasta w latach 1793-1945*, (red.) M. Krajewski, Płock 2006.
- Przed przystąpieniem ostatecznej wersji tekstu bardzo prosimy o jego sprawdzenie, ze zwróceniem uwagi na literówki, interpunkcję i poprawność przypisów.
- Prosimy również o krótką informację Autora o sobie do notki o Autorach: tytuł lub stopień naukowy, miejsce pracy, pełnione funkcje oraz adres (w celu przesłania egzemplarza autorskiego), numer telefonu i adres mailowy do wiadomości redakcji.
- Przesłanie artykułu do Redakcji „Notatek Płockich” oznacza zgodę Autora na jego publikację.
- Warunkiem zakwalifikowania artykułu do druku jest pozytywna recenzja wydawnicza.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: dwór w Sokołowie z XVIII wieku
Rys. Anna Michalak

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
ul. Dziewiarska 7, 09-407 Płock
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

QUARTERLY OF THE SCIENTIFIC
SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

1/258
JANUARY – MARCH
2019

EDITORIAL BOARD

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(LANGUAGE EDITOR)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(STATISTICAL EDITOR)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Lithuania)

PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

1/258
STYCZEŃ – MARZEC
2019

KOLEGIUM REDAKCYJNE

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(REDAKTOR JĘZYKOWY)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(REDAKTOR STATYSTYCZNY)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Litwa)

PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

TOMASZ KOWALSKI TWENTIETH-CENTURY RENOVATION OF THE MEDIEVAL CHURCH ST. ANDREW IN BOŻEWO	3
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI TADEUSZ WŁOCZKOWSKI – HERO OF THE POLISH-BOLSHEVIK WAR OF 1920 FROM SIERPC	14
MARCIN BŁASZCZYK ROAD MANAGEMENT OF PŁOCK COUNTY AND MAZOVIA REGION OF PŁOCK (1918–2002)	18
WŁODZIMIERZ SERAFIMOWICZ DIVISION OF PŁOCK INTO FIELD AND ORGANIZATIONAL OF THE THIRD REPUBLIC OF POLAND	26
DARIA TARKA THE MAYOR OF THE CITY WITH POWIAT RIGHTS' LEGAL POSITION ON THE EXAMPLE OF THE CITY OF PŁOCK	37
REVIEW „HISTORICAL NOTES OF BIEŻUŃ” NO. 32 (Rev. Grzegorz Gołębiewski)	48
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 I – 31 III 2018	54
LIST OF REVIEWERS IN 2018	71
OUR AUTHORS	72

SPIS TREŚCI

TOMASZ KOWALSKI DWUDZIESTOWIECZNA RESTAURACJA ŚREDNIOWIECZNEGO KOŚCIOŁA PW. ŚW. ANDRZEJA W BOŻEWIE	3
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI TADEUSZ WŁOCZKOWSKI – BOHATER WOJNY POLSKO-BOLSZEWICKIEJ 1920 R. Z SIERPCA	14
MARCIN BŁASZCZYK ZARZĄDZANIE DROGAMI W POWIECIE PŁOCKIM I NA MAZOWSZU PŁOCKIM (1918–2002)	18
WŁODZIMIERZ SERAFIMOWICZ ZARYS PODZIAŁU TERYTORIALNO-FUNKCJONALNEGO PŁOCKA W III RZECZPOSPOLITEJ	26
DARIA TARKA POZYCJA PRAWNOUSTROJOWA PREZYDENTA MIASTA NA PRAWACH POWIATU NA PRZYKŁADZIE PREZYDENTA MIASTA PŁOCKA	37
RECENZJE „BIEŻUŃSKIE ZESZYTY HISTORYCZNE” NR 32 (Rec. Grzegorz Gołębiewski)	48
BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 I – 31 III 2018 R.	54
LISTA RECENZENTÓW W 2018 ROKU	71
NASI AUTORZY	72

TOMASZ KOWALSKI

DWUDZIESTOWIECZNA RESTAURACJA ŚREDNIOWIECZNEGO KOŚCIOŁA PW. ŚW. ANDRZEJA W BOŻEWIE

Abstrakt

Artykuł poświęcony jest historii budowlanej kościoła pw. św. Andrzeja Apostoła w Bożewie na Mazowszu, analizie jego architektury oraz prezentacji prac konserwatorskich przeprowadzonych w ramach regotyzacji świątyni w latach 1910–1911 według wskazań delegatów Towarzystwa opieki nad zabytkami przeszłości – Juliana Lisickiego i Jarosława Wojciechowskiego.

Słowa kluczowe: Towarzystwo opieki nad zabytkami przeszłości, konserwacja i restauracja zabytków, Bożewo (powiat sierpecki), gotycka architektura sakralna, ks. Michał Kaczorowski

*

Z inicjatywy prężnie działającego w latach 1906–1944 Towarzystwa opieki nad zabytkami przeszłości, obok szeroko zakrojonej akcji popularyzującej wiedzę o kulturze i sztuce polskiej, podjęto na terenie Rzeczypospolitej liczne inicjatywy ochrony zabytków kultury narodowej¹.

Do wybuchu I wojny światowej Towarzystwo objęło różnorodnymi interwencjami i pracami konserwatorskimi 365 zabytków, w tym 56 w Warszawie. Ponadto rozwinęło szeroko zakrojoną akcję inwentaryzatorską, konserwatorską i muzealną. Do 1914 roku w zbiorach Pracowni Inwentaryzacyjnej znajdowało się 3000 klisz i 6000 fotografii polskich zabytków. Pracownia ta (kierowana przez Jarosława Wojciechowskiego, Juliusza Kłosa, a potem Teofila Wiśniowskiego) prowadziła akcje inwentaryzacyjne w Warszawie i na terenach dawnej Polski, gromadziła inwentaryzacje pomiarowe, szkice, rysunki, sprawozdania delegatów, klisze i fotografie².

Efekty działalności Towarzystwa na rzecz szeroko rozumianej ochrony zabytków pozostają do dziś nieocenione. Dyskusyjne są natomiast pewne sposoby działalności restauracyjnej architektów w nim działających. Towarzystwo wobec braku państwowej opieki nad zabytkami, przyjęło (jedyną możliwą w czasach carskich) formę społecznego zrzeczenia, które czerpało środki ze składek członkowskich i dobrowolnych ofiar społeczeństwa i przeznaczało je na prowadzenie akcji inwentaryzacyjnych oraz (w miarę dysponowania środkami finansowymi)

partycypowało w kosztach restauracji niektórych obiektów. Inwentaryzatorzy i delegaci terenowi już na początku istnienia Towarzystwa przystępowali do praktycznej opieki nad zabytkami oraz udzielania porad właścicielom i zarządcom obiektów³. W większości wypadków wskazówki Towarzystwa praktycznie były realizowane. Znane są jednak przypadki rezygnowania z kosztowniejszych wariantów konserwatorskich, na rzecz rozwiązań kompromisowych, na ogół niespełniających swego zadania. Bowiem w przypadku niektórych prac prowadzonych w budowach sakralnych, różnie układała się współpraca pomiędzy Towarzystwem a dozorami kościelnymi. Brak istniejącego wówczas w Królestwie Kongresowym prawnego rozwiązania ochrony zabytków nie dawał architektom żadnej mocy sprawczej i gdy brakowało pomiędzy nimi nici porozumienia, mogli oni jedynie oprotestować działania lokalnych budowniczych nieuwzględniające wszystkich wskazań delegatów (często ze względu na ograniczenie kosztów prac)⁴. Już w czasach współczesnych

³ A. Ch., *50-lecie założenia Towarzystwa opieki nad zabytkami przeszłości*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1958, nr 3, s. 407–408. W statucie Towarzystwa, uchwalonym i zatwierdzonym w 1906 r. sformułowano główny cel jego istnienia, którym było: „zabezpieczenie i chronienie od uszkodzeń i zagłady wszelkich pamiątek i zabytków kultury polskiej, gdziekolwiek takowe jeszcze istnieją”, zob. Al. K., *Towarzystwo opieki nad historycznymi pamiątkami i zabytkami sztuki i kultury polskiej*, „Tygodnik Ilustrowany” 1906, nr 32, s. 627.

⁴ Dziś często pochopnie za błędne decyzje konserwatorskie obarczamy winą architektów działających w Towarzystwie, jednak należy pamiętać, że był to problem złożony i faktycznie na ostateczny kształt obiektów restaurowanych w Kongresówce przed I wojną światową, wpływ miały dostępne przez właścicieli fundusze, umiejętności zatrudnionych budowniczych oraz negocjacyjne zdolności delegatów i architektów z Towarzystwa, przy pomocy których musieli przekonywać decydentów do swoich racji i wizji restauracji obiektów.

¹ B. Wierzbicka, E. Siurawska, *Stulecie Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości 1906–2006*, Warszawa 2006, s. 3.

² Tamże, s. 4.

podejmowanym działaniom, dało się słyszeć rozbieżne zdania co do niektórych aspektów interwencji w strukturę architektoniczną remontowanych obiektów. Ożywione dyskusje na ich temat prowadzone były także przez kolejne dziesięciolecia⁵.

Jednym z takich „dyskusyjnych” exemplów był gotycki kościół św. Andrzeja Apostoła w Bożewie na Mazowszu, w diecezji płockiej, którego restaurację i częściową regotycyzację przeprowadzono według wytycznych przygotowanych delegatów Towarzystwa. Przez wzgląd na szczególną wartość historyczną i historyczno-artystyczną dla sztuki Mazowsza, jaką niesie za sobą ta niewielka średniowieczna świątynia⁶, warto szczegółowo przeanalizować zmiany jakie dla jej struktury architektonicznej przyniosła restauracja prowadzona w tym kościele w latach 1910–1911. Nim jednak pochylimy się nad zakresem prac renowacyjnych podjętych w Bożewie przed przeszło wiekiem, warto uporządkować wiedzę o historii budowlanej tej świątyni, która jak dotąd nie doczekała się kompleksowej analizy historycznej i architektonicznej.

*

Parafię w Bożewie (dawniej Borzewo) erygował w 1453 roku biskup płocki Paweł Giżycki, wydziela ją z macierzystej parafii w Bądkowie, położonej po drugiej stronie rzeki Skrwy. Fundacja miała charakter szlachecki i przypisuje się ją dziedzicowi wsi Andrzejowi z Borzewa herbu Lubicz (w swej karierze był on m.in.: pisarzem księcia Michała litewskiego, później starostą płońskim, sekretarzem księżnej mazowieckiej Katarzyny oraz stolnikiem płockim)⁷.

Nietrafiona wydaje się datacja budowy obecnie istniejącego bożewskiego kościoła na połowę

XV wieku⁸. Wprawdzie wizytacje (1776 r., 1817 r.) również podają rok 1453 jako czas budowy świątyni, jednakowoż takie datowanie ma charakter czysto tradycjonalistyczny. Mimo braku źródeł pisanych, słuszniej wydaje się ulokowanie czasu powstania murowanego kościoła w Bożewie na koniec XV wieku, lub nawet początek wieku XVI⁹. Izabella Galicka zaproponowała datowanie zakrystii kościoła na 1453 r., (rys. 1) a reszty budowli na przełom XV i XVI wieku¹⁰ (co można interpretować, jako sugestię badaczki o istnieniu jakiegoś bliżej nieznanego pierwotnego korpusu – może drewnianego, zastąpionego kilka dekad później obecnie istniejącą murowaną bryłą kościoła¹¹).

O różnej chronologii bożewskiej zakrystii i prezbiterium faktycznie świadczą czytelne styki ich murów – widoczne od strony wschodniej i zachodniej oraz ujawniony niedawno (odkryty spod warstw tynku wraz z zewnętrznym licem południowego muru zakrystii – z trzema odcinkowymi wnękami oraz skromnym ostrołukowym portalem profilowanym wałkiem) wewnętrzny narożnik północno-wschodni (fot. 1)¹².

⁸ Takie datowanie przyjęto m.in. w pracach: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, tom I, pod. red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego i W. Walewskiego, Warszawa 1880, s. 339; *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce*, t. 31, *Województwo płockie*, pod. red. M. Różewicza, Warszawa 1988, s. 69; I. Galicka, H. Sygietyńska, *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. X, zeszyt 23, *Powiat sierpecki*, Warszawa 1971, s. 1; *Catalogus Ecclesiarum et Utriusque Cleri tam Saecularis quam Regularis Dioecesis Plocensis pro Anno Domini 1911*, Varsaviae 1910, s. 109; R.M. Kunkel, *Architektura gotycka na Mazowszu*, Warszawa 2006, s. 190.

⁹ Takie datowanie zaproponowano m.in. w: J.Z. Łoziński, *Pomniki sztuki w Polsce*, t. III, *Mazowsze i Podlasie*, Warszawa 1999, s. 395; *Diecezja Płocka...*, dz. cyt., s. 182.

¹⁰ I. Galicka, *Z problemów gotyckiej architektury sakralnej na Mazowszu*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1987, nr 1–2, s. 161, przyp. 8; I. Galicka, H. Sygietyńska, *Sztuka gotycka (XIV–początek XVI w.)*, w: *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, pod red. A. Gieysztor i H. Samsonowicza, Warszawa 1994, s. 416. W tym wypadku badaczka zweryfikowała swoje poglądy, gdyż ponad dekadę wcześniej, w Katalogu zabytków sztuki w Polsce z 1971 roku widziała w Bożewie inną chronologię: korpus z połowy XV wieku oraz późniejszą od niego zakrystię. Propozycję istnienia starszej zakrystii oraz późniejszego korpusu przyjął również J. Łoziński, zob. J.Z. Łoziński, *Pomniki...*, dz. cyt., s. 395.

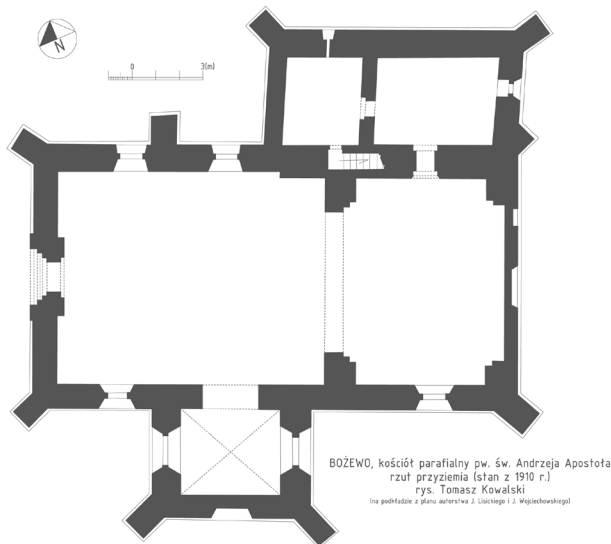
¹¹ I. Galicka wskazała kilka mazowieckich przykładów procesów zamiany kościoła drewnianego na murowany, które rozpoczynały się od budowy murowanej zakrystii i skarbcza (ze względów „przeciwpożarowych”), a następnie prezbiterium i dopiero korpusu nawowego. Jak ustaliła badaczka niejednokrotnie murowane prezbiteria przez długi czas współistniały z drewnianymi nawami, zob. I. Galicka, *Z problemów...*, dz. cyt., s. 161, przyp. 11.

¹² Analiza architektoniczna tych węzłów oraz kwestia chronologii niewielkiej ukośnej przypory na granicy prezbiterium i

⁵ *Opieka nad zabytkami i ich konserwacja*, Warszawa 1920; J. Frycz, *Restauracja i konserwacja zabytków architektury w Polsce w latach 1795–1918*, Warszawa 1975, s. 220 i n.;

⁶ Wartości te dostrzegano i wyraźnie formułowano już w 1. poł. XX wieku: „Kościół [w Bożewie] dość starożytny, bo pochodzący z XV wieku zbudowany z cegły w stylu krzyżackim”, *Z Bożewa*, „Głos Płocki” 1914, nr 57, s. 3; „Kościół w Bożewie to stary zabytek, zbudowany na sposób wiślano-bałtycki, staropolski, jeszcze w czternastym wieku” (sic!), *Z gminy Lisewa*, „Gazeta Świąteczna” 1931, nr 2608, s. 8; „Kościół w Bożewie niewielki co prawda, ale bardzo stary, bo pamięta jeszcze czasy krzyżackie, jest pięknym zabytkiem kultury narodowej”, *Z wizytacji pasterskiej w Bożewie*, „Głos Mazowiecki” 1937, nr 204, s. 3.

⁷ *Słownik historyczno-geograficzny województwa płockiego w średniowieczu*, oprac. A. Borkiewicz-Cielińska, (seria: *Słownik Historyczno-Geograficzny Ziemi Polskich w Średniowieczu*, t. 3, *Mazowsze – województwo płockie*), Wrocław 1980, s. 22; *Diecezja Płocka. Struktura personalno-administracyjna (stan z dnia 1 października 1977 r.)*, Płock 1978, s. 182; J. Łempicki, *Herbarz szlachty powiatu sierpeckiego* (seria: *Herbarz mazowiecki*, t. 4), Sierpc 2008, s. 124.

Rys. 1. Bożewo, kościół parafialny św. Andrzeja, rzut przyziemia, stan z 1910 r. (rys. Tomasz Kowalski, na podkładzie planu J. Lisickiego i J. Wojciechowskiego)

Kościół w Bożewie wzniesiono jako budowlę orientowaną, jednonawową, z wyodrębnionym wewnątrz prezbiterium (przy pomocy szerokiej półkolistej arkady łuku tęczowego), równej szerokości z nawą, zamkniętym prosto¹³. Po północnej stronie prezbiterium zlokalizowano zakrystię na planie wydłużonego prostokąta z wydzielonym wewnątrz pomieszczeniem skarbcza (fot. 2)¹⁴.

Świątynia wzniesiona została jako murowana z cegły w wątku mieszanym (z przewagą wendyjskiego), który wzbogacono (od wschodu i zachodu) siatką romboidalnie ułożonych zendrówek. Ściany wschodnią i zachodnią zwieńczono schodkowymi szczytami. Szczyt zachodni (fot. 3) siedmioosiowy¹⁵,

zakrystii (po stronie wschodniej) – mimo, że interesujące – znajdują się poza tematyką niniejszych rozważań.

¹³ Zabieg wprowadzenia do wnętrza szerokiej arkady łuku tęczowego (w 2/3 długości kościoła) – znany z innych mazowieckich rozwiązań tego czasu (por. kościół pw. św. Wojciecha BM w Białej Rawskiej; kościół pw. św. Jana Chrzyciela w Cegłowie; kościół pw. św. Jana Chrzyciela w Gołyminie) – w znaczącym stopniu zachwiało wrażenie jednorodności świątyni (nieznacznie dostrzegane jednak w rzucie). Nie można jednak wykluczyć wtórności zabiegu zaakcentowania strefy prezbiterialnej kościoła owym łukiem oraz wprowadzeniem w czterech narożach chóru stosunkowo wydatnych lizen z niewielkimi uskokami na krawędziach.

¹⁴ „Zakrystia przy kościele i skarbiec murowany” [1776 r.], (zob. M. M. Grzybowski, *Materiały do dziejów ziemi płockiej. Z archiwaliów diecezjalnych płockich XVIII wieku*, cz. 1, s. 20). Sprzężenie pomieszczeń zakrystii i skarbcza kościelnego we wspólnym obrysie muru zewnętrznego jest dość często spotykanym w tym czasie rozwiązaniem w mazowieckich, wiejskich kościołach (por. kościół pw. św. Filipa i św. Jakuba w Czernicach; kościół pw. NMP i św. Antoniego w Pawłowie, kościół pw. Świętej Trójcy w Winnicy).

¹⁵ Forma zachodniego szczytu kościoła w Bożewie do złudzenia przypomina szczyt prezbiterium kościoła konwentualnego Franciszkanów pw. NMP w Wyszogrodzie (bud. pocz.

Fot. 1. Bożewo, kościół parafialny św. Andrzeja, ściana północna prezbiterium i portal do zakrystii (fot. Tomasz Kowalski, 2012 r.)

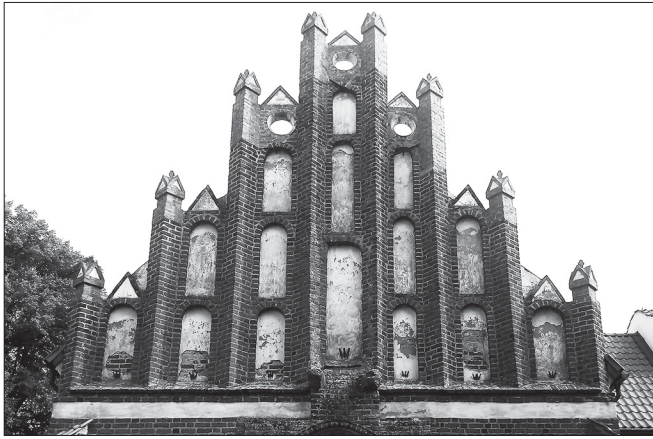
Fot. 2. Bożewo, kościół parafialny św. Andrzeja, zakrystia, widok od północnego zachodu (fot. Tomasz Kowalski, 2018 r.)

stopnie zwieńczone wimpergami (z których trzy środkowe wzbogacono o oculusowe przeźrocza). Artykułujące osie szczytu lizeny (w górnych partiach przechodzące w sterczyny i opięte wgłębny fryzem) ustawiono przekątniowo i zwieńczono geometrycznymi hełmami dekorowanymi ceramicznymi krzyżkami. Pola pomiędzy lizenami ożywiono za pomocą płytkich blend zamkniętych pełnymi łukami, stopniowanych w czterech kondygnacjach¹⁶.

Kościół przekryto dwuspadowym dachem, oszkarpowano i w górnej partii muru opięto wgłębny, tynkowanym fryzem płycinowym. W fasadzie zachodniej umieszczono niewielki ryzalit, w którym zlokalizowano

XVI w., konsekrowany w 1510 r.) – z tą różnicą, że szczyt wyszogrodzki jest trójkondygnacyjny i pięcioosiowy.

¹⁶ W środkowej osi szczytu zachodniego pojawia się nieregularność – dolna blenda jest szersza i wyższa od sąsiadujących z nią wnęk. Być może jest ona świadectwem istnienia tu dźwigu z czasów budowy świątyni i związanego z nią technicznego otworu prowadzącego na poddasze wznoszonego kościoła, którym na jego górne partie transportowano materiały budowlane (np. dachówki). Za słusznością tej teorii może przemawiać również fakt zachowania pod rzeczoną blendą dwóch kamiennych konsol, które są z pewnością elementami niedysiejszej konstrukcji dźwigowej.

Fot. 3. Bożewo, kościół parafialny św. Andrzeja, szczyt zachodni (fot. Tomasz Kowalski, 2018 r.)

wgłębny, trójuskokowy, ostrołukowy, profilowany (wałek – wklęska – wałek) portal (fot. 4), umieszczony na 1497 rok, można pokusić się o przesunięcie datowania bożewskiej świątyni na początek wieku XVI. Nie powinien nam również umknąć fakt, że zastosowane w Bożewie rozwiązania architektoniczne (być może czerpane pośrednio od kościoła Mansjonarzy w Sierpcu) były typowe i powszechnie używane w poprzednich stuleciach w architektonicznych, późnogotyckich realizacjach na terenie nieodległego Państwa Zakonnego w Prusach¹⁹. Christopher Herrmann pokusił się wręcz o tezę iż kościół w Bożewie wzniesli mistrzowie budowlani sprowadzeni z terenu Prus²⁰.

Fot. 4. Bożewo, kościół parafialny św. Andrzeja, portal zachodni (fot. Tomasz Kowalski, 2018 r.)

Analizując formalne rozwiązania bożewskiego kościoła dostrzec można kilka analogii z architekturą nieodległego (20 km) kościoła kolegiackiego Mansjonarzy pw. Panny Marii w Sierpcu (m.in.: zachodni ryzalit z portalem we wnęce; lico muru szyte rombami układanymi z zendrówek; sterczynowe szczyty¹⁷; fryz płytynowy). Zastosowane w Bożewie rozwiązania, zdają się być naśladownictwami – zredukowanymi i dostosowanymi do skali i potrzeb wiejskiego kościoła parafialnego¹⁸. Miejska inwestycja budowlana w Sierpcu, prowadzona na niespotykaną dotąd w regionie skalę, bez wątpienia oddziaływała na pomniejsze fundacje architektoniczne w nieodległej okolicy. Kościół św. Andrzeja w Bożewie wydaje się być takim echem. Datując (za ks. Tadeuszem Żebrowskim) ukończenie sierpeckiego kościoła Mansjonarzy na początek wieku XVI. Nie powinien nam również umknąć fakt, że zastosowane w Bożewie rozwiązania architektoniczne (być może czerpane pośrednio od kościoła Mansjonarzy w Sierpcu) były typowe i powszechnie używane w poprzednich stuleciach w architektonicznych, późnogotyckich realizacjach na terenie nieodległego Państwa Zakonnego w Prusach¹⁹. Christopher Herrmann pokusił się wręcz o tezę iż kościół w Bożewie wzniesli mistrzowie budowlani sprowadzeni z terenu Prus²⁰.

¹⁷ Nie jest znana nam forma zwieńczenia szczytów sierpeckich, gdyż zostały one w końcu XVIII w. zbarokizowane i częściowo zniszczone; obecny ich kształt jest wynikiem częściowej dwudziestowiecznej rekonstrukcji, dokonanej na podstawie zachowanych relikwów. Wydaje się, że mogły być one zbliżone formą do istniejącego szczytu zachodniego z Bożewa, z różnicą w opracowaniu wewnętrznych blend.

¹⁸ Rozwiązania formalne architektury wiejskich kościołów – zdaniem Barbary Bieniewskiej-Lenard – należy rozpatrywać wspólnie z zagadnieniami organizacji kościelnej, wielkości, zagęszczenia i potrzeb istniejącej na Mazowszu sieci parafialnej, a co za tym idzie programu i rangi kościoła, które warunkowały jego wielkość, wzajemne proporcje nawy i prezbiterium czy układ przestrzenny. Gdy uwzględnimy te zależności, to – jak zauważyła badaczka – zrozumiemy fakt przewagi, wśród gotyckich kościołów Mazowsza, niewielkich, jednonawowych, parafialnych świątyń, przekrytych płaskim stropem z małym, czasem tylko wewnętrznie wydzielonym prezbiterium, zob. B. Bieniewska-Lenard, *Problematyka badań gotyckiej architektury sakralnej Mazowsza*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1963, nr 2, s. 124. Problematyce tej poświęcony jest również nieco późniejszy – wspomniany już – tekst I. Galickiej, zob. I. Galicka, *Z problemów...*, dz. cyt. s. 145–163.

¹⁹ Istnienie tych zależności wskazał już: Z. Świechowski, *Regiony w późnogotyckiej architekturze Polski*, w: *Późny gotyk. Studia nad sztuką przełomu średniowiecza i czasów nowych. Materiały sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki* – Wrocław 1962, Warszawa 1965, s. 130.

²⁰ Ch. Herrmann, *Masowien*, w: *Mittelalterliche Architektur in Polen. Romanische und gotische Baukunst zwischen Oder und Weichsel*, t. 1, pod red. Ch. Herrmann, D. von Winterfeld, Petersberg 2015, s. 531. Już wcześniej zasugerowały to Izabella

Dopiero z 1598 roku pochodzi pierwsza pisemna wzmianka o istnieniu we wsi Bożewo kościoła parafialnego dedykowanego świętym Andrzejowi i Jakubowi Apostołom, według której miał być on wówczas wewnątrz odnowiony²¹.

Istotnym elementem wzbogacającym skromną bryłę jednonawowego kościoła była kaplica grobowa przybudowana do świątyni od strony południowej (fot. 5).

W literaturze przyjmuje się, że ufundowali ją Borzewscy ok. 1630 roku²². Miało mieć to związek z odnotowaną w wizytacji kościoła (ponad wiek późniejszej) fundacją przy kościele Bractwa świętej Anny przez Hieronima, Dorotę i Stanisława Borzewskich w 1631 roku. Należy jednak podkreślić, iż w rzeczonym protokole wizytacji z 1776 roku wspomniano jedynie o ołtarzu dedykowanym św. Annie, nie wskazując w żaden sposób na związek fundacji bractwa z budową osobnej kaplicy²³, choć pewnie faktycznie powstała ona w bliskim fundacji bractwa czasie. Zbudowano ją na planie zbliżonego do kwadratu prostokąta, lokując ją mniej-więcej w połowie długości kościoła. Oszkarpowana w narożach, przekryta sklepieniem krzyżowym, otwarta została do nawy smukłą, półkolistą arkadą. W podziemiu kaplicy urządzono kryptę, zapewne dla pochówku członków Bractwa św. Anny²⁴. Ponownej konsekracji kościoła (w związku

Galicka i Hanna Sygietyńska, proponując wersję wędrowek rzemieślników z państwa zakonnego, którzy po klęsce grunwaldzkiej i stopniowemu regresowi budownictwa w dawnych Prusach, szukali zatrudnienia na obszarze Mazowsza i w XV, XVI wieku przenosili na jego grunt znane sobie starsze rozwiązania architektoniczne, typowe dla okresu świetności państwa zakonnego, lecz ulegające tu przemieszaniami z tradycjonalizmem budownictwa mazowieckiego, zob. I. Galicka, H. Sygietyńska, *Zabytki sztuki w Sierpcu i okolicach*, „Rocznik Muzeum Mazowieckiego w Płocku” 1974, z. 6, s. 6.

²¹ *Diecezja Płocka...*, dz. cyt., s. 182.

²² J. Z. Łoziński, *Pomniki...*, dz. cyt., s. 395.

²³ Wśród wyposażenia kościoła przetrwała do dziś postgotycka grupa figur Tronującej św. Anny Samotrzcę (fot. 6), składająca się rzeźbionych osobno siedzących postaci: św. Anny oraz Marii z Dzieciątkiem. Figury te (pochodzące zapewne z pocz. XVII w.) funkcjonowały pierwotnie jako zestawione ze sobą w jedną grupę rzeźbiarską (o takim przeznaczeniu świadczy analogiczny profil ławy obu części grupy), którą wiązać należy z brackim ołtarzem konfraterni św. Anny. Być może pierwotnym miejscem ich ekspozycji była zachowana do dziś płytki nisza na osi południowej ściany kaplicy bocznej kościoła w Bożewie (obecnie przestronięta przez nastawę ołtarzową). Wizytator w 1776 r. pisał o ołtarzu w kaplicy bocznej „w tym ołtarzu są trzy osoby rżnięte: św. Anny, Najświętszej Panny z Panem Jezusem” (zob. M. M. Grzybowski, *Materiały...*, dz. cyt., s. 19). Grupę figur ostatecznie rozdzielono na pocz. XX wieku umieszczając jej dwie części osobno nad dwiema bocznymi brankami nowo zmontowanej, osiemnastowiecznej nastawy ołtarza głównego (sprowadzonej w 1906 roku z kościoła w Popowie nad Bugiem).

²⁴ [1776 r.] „sklep murowany pod kaplicą św. Anny dla

Fot. 5. Bożewo, kościół parafialny św. Andrzeja, kaplica grobowa Borzewskich, widok od południa (fot. Tomasz Kowalski, 2010 r.)

z zaginięciem dokumentów poprzedniej) dokonał sufragan płocki, biskup Wojciech Tolibowski 25 lipca 1647 roku²⁵. Ostatni większy remont kościoła przeprowadził ks. Tomasz Franciszek Jurzyński w drugiej dekadzie XIX wieku (na krótko przed 1817 r.)²⁶.

W 1910 roku do Bożewa przybyli delegaci warszawskiego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości – Julian Lisiecki²⁷ i Jarosław Wojciechowski²⁸. Goszczeni przez nowo mianowanego (1909 r.) proboszcza księdza Michała Kaczorowskiego²⁹, umarłych”, zob. tamże, s. 20.

²⁵ Tamże, s. 18. Schematyzm diecezjalny z 1978 r. podaje, że konsekracja miała miejsce w 1646 roku, zob. *Diecezja Płocka...*, dz. cyt., s. 182.

²⁶ M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej*, t. 5, Płock 2016, s. 122–123.

²⁷ Julian Lisiecki (1881–1944), warszawski architekt, absolwent politechniki w Karlsruhe, zwycięzca wielu konkursów architektonicznych, członek Stowarzyszenia Architektów Polskich, fotograf amator. Był aktywnym działaczem Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości, uczestnikiem terenowych delegacji, autorem wielu referatów wygłaszanych na posiedzeniach Towarzystwa. Kierował pracami konserwatorskimi przy kamienicy Baryczków w Warszawie, zob. <http://tonzp.dziedzictwowizualne.pl/fotografowie> [dostęp: 29.08.2018 r.].

²⁸ Jarosław Wojciechowski (1874–1942), syn Konstantego Wojciechowskiego, architekt, konserwator zabytków, kolekcjoner, fotograf amator zajmujący się fotografią architektury. Był jednym z najaktywniejszych członków warszawskiego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości i kierownikiem pracowni inwentaryzacyjnej Towarzystwa. Przed wybuchem I wojny światowej uczestniczył w objazdach inwentaryzacyjnych, z których zachowało się wiele sporządzonych przez niego opisów zabytków, planów, szkiców i zdjęć. Bardzo często planował i prowadził prace architektoniczno-konserwatorskie, nad którymi pieczę sprawowało Towarzystwo (np. restauracja kościoła św. Jakuba w Sandomierzu, kamienicy Baryczków i kamienicy Księżąt Mazowieckich na Rynku Starego Miasta w Warszawie). Był autorem ważnych publikacji poświęconych teorii i praktyce ochrony zabytków, przypuszczalnie również autorem lub współautorem dekretu i ustawy o ochronie zabytków z 1918 i 1928 r., zob. <http://tonzp.dziedzictwowizualne.pl/fotografowie> [dostęp: 29.08.2018].

²⁹ M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej*.

Fot. 6. Bożewo, kościół parafialny św. Andrzeja, nastawa ołtarza głównego, grupa figur z przedstawieniem świętej Anny Samotrzeć (fot. Agata Warczachowska, 2018 r.)

dokonał oględzin i pomiarów kościoła parafialnego, czego efektem był wykonany stosunkowo dokładny rzut świątyni oraz komplet fotografii dokumentujących stan kościoła, detale architektoniczne oraz wybrane elementy wyposażenia wnętrza³⁰. W ciągu niedługiego czasu obaj opracowali i przestali bożewskiemu proboszczowi wskazówki co do zakresu prac restauracyjnych planowanych przy kościele³¹. Odnowienie kościoła miało mu przywrócić „czystość stylową”.

Zachęta do otwarcia się duchowieństwa diecezji płockiej, na udział specjalistów zrzeszonych w warszawskim Towarzystwie przy pracach prowadzonych w tutejszych zabytkach, wyrażona została na łamach „Miesięcznika Pastorskiego Płockiego”. Autor tekstu poświęconemu Towarzystwu (podpisany inicjałami „Ks. I. L.” – przypuszczalnie ks. Ignacy Lasocki), świadomy, że „ksiądz katolicki, będąc głównym stróżem pamiątek naszych kościelnych, obowiązany z pewnym pietyzmem i ostrożnością się do nich

Wiek XX, t. 1, cz. 1, Płock 2007, s. 246. Ksiądz Michał Kaczorowski (1878–1941) proboszczował w Bożewie w latach 1909–1913. Wcześniej zastąpił się dla kościoła pofranciszkańskiego w Dobrzyniu nad Wisłą, gdzie podczas swej posługi (1904–1909) doprowadził do gruntownego odnowienia świątyni oraz przyozdobienia jej polichromią pędzla Władysława Drapiewskiego. Na swojej kolejnej placówce duszpasterskiej w nieodległym Bonisławiu (1913–1939) z pietyzmem dbał o powierzony mu zabytkowy drewniany kościół. Został zamordowany w Działdowie 15 czerwca 1941 roku.

³⁰ Fotografie z lat 1910–1911 szczęśliwie przetrwały w zbiorach Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk (w oryginalne lub w odbitkach).

³¹ *Sprawozdanie Zarządu Towarzystwa opieki nad zabytkami przeszłości – 1910*, Warszawa 1911, s. 22.

obchodzić” oraz, że „niejedna dłoń kapłańska, przy dobrych nawet chęciach, odcisnęła ślad barbarzyński w swym opiekuńczym dobytku, do pamiątek sztuki kościelnej”, zachęcał duchownych diecezji płockiej na łamach rzeczonożego pisma, do popierania, a nawet wstępowania w szeregi tego gremium i wspierania jego działalności ofiarami pieniężnymi. Autor podkreślił, że Towarzystwo opieki nad zabytkami przeszłości powinno mieć ważne znaczenie dla całego duchowieństwa³². Stąd nie dziwi fakt, że ks. Michał Kaczorowski, który stanął przed zadaniem generalnego remontu powierzonej mu czterechsetletniej świątyni, zwrócił się o pomoc do specjalistów. Niejako w myśl diecezjalnej wykładni pragnął podejść do remontu „ze znajomością rzeczy, zachowując od zatracenia to, co jeszcze uratować się dało”³³.

W drugiej połowie 1910 roku przystąpiono do prac ziemnych przy kościele. Ksiądz Michał Kaczorowski zachęcał parafian do wzięcia czynnego udziału w pracach. Celem osuszenia fundamentów, wokół kościoła odkopano ziemię na głębokość jednego łokcia, a cokół oraz mury świątyni zaczęto oczyszczać mechanicznie. Wykonano również nowe spoinowanie cegieł. Przy okazji prac nad ceglany licem świątyni, zamurowane zostały również dawne otwory maculcowe. Tymczasem w parafii trwała zbiórka funduszy na cel dalszych prac, co jednak nie spotkało się z pełnym entuzjazmem wśród wszystkich parafian³⁴.

W końcu 1910 i na początku 1911 roku wykonano najbardziej efektowne prace. Wówczas rozebrana została bezstylowa kruchta zachodnia (fot. 7) pochodząca najpewniej z XIX wieku³⁵, co pozwoliło na odsłonięcie gotyckiego portalu w całej jego wysokości³⁶.

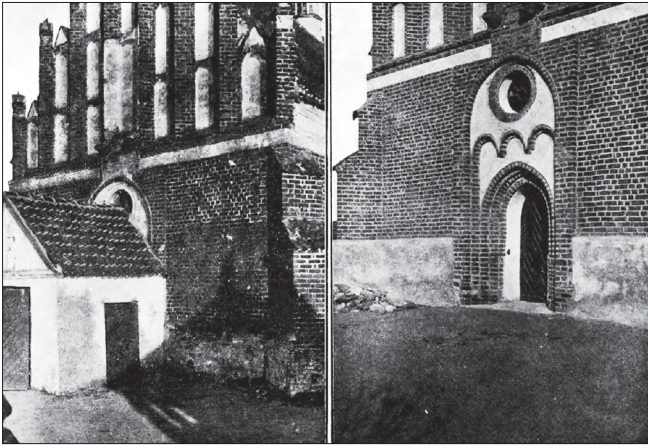
³² Ks. I. L., *Towarzystwo opieki nad zabytkami przeszłości*, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 1911, nr 8, s. 258.

³³ M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo...*, t. 1, cz. 1, dz. cyt., s. 246.

³⁴ „Zaden z dotychczasowych proboszczów bożewskich nie mógł myśleć o gruntownej restauracji, wobec skąpstwa parafian miejscowych nie tylko na cele ogólne, ale także i na cele związane z kultem”, zob. A. W., *W Bożewie*, „Głos Płocki” 1911, nr 16, s. 3. Rok później anegdotę o kulisach zbiórki pieniędzy na rzecz dalszej renowacji kościoła w Bożewie opisano w prasie płockiej, zob. *Bożewo*, „Głos Płocki” 1912, nr 32, s. 3.

³⁵ Wizytacja z 1776 r. informowała, że: „portyku nie masz”, zob. M. M. Grzybowski, *Materiały...*, dz. cyt., s. 20. Mianem „portyku” określano niegdyś zewnętrzne kruchty kościelne.

³⁶ Działanie to, dziewięć lat później oceniono jako pozytywny przykład prac konserwatorskich, zob. *Opieka nad zabytkami*, dz. cyt., s. 18, il. 9–10: „usuniemy tandetną kruchtę, ładajako skleconą u głównego wejścia gotyckiej świątyni, a to tem skwapliwiej, iż ukaże się wtedy piękny ceglany portal ostrołukowy we wnętrzu z trójnałęczem”.

Fot. 7. Bożewo, kościół parafialny św. Andrzeja, fasada zachodnia – przed i po rozebraniu kruchty, 1910–1911, skan za: *Opieka nad zabytkami i ich konserwacja*, Warszawa 1920, il. 9–10.

W ramach usuwania „niegotyckich” nawarstwień, rozebrano również ażurową, ośmioboczną sygnaturkę, o charakterze barokowym, umieszczoną pośrodku kalenicy dachu kościoła³⁷. Trwały również prace przy naprawie dachu – przełożono na nowo pokrycie, uzupełniając zniszczone jego elementy. Sprowadzono również nowe żelazne okna.

Kluczową dla wyglądu zewnętrznego kościoła była sprawa jego szczytów. O ile zachowany średniowieczny szczyt zachodni nieznacznie odświeżono i uzupełniono zniszczone elementy (fragment jednej sterczyny i wimpergi z przeźroczem), o tyle kwestii szczytu wschodniego warto poświęcić nieco więcej uwagi.

Dotychczas istniejący szczyt ponad wschodnią ścianą kościoła miał charakter barokowy i pochodził prawdopodobnie z czasów osiemnastowiecznej przebudowy świątyni (powstał w podobnym czasie jak przetrwały do dziś szczyt kaplicy południowej)³⁸. Szczyt ujęty był w spływy, podzielony czterema lizenami i zwieńczony półkoliście wygiętym naczółkiem. W górnej części szczytu, w osi, umieszczony był mały oculus, a pod nim niewielki otwór okienny zamknięty łukiem pełnym.

Na podstawie wskazówek opracowanych przez Lisickiego i Wojciechowskiego podjęto się budowy nowego szczytu wschodniego, na wzór zachowanego szczytu zachodniego, by nadać całej bryle kościoła (poza boczną kaplicą) charakter czysto gotycki. Nie była to jednak typowa rekonstrukcja, a rodzaj bardzo interesującej kreacji konserwatorskiej

³⁷ O sygnaturce wspomina wizytacja z 1776 r.: „kopuła na kościele kleńcem pobita reparacji potrzebuje, u niej sygnarek dobry, krzyż na wierzchu żelazny”, tamże.

³⁸ Szczyty o bardzo zbliżonej formie pojawiły się wówczas w niedalekiej okolicy – wspomnijmy choćby: Sierpc, kościół Benedyktynek; Sierpc, kościół pw. Ducha Świętego; Skępe, kościół Bernardynów. Wszystkie one datowane są na końcówkę XVIII w.

autorstwa obu architektów. Warto zaznaczyć, że wierna rekonstrukcja (zgodnie ze sformułowanymi cztery lata później przez Wojciechowskiego zasadami) – zdaniem Towarzystwa – dopuszczalna mogła być jedynie w przypadku „gdy są ku temu poważne względy natury artystycznej i pamiątkowej” oraz gdy odbudowujący rozporządza wystarczającymi materiałami inwentaryzacyjnymi. W innych przypadkach Towarzystwo przyjęło zasadę, że podejmujący prace powinien dążyć do zachowania ogólnej sylwetki i utrzymania charakteru budowli, a odbudowa „musi być podjęta jako zadanie twórcze, nowe, zawsze jednak w duchu architektury krajowej”³⁹. W przypadku kościoła w Bożewie nie istniała dawna ikonografia oraz materiały inwentaryzacyjne świadczące o wyglądzie pierwotnego, średniowiecznego szczytu wschodniego. Stąd nowy szczyt stworzono w formie harmonizującej z architekturą kościoła, z wykorzystaniem form i motywów sztuki dawnej, ale będący czystą kreacją, niefałszującą jego dwudziestowiecznej metryki. Wzniesiono bowiem szczyt – wzorem zachowanego od strony zachodniej – w typie schodkowego, którego stopnie zwieńczono wimpergami. Artykułujące osie szczytu lizeny ustawiono przekątniowo, które w górnych partiach przechodzą w sterczyny opięte wgłębnym fryzem i zwieńczone zostały geometrycznymi hełmami z krzyżkami. Pola pomiędzy lizenami ożywione zostały przy pomocy płytkich półkolistych blend, stopniowanych w trzech kondygnacjach. Do wzniesienia szczytu wykorzystana została jednak nowa cegła, o mniejszym niż gotycki formacie, wyraźnie różniąca się od materiału, z którego wzniesiono mury świątyni. Kluczową jednak różnicą i swoistą „sygnaturą” dwudziestowiecznego architekta było zastosowanie parzystej liczby schodków szczytu. Bożewski szczyt wschodni zaprojektowano bowiem jako sześciosiowy (fot. 8), co spowodowało, że zamiast jednego, wyraźnie wertykalnego akcentu (jakim w większości szczytów tego typu jest jego centralny, wyznaczający środkową oś budowli schodek⁴⁰), mamy tu do czynienia

³⁹ [J. Wojciechowski], *Odbudowa zabytków architektury, Warszawa 1915*, s. 8–9. Zalecono również, by ze starej budowli zachować ocalałe fragmenty wartościowe, a usuwać późniejsze dodatki „bezwartościowe pod względem sztuki, nieposiadające znaczenia praktycznego”.

⁴⁰ Ogromna większość szczytów z terenu państwa zakonnego w Prusach, jest szczytami o nieparzystej liczbie schodków. Zdarzają się jednak przypadki szczytów z dwoma schodkami centralnymi o równej wysokości, wskażmy choćby: chełmińskie kościoły: Dominikanów, Franciszkanów oraz pw. św. Marcina; czy gdańskie: Franciszkanów i Karmelitów oraz nieistniejący dziś szczyt zachodni nawy południowej i środkowej w kościele Franciszkanów w Toruniu. Są to jednak nieliczne wyjątki zastosowane w kościołach miejskich; w wiejskim budownictwie sa-

z dwoma środkowymi schodkami równej wysokości, zaakcentowanymi wimpergami z oculusowymi przeźrociami, co stworzyło wrażenie pewnej jego przysadzistości i braku znanej z architektury średnio-wiecznej – strzelistości⁴¹.

W lutym 1911 roku w prasie płockiej skomentowano postęp prac prowadzonych w kościele bożewskim „budowanym w stylu krzyżackim”, który „jednakowoż z biegiem kilku wieków został zeszpecony rozmaitymi dodatkami i nieumiejętną restauracją”. Autor notatki wspominał, że dotąd „usunięto różne naleciałości [...] pochodzące z różnych czasów. Szpecily one bowiem cały wygląd świątyni do tego stopnia, iż tylko wprawne oko znawcy mogło odróżnić styl pierwotny”⁴². Dwa miesiące później w warszawskim „Słowie” również odnotowano usunięcie w kościele w Bożewie „różnych naleciałości i dodatków, pochodzących z różnych czasów, a szpecących świątynię”. Wspomniano również o odświeżeniu zewnętrznych ścian, wstawieniu nowych okien oraz ułożeniu nowej dachówki. Jak poinformował korespondent czasopisma „roboty około odnowienia prowadzą się w dalszym ciągu”⁴³.

W dalszej kolejności powzięto decyzję o przebudowie pomieszczenia zakrystii – jak wcześniej wykazałem – prawdopodobnie najstarszej części

kralnym były one niezwykle rzadkie, stąd pewnie pomysł Wojciechowskiego i Lisickiego by szczyt o takiej formie zastosować w restaurowanym kościele bożewskim.

⁴¹ Trudno stwierdzić na jakiej podstawie autorki *Katalogu zabytków...* datowały budowę obecnego szczytu wschodniego na ok. 1929 r. (I. Galicka, H. Sygietyńska, *Katalog...*, dz. cyt., s. 2), co powtórzyli za nimi: J.Z. Łoziński (J.Z. Łoziński, *Pomniki...*, dz. cyt., s. 395), R.M. Kunkel (R. M. Kunkel, *Architektura...*, dz. cyt., s. 190) oraz Paweł Dettlof. Praca tegoż poświęcona została ruchowi konserwatorskiemu w Polsce w latach 1918–1930. Wspominając renowację w Bożewie nie datuje jej (choć biorąc pod uwagę zakres chronologiczny książki, pewnie widział ją wykonaną w dwudziestoleciu międzywojennym) i rzekomo za Łozińskim (czego w jego pracy próżno szukać) podaje, że rekonstrukcja szczytu wschodniego kościoła w Bożewie odbyła się na podstawie zachowanych relikwów „wtopionych w barokową ścianę szczytową” oraz na podstawie analogii z zachowanym szczytem zachodnim, zob.: P. Dettlof, *Odbudowa i restauracja zabytków architektury w Polsce w latach 1918–1930. Teoria i praktyka*, (seria: *Ars vetus et nova*, t. 23, red. W. Bałus), Kraków 2006, s. 287. Przeciw datowaniu odbudowy szczytu wschodniego na 1929 r. przemawiają fotografie z „nowym” szczytem autorstwa: J. Wojciechowskiego – zgromadzone w IS PAN – z 1911 r. oraz ks. W. Turowskiego – zgromadzone w Muzeum Diecezjalnym w Płocku – z 1922 r. Ponadto w pracy Wojciechowskiego poświęconej odbudowom i konserwacjom prowadzonym w Polsce w latach 1919–1929, w skrupulatnej liście tychże, nie ma wzmianki o rzekomych pracach w Bożewie, zob. J. Wojciechowski, *Co zrobiono w Polsce w zakresie odbudowy, restauracji i konserwacji zabytków sztuki w latach 1919–1929*, Kraków 1931.

⁴² A.W., *W Bożewie*, „Głos Płocki” 1911, nr 16, s. 3.

⁴³ *Odnowienie kościoła*, „Słowo” 1911, nr 101, s. 5.

Fot. 8. Bożewo, kościół parafialny św. Andrzeja, szczyt wschodni (fot. T. Kowalski, 2018 r.)

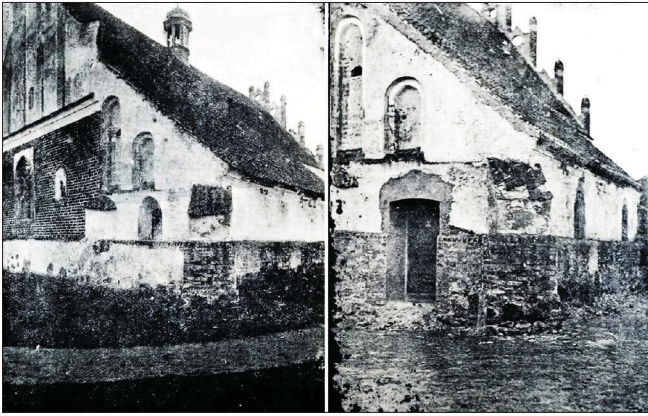
bożewskiego kościoła. Do czasu podjęcia prac, jej dwuprzestrzenne wnętrze (część strictly zakrystyjna od wschodu i dawny skarbiec od zachodu) doświetlały dwa niewielkie okna – jedno w szczytowej ścianie wschodniej, zamknięte odcinkowym łukiem, umieszczone w głębokim glifie i drugie prostokątne, doświetlające skarbczyk od strony północnej (w charakterze otworu szczelinowego). Do środka można było się dostać jedynie od wnętrza kościoła. Prawdopodobnie względy praktyczne sprawiły, że w miejscu okna wschodniego, przebito otwór drzwiowy umożliwiający niezależną, zewnętrzną komunikację z zakrystią (fot. 9).

Nie ma pewności, czy pomysł ten był zaakceptowany przez Lisickiego i Wojciechowskiego – działanie to stało się bowiem przedmiotem szczególnej krytyki (zilustrowanej zdjęciami z Bożewa) zawartej w książce wydanej przez Ministerstwo Sztuki i Kultury⁴⁴. Ponadto, celem doświetlenia pomieszczeń zakrystii i skarbcza – wybito w północnym murze dwa otwory okienne zamknięte pełnym łukiem.

Kolejne prace w 1911 roku skupiły się na wnętrzu świątyni. Na ścianach położono nowe tynki a ołtarze odmalowano i pożłociono⁴⁵. W 1912 roku ściany

⁴⁴ „Częstym objawem, zwłaszcza po wsiach, jest wybijanie drzwi zewnętrznych do zakrystji przy kościołach, którego takiego osobnego wejścia nie posiadały. Pomijając krzywdę, jaką poczynania takie przynoszą sędziwej budowli pod względem zabytkowym, zwrócić trzeba uwagę, iż wprowadzona nieracjonalnie inowacja, mająca najczęściej na celu udogodnienie dla kolatora, w praktyce więcej przynosi szkody niż pożytku, z dwojga bowiem złego lepszym jest dla kaptana przeciskać się do zakrystji kilka razy do roku przez szczelnie w czasie odpustu lub solennego nabożeństwa zapelniony kościół, niż być narażonym stale przez szereg miesięcy zimowych na chłód i przeciągu, jakie wynikają z wejścia, przebitego wprost ze dworu”, zob. *Opieka nad zabytkami*, dz. cyt., s. 32, il. 21–22. Działanie to w świetle aktualnie obowiązujących zasad ochrony przeciwpożarowej – mimo, że niegdyś dyskusyjne, wydaje się dziś uzasadnione.

⁴⁵ R. Rzymkowski, *Z historii parafii Bożewo*, Płock 2005, s. 23.

Fot. 9. Bożewo, kościół parafialny św. Andrzeja, zakrystia, widok od wschodu – przed i po przebicciu otworu drzwiowego, 1910–1911, skan za: *Opieka nad zabytkami i ich konserwacja*, Warszawa 1920, il. 21–22

kościół oraz strop pokryto figuralną i ornamentalną polichromią (fot. 10)⁴⁶.

W lutym 1913 roku bożewskie probostwo opuścił ks. Michał Kaczorowski przyjmując biskupią nominację na proboszcza parafii Bonisław. Pozostawił po sobie trwały ślad – wpisał świątynię w Bożewie na karty historii polskiej ochrony zabytków. Tutaj niejako w kalejdoskopie odbiła się kształtowana dopiero wówczas polska myśl konserwatorska – której postulaty formułowano na piśmie dopiero w kolejnych dziesięcioleciach⁴⁷. Zastosowane rozwiązania „regotypyzacyjne” mogły i mogą dziś budzić nadal dyskusję o ich słuszności, bądź jej braku. Nad wartościującą oceną działań przeprowadzonych w Bożewie, wzbogaconą o studium porównawcze z innymi przykładami restaurowanych w tym czasie obiektów

⁴⁶ Bożewo, kościół par. pw. św. Jakuba i Andrzeja, Karta ewidencyjna zabytków ruchomych, oprac. M. Świętochowska, 1959 r., [rps], Płock, Archiwum Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Płocku. Autorem polichromii był prawdopodobnie płocki artysta malarz Aleksander Szredzki, który w 1913 r. w sąsiednim Mochowie pracował nad polichromią, która (na podstawie archiwalnych zdjęć z Bożewa) wykazuje wiele wspólnych cech warsztatowych. Polichromia z 1912 r. w Bożewie została przemalowana w l. 60. XX w.

⁴⁷ Szerzej na ten temat m.in. w przywoływanej już pracy Jerzego Frycza: J. Frycz, *Restauracja...*, dz. cyt., s. 220 i n.; czy w: M. Arszczyński, *Wybrane aspekty procesu tworzenia się środowiska konserwatorskiego w Polsce*, w: *Badania i ochrona zabytków w Polsce w XX wieku. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej staraniem Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, Generalnego Konserwatora Zabytków i Towarzystwa Opieki nad Zabytkami w stulecie urodzin Profesora Jana Zachwatowicza w dniu 4 marca 2000 roku*, (red.) A. Tomaszewski, Warszawa 2000, s. 97–128; oraz w: P. Dettloff, *Odbudowa...*, dz. cyt.

Fot. 10. Bożewo, kościół parafialny św. Andrzeja, wnętrze – widok ku wschodowi, fot. ks. W. Turowski, 1922 r., skan ze zbiorów Muzeum Diecezjalnego w Płocku

z bliższej i dalszej okolicy, warto byłoby w przyszłości się pochylić i osadzić ją w szerszym kontekście rozwoju polskiej teorii konserwacji zabytków.

*

Dla porządku warto skrótowo dodać, że po II wojnie światowej gruntownego remontu podjął się ks. Bogusław Skowroński. W latach 1960–1968 m.in.: zmieniono poszycie dachu, położono nowe tynki we wnętrzu i na nowo pomalowano ściany. W prezbiterium ułożono posadzkę z ceramicznych płytek, przebito trzecie okno w zakrystii oraz wprowadzono drugie do niej drzwi zewnętrzne (od zachodu). Z pomieszczenia dawnego skarbcza przebito otwór i wykonano schody na ambonę zawieszoną w miejscu zlikwidowanego lewego ołtarza bocznego.

Kolejnych prac podjął się ks. Andrzej Feliks Świderski. Od 1999 roku ponownie remontowano dach i ściany kościoła⁴⁸. W dalszej kolejności wykonano renowację obu szczytów kościoła, przelicowano dolne partie murów i kamiennego cokołu (usuwając skutki wilgoci)⁴⁹. We wnętrzu prezbiterium wykonano odkrywkę murów zakrystii oraz w miejsce posadzki z lat 60. XX w. w prezbiterium oraz drewnianej podłogi w korpusie – w całym kościele położono dwukolorową posadzkę z płyt marmurowych. Podjęto również działania mające na celu konserwację elementów wyposażenia świątyni, które trwają do dziś.

⁴⁸ *Diecezja płocka 2004. Struktura personalno-administracyjna*, Płock 2004, s. 652–653.

⁴⁹ J. B. Nycek, *Gmina Mochowo. Przyroda. Dzieje. Społeczeństwo*, Płock 2014, s. 124.

Bibliografia

Karty ewidencyjne zabytków

Bożewo, kościół par. pw. św. Jakuba i Andrzeja, Karta ewidencyjna zabytków ruchomych, oprac. M. Świętochowska, 1959 r., [rps], Płock, Archiwum Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Płocku.

Opracowania

[Wojciechowski Jarosław], *Odbudowa zabytków architektury*, Warszawa 1915.

M. Arszczyński, *Wybrane aspekty procesu tworzenia się środowiska konserwatorskiego w Polsce*, w: *Badania i ochrona zabytków w Polsce w XX wieku. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej staraniem Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, Generalnego Konserwatora Zabytków i Towarzystwa Opieki nad Zabytkami w stulecie urodzin Profesora Jana Zachwatowicza w dniu 4 marca 2000 roku*, red. Andrzej Tomaszewski, Warszawa 2000, s. 97–128.

Catalogus Ecclesiarum et Utriusque Cleri tam Saecularis quam Regularis Dioecesis Plocensis pro Anno Domini 1911, Varsaviae 1910.

P. Dettloff, *Odbudowa i restauracja zabytków architektury w Polsce w latach 1918–1930. teoria i praktyka*, (seria: *Ars vetus et nova*, t. 23, red. Wojciech Bałus), Kraków 2006.

Diecezja płocka 2004. Struktura personalno-administracyjna, Płock 2004.

Diecezja Płocka. Struktura personalno-administracyjna (stan z dnia 1 października 1977 r.), Płock 1978.

J. Frycz, *Restauracja i konserwacja zabytków architektury w Polsce w latach 1795–1918*, Warszawa 1975.

I. Galicka, H. Sygietyńska, *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. X, zeszyt 23, *Powiat sierpecki*, Warszawa 1971.

I. Galicka, H. Sygietyńska, *Sztuka gotycka (XIV–początek XVI w.)*, w: *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, praca zbiorowa pod red. A. Gieysztor i H. Samsonowicza, Warszawa 1994, s. 401–446.

M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej: wiek XX*, t. 1, cz. 1, Płock 2007.

M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej*, t. 5, Płock 2016.

M. M. Grzybowski, *Materiały do dziejów ziemi płockiej: z archiwaliów diecezjalnych płockich XVIII wieku*. Cz. 1, Płock 1981.

Ch. Herrmann, *Masowien*, w: *Mittelalterliche Architektur in Polen. Romanische und gotische Baukunst zwischen Oder und Weichsel*. Bd. 1, red. Ch. Herrmann, Dethard von Winterfeld, Petersberg 2015, s. 482–543.

R. M. Kunkel, *Architektura gotycka na Mazowszu*, Warszawa 2006.

J. Łempicki, *Herbarz szlachty powiatu sierpeckiego* (seria: *Herbarz mazowiecki*, t. 4), Sierpc 2008.

J. Z. Łoziński, *Pomniki sztuki w Polsce*, t. III, *Mazowsze i Podlasie*, Warszawa 1999.

J. B. Nycek, *Gmina Mochowo. Przyroda. Dzieje. Społeczeństwo*, Płock 2014.

Opieka nad zabytkami i ich konserwacja, Warszawa 1920.

R. Rzymkowski, *Z historii parafii Bożewo*, Płock 2005.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tom I, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1880.

Słownik historyczno-geograficzny województwa płockiego w średniowieczu, oprac. A. Borkiewicz-Cielińska (seria: *Słownik Historyczno-Geograficzny Ziemi Polskich w Średniowieczu*, t. 3, *Mazowsze – województwo płockie*), Wrocław 1980.

Sprawozdanie Zarządu Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości – 1910, Warszawa 1911.

Świechowski Zygmunt, *Regiony w późnogotyckiej architekturze Polski*, w: *Późny gotyk. Studia nad sztuką przełomu średniowiecza i czasów nowych. Materiały sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki – Wrocław 1962*, Warszawa 1965, s. 113–140.

B. Wierzbička, E. Siurawska, *Stulecie Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości 1906–2006*, [Warszawa 2006].

J. Wojciechowski, *Co zrobiono w Polsce w zakresie odbudowy, restauracji i konserwacji zabytków sztuki w latach 1919–1929*, Kraków 1931.

Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, t. 31, *Województwo płockie*, red. M. Różewicz, Warszawa 1988.

Czasopisma

A. Ch., *50-lecie założenia Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1958, nr 3, s. 407–408.

A. W., *W Bożewie*, „Głos Płocki” 1911, nr 16, s. 3.

Al. K., *Towarzystwo opieki nad historycznymi pamiątkami i zabytkami sztuki i kultury polskiej*, „Tygodnik Ilustrowany” 1906, nr 32, s. 627.

B. Bieniewska-Lenard, *Problematyka badań gotyckiej architektury sakralnej Mazowsza*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1963, nr 2, s. 119–128.

Bożewo, „Głos Płocki” 1912, nr 32, s. 3.

I. Galicka, H. Sygietyńska, *Zabytki sztuki w Sierpcu i okolicach*, „Rocznik Muzeum Mazowieckiego w Płocku” 1974, z. 6, s. 5–41.

I. Galicka, *Z problemów gotyckiej architektury sakralnej na Mazowszu*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1987, nr 1–2, s. 145–163.

Ks. I. L., *Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przeszłości*, „Miesięcznik Pastorski Płocki”, 1911, nr 8, s. 258.

Odnowienie kościoła, „Słowo” 1911, nr 101, s. 5

Z Bożewa, „Głos Płocki” 1914, nr 57, s. 3.

Z gminy Lisewa, „Gazeta Świąteczna” 1931, nr 2608, s. 8.

Z wizytacji pasterskiej w Bożewie, „Głos Mazowiecki” 1937, nr 204, s. 3.

TWENTIETH-CENTURY RENOVATION OF THE MEDIEVAL CHURCH ST. ANDREW IN BOŻEWO

Summary

This article presents the building history of the church dedicated to Saint Andrew the Apostle in Bożewo (Mazovia), an analysis of its architecture and the presentation of conservation work, which were made as a renovation of the church in 1910–11, according to the guidelines of the delegates of Society for the Protection of Historic Monuments (Towarzystwo opieki nad zabytkami przeszłości) – Julian Lisicki i Jarosław Wojciechowski.

TADEUSZ WŁOCZKOWSKI – BOHATER WOJNY POLSKO-BOLSZEWICKIEJ 1920 R. Z SIERPCA

Abstrakt

Tadeusz Włoczkowski brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, wyróżniając się w sierpniu 1920 r. w czasie ewakuacji grupy ochotników z Sierpca oraz podczas walk na przedmościu włocławskim pod wsią Złowody. Za tę postawę w 1921 r. został odznaczony Krzyżem za Męstwo i Odwagę 206 ochotniczego pułku piechoty oraz Krzyżem Walecznych.

Słowa kluczowe: wojna polsko-bolszewicka 1920 r., Sierpiec, Włocławek, Tadeusz Włoczkowski

W relacji prasowej z wizyty J. Piłsudskiego w Płocku 10 kwietnia 1921 r. i uroczystości odznaczania obrońców Płocka wśród uhonorowanych Krzyżem Walecznych wymieniony został Tadeusz Włoczkowski z Sierpca, mimo że nie należał do obrońców miasta 18-19 sierpnia 1920 r.¹ Na jednym ze zdjęć z tej uroczystości widzimy cywila, któremu J. Piłsudski przypina odznaczenie. Cywilnych obrońców Płocka, odznaczonych Krzyżem Walecznych było zaledwie kilku, można więc spróbować określić personalia mężczyzny ze zdjęcia. W grę wchodzi Tadeusz Włoczkowski, poseł Karol Mierzejewski lub członek Straży Obywatelskiej w Płocku Wacław Dobiszewski². Karol Mierzejewski w 1921 r. miał 42 lata i grzywkę zaczesywał na lewą stronę, Wacław Dobiszewski miał 36 lat, a mężczyzna na zdjęciu jest wyraźnie starszy, więc może to być Tadeusz Włoczkowski.

Krzyż Walecznych nie był pierwszym jego odznaczeniem. 20 marca 1921 r. odznaczony został Krzyżem za Męstwo i Odwagę 206 Ochotniczego Pułku Piechoty Armii Ochotniczej i Obrony Płocka. Krzyż ustanowiony przez dowództwo 206 ochotniczego pułku piechoty, w grudniu 1920 r. został zatwierdzony przez ministra spraw wojskowych gen. Kazimierza Sosnkowskiego. W skład kapituły Krzyża weszli: płk Józef Lewszecki - były dowódca Grupy Dolnej Wisły i odcinka „Włocławek”, kpt. Henryk Bigoszt - były

organizator i dowódca 206 ochotniczego pułku piechoty w likwidacji, Ksawery Cygański – były komendant Straży Obywatelskiej w Płocku, mjr Janusz Mościcki – były dowódca przedmościa płockiego i rtm. Edward Czuruk – były dowódca 5 plutonu żandarmerii wojskowej³.

Według § 1 statutu „Krzyż za męstwo i odwagę A.O. 206 p. p. ustanawia się celem odznaczenia i zachowania w trwałej pamięci potomności wybitnych czynów męstwa i odwagi, wykazanych w boju w czasie najkrytyczniejszego najścia przez bolszewików Polski w sierpniu 1920 r.”.

W § 2 statutu dokładnie określono wygląd krzyża i kolor wstążki: „Pamiątkową odznakę krzyża za męstwo i odwagę A.O. 206 p. p. stanowi krzyż równoramienny z metalu złotanego; w środku zewnętrznej strony krzyża w białej emalii wyrobiony orzeł otoczony wieńcem listkowym z zielonej emalii.

Na odwrotnej stronie krzyża, we środku w monogramie litery A. O. i rozłożony napis »za męstwo i odwagę«. W dolnym ramieniu krzyża napis 206 p. p., w górnym numer krzyża odpowiadający numerowi legitymacji.

Odznakę powyższą nosi się na wstążce zielonej z białymi wzdłuż jej brzegów prążkami na lewej piersi, po wszystkich odznakach orderów państwowych”.

W § 3 określano, kto miał prawo otrzymać odznaczenie: „Krzyż powyższy otrzymują jednorazowo osoby, które bądź wyróżniły się czynem męstwa i odwagi w boju na odcinku b. D-twa Dolnej Wisły (Chabry⁴ – Wyszogród) pośrednio lub bezpośrednio,

¹ Kamo [Konstanty Modliński], *Naczelnik Państwa w Płocku*, „Kurier Płocki”, nr 82 z 12 kwietnia 1921, s. 2; także: T. Świecki, F. Wybułt, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932, s. 365; G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918-1939*, Płock 2008, s. 68; tenże, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2015, s. 185.

² Inny z cywili, odznaczonych Krzyżem Walecznych – Tadeusz Świecki został zidentyfikowany na známym zdjęciu w towarzystwie M. Rościszewskiej, J. Kaczmarzkiego i T. Jeziorowskiego.

³ *Nasi bohaterowie*, „Kurier Płocki” 1921, nr 64 z 19 marca, s. 3; *Chwała Mazowsza Płockiego. Rozdanie „Krzyża za męstwo i odwagę”*, „Kurier Płocki” 1921, nr 69 z 25 marca, s. 2; K. J. Waluś, J. H. Waluś, *Krzyż za Męstwo i Odwagę*, „Notatki Płockie” 2010, nr 1, s. 33.

⁴ Pomyłka – powinno być Chrapy.

Fot. 1. J. Piłsudski odznacza cywila 10 kwietnia 1921 r. w Płocku. Czy jest to Tadeusz Włoczkowski? (Fot. ze zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie)

tj. w szeregu lub jako bezpośredni D-cy, wchodzący w skład 206 p. p. i obrońcy Płocka, bądź też w wyraźny i wybitny sposób z nimi współdziałali”.

W kolejnych paragrafach określano zasady dziedziczenia Krzyża przez najstarszych członków rodziny odznaczonego oraz przypadki pozbawienia odznaczonych prawa do jego noszenia. Prawo do nadawania Krzyża przyznawała sobie kapituła w wymienionym już składzie uzupełnionym przez dokooptowanie niektórych odznaczonych⁵.

Zgodnie z tymi zasadami kapituła przyznała 42 krzyże. Wśród odznaczonych przeważali obrońcy Płocka z sierpnia 1920 r., ale byli też obrońcy przedmościa włocławskiego i ziemi dobrzyńskiej. 19 marca 1921 r. do Płocka przyjechali członkowie kapituły Krzyża: mjr Janusz Mościcki, kpt. Henryk Bigoszt i rtm. Edward Czuruk. Dekoracja przewidziana była na niedzielę 20 marca 1921 r. Rano na uroczystym posiedzeniu Rady Miejskiej dokonano symbolicznego odznaczenia miasta Płocka, potem w kaplicy II Gimnazjum Męskiego członkowie kapituły odznaczyli grupę obrońców Płocka, po nich w I Gimnazjum Żeńskim odznaczono jej dyrektorkę Marcelinę Rościszewską i szandar oddziału płockiego Polskiego

⁵ *Chwała Mazowska Płockiego...*, s. 1–2; K.J. Waluś, J.H. Waluś, dz. cyt., s. 35.

Towarzystwa Czerwonego Krzyża. Ostatnią grupę uhonorowanych odznaczono wieczorem w budynku starostwa⁶.

Dokładną listę odznaczonych kpt. H. Bigoszt odczytał w czasie uroczystości w II Gimnazjum Męskim. Tadeuszowi Włoczkowskiemu⁷ przyznano Krzyż nr 18 „za bitwę pod Złymi Wodami⁸ i obronę przyczółka mostowego” we Włocławku⁹. Nie wiadomo dokładnie gdzie T. Włoczkowski został odznaczony. Zapewne było to w czasie głównej uroczystości w II Gimnazjum Męskim, ewentualnie w starostwie. Niestety, w relacji prasowej nie ma dokładniejszej charakterystyki czynów, za które odznaczono wymienione tam osoby i instytucje.

Wyjaśnia to dopiero zachowany wniosek odznaczeniowy na Krzyż Walecznych. 21 sierpnia 1920 r. kpt. H. Bigoszt wystawił T. Włoczkowskiemu zaświadczenie „celem odznaczenia za czyny bojowe”, w którym czytamy: „[...] niniejszym jako p. o D-cy Odcinka Obrony Włocławka stwierdzam, że och. Tadeusz Włoczkowski brał udział w walkach 206 och. p. p., a pod Chełmicą i Złemi Wodami¹⁰ brawurowym swym zachowaniem się dodał męstwa i odwagi swym towarzyszom broni, przez co oddział już otoczony przez bolszewików, kontratakami rozbił nieprzyjaciela i umożliwił przesunięcie się oddziałów na teren odcinka przyczółka mostowego. Powyższe zaświadczenie wydaje D-two pułku dla celów odznaczenia za waleczność och. Tadeusza Włoczkowskiego”¹¹.

⁶ Archiwum Państwowe w Płocku, akta miasta Płocka, sygn. 22 087, protokół z LVI posiedzenia Rady Miejskiej miasta Płocka z 20 marca 1921 r.; *Baczność, Obrońcy Płocka. Zawiadomienie!*, „Kurier Płocki” 1921, nr 65 z 20 marca, s. 3; *Chwała Mazowska Płockiego...*, s. 1; K.J. Waluś, J.H. Waluś, dz. cyt., s. 31–33; G. Gołębiowski, *Obrona Płocka...*, s. 183.

⁷ W relacji prasowej występuje jako Włoczewski, co powtórzyli pp. Walusiowie. Z kolei Mirosław Krajewski, a za nim Norbert Woźniak przekreślili jego nazwisko na Włocławski [M. Krajewski, *Ziemia dobrzyńska w cieniu czerwonej gwiazdy. Rok 1920*, Rypin 2010, s. 128; N. Woźniak, *Okupacja bolszewicka w Sierpcu (11–23 sierpnia 1920 roku)*, „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” 2018, nr 32, s.266].

⁸ Powinno być – Złowodami. Miejscowość leży ok. 10 km na północny-wschód od Włocławka między Chełmicą Dużą a Wielgiem, współcześnie w gm. Wielgie, pow. lipnowski. PP. Walusiowie powtórzyli za artykułem – Złe Wody, M. Krajewski i N. Woźniak podali jeszcze bardziej przekreśloną nazwę – Złote Wody. Być może w 1920 r. używano nazwy Złe Wody, aczkolwiek na mapie Wojskowego Instytutu Geograficznego z 1930 r. (arkusz Włocławek, nr P38 S28 – Internet <http://igrek.amzp.pl>) występują Złowody.

⁹ *Chwała Mazowska Płockiego...*, s. 2; *Sprostowanie*, „Kurier Płocki” 1921, nr 70 z 26 marca, s. 3; K.J. Waluś, J.H. Waluś, dz. cyt., s.32–33.

¹⁰ Powinno być Złowodami, zob. przypis nr 8.

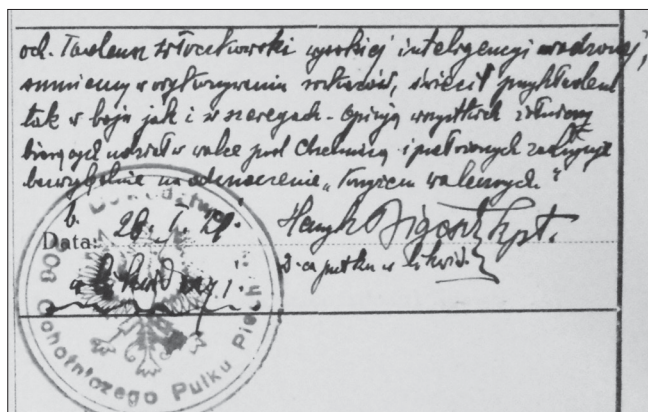
¹¹ Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie (dalej: CAW), akta odznaczeniowe T. Włoczkowskiego, sygn. KW – W/134, zaświadczenie kpt. H. Bigosza, datowane Leszno,

We wniosku odznaczeniowym na Krzyż Walecznych, wystawionym 26 stycznia 1921 r. kpt. Henryk Bigoszt bardziej szczegółowo opisuje chwalebne czyny T. Włoczkowskiego. Dowiadujemy się z niego, że „ochotn. Włoczkowski Tadeusz lat 53 –

1) biorąc czynny udział w formowaniu i werbunku ochotników przy najściu Sierpca przez bolszewików, męstwem swym i odwagą wyprowadził oddział nieuzbrojonych ochotników z Sierpca, następnie przykładem osobistej odwagi, zbierając rozproszonych i uciekających żołnierzy cofającego się frontu, zdołał wstrzymać najazd bolszewików i ich co do siły i frontu polskiego zdezorientować.

2) w walkach na przyczółku mostowym Włocławek, następnie pod Chełmicą i Złemi Wodami¹², gdy oddział wraz z ppor. [Stanisławem] Szeligowskim niemal został otoczony i zachwiał się w swej postawie obronnej, wówczas och. Włoczkowski porwał się osobiście z karabinem w rękę na przeważający i otaczający już oddział konnych bolszewików. Przykładem tym i zręcznym manewrem okrzyków powstrzymał akcję nieprzyjaciela i następnie porwał za sobą całą linię tyralierską. Rezultatem czynu och. Włoczkowskiego było nie tylko uwolnienie oddziału już otoczonego, lecz także porażka nieprzyjaciela. Przez cały czas walk och. Włoczkowski zawsze pierwszym przykładem i męstwem w trudnych sytuacjach okazał wyjątkową pogardę śmierci i umiłowanie ojczyzny¹³.

W uzasadnieniu wniosku kpt. Henryk Bigoszt napisał: „och. Tadeusz Włoczkowski wysokiej inteligencji wrodzonej, sumienny w wykonywaniu rozkazów, świecił przykładem tak w boju, jak i w szeregach.

Fot. 2. Opinia kpt. H. Bigoszta o T. Włoczkowskim z wniosku odznaczeniowego (ze zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego)

Opinią wszystkich żołnierzy biorących udział w walce pod Chełmicą i przełożonych zasługuje bezwzględnie na odznaczenie »Krzyżem Walecznych«¹⁴.

Na podstawie tych świadectw męstwa został mu przyznany Krzyż Walecznych po raz pierwszy 14 lutego 1921 r. rozkazem Naczelnego Dowództwa Nr 8¹⁵. Dekoracja nastąpiła 10 kwietnia 1921 r. w Płocku w czasie wizyty J. Piłsudskiego. Wprawdzie celem przyjazdu naczelnika państwa było odznaczenie miasta i jego obrońców, jednak jak pokazuje przykład T. Włoczkowskiego byli tam też odznaczani oficerowie i żołnierze, którzy walczyli na innych odcinkach, m.in. na przedmościu włocławskim. Na razie nie udało się odnaleźć bliższych informacji o T. Włoczkowskim i jego dalszych losach¹⁶, więc tymczasem warto upowszechniać wiedzę o bohaterskiej postawie dzielnego sierpczanina w sierpniu 1920 r.

21 sierpnia 1920 r.

¹² Powinno być Złowodami, zob. przypis nr 8.

¹³ CAW, akta odznaczeniowe T. Włoczkowskiego, sygn. KW – W/134, wniosek odznaczeniowy z 26 stycznia 1921 r.

¹⁴ Tamże, opinia kpt. H. Bigoszta z 28 stycznia 1921 r.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ W aktach stanu cywilnego parafii sierpeckiej z lat 1866 –1870 brak jest aktu urodzenia T. Włoczkowskiego.

Bibliografia

Archiwalia:

Archiwum Państwowe w Płocku, akta miasta Płocka, sygn. 22 087, protokół z LVI posiedzenia Rady Miejskiej miasta Płocka z 20 marca 1921 r.

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie, akta odznaczeniowe Tadeusza Włoczkowskiego, sygn. KW – W/134

Prasa:

„Kurier Płocki” 1921

Opracowania:

G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2015.

G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918–1939*, Płock 2008.

M. Krajewski, *Ziemia dobrzyńska w cieniu czerwonej gwiazdy. Rok 1920*, Rypin 2010.

T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932.

J. K. Waluś, J. H. Waluś, *Krzyż za Męstwo i Odwagę*, „Notatki Płockie” 2010, nr 1, s. 30–35.

N. Woźniak, *Okupacja bolszewicka w Sierpcu (11–23 sierpnia 1920 roku)*, „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” 2018, nr 32, s. 264–273.

TADEUSZ WŁOCZKOWSKI –
HERO OF THE POLISH-BOLSHEVIK WAR OF 1920
FROM SIERPC

Summary

Tadeusz Włoczkowski took part in the Polish-Bolshevik war, distinguishing himself during the evacuation of a group of volunteers from Sierpc and during fights in the Włocławek suburb near the village of Złowody. For this attitude in 1921, he was awarded the Cross for Bravery and Courage of the 206 volunteer infantry regiment and the Cross of Valor.

ZARZĄDZANIE DROGAMI W POWIECIE PŁOCKIM I NA MAZOWSZU PŁOCKIM (1918–2002)

Abstrakt

Niniejszy artykuł stanowi próbę przybliżenia rysu historycznego zarządzania drogami w Polsce na przykładzie powiatu płockiego i Mazowsza Płockiego. Charakteryzuje zmiany związane w zakresie zarządzania drogownictwem na terenie wspomnianego regionu na przestrzeni minionego stulecia. Wymienia instytucje odpowiedzialne za rozwój sieci drogowej na terenie Mazowsza Płockiego oraz nazwiska inżynierów kierujących wspomnianymi instytucjami. Impulsem do powyższych rozważań są przypadające w 2019 roku ważne rocznice: 200. rocznica Centralnej Administracji Drogowej, 25. rocznica utworzenia Miejskiego Zarządu Dróg w Płocku, a także 20. rocznica utworzenia Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich w Warszawie oraz Zarządu Dróg Powiatowych w Płocku.

Słowa kluczowe: drogownictwo, Zarząd Dróg Powiatowych w Płocku, Miejski Zarząd Dróg w Płocku, Wydział Budowlany Magistratu Miasta Płocka, Rejon Eksploatacji Dróg Publicznych w Płocku

Na rok 2019 przypadają ważne rocznice: 200. rocznica Centralnej Administracji Drogowej, 25. rocznica utworzenia Miejskiego Zarządu Dróg w Płocku, a także 20. rocznica utworzenia Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich w Warszawie oraz Zarządu Dróg Powiatowych w Płocku. Uzasadnione wydaje się więc przybliżenie rysu historycznego związanego ze zmianami jakie miały miejsce na przestrzeni ostatnich 100 lat w zakresie zarządzania drogami w Polsce na przykładzie powiatu płockiego.

Zarówno w czasie rozbiorów jak również w pierwszym okresie funkcjonowania II Rzeczypospolitej na terytorium Polski obowiązywały przepisy byłych państw zaborczych, co znacznie utrudniało rozwój odradzającego się kraju i samego Płocka¹.

Już 7 lutego 1919 roku został wydany Dekret w przedmiocie tymczasowych przepisów o zarządzie drogami kołowymi². Jego autorzy mieli na względzie przede wszystkim rozwój komunikacji lądowej w odrodzonej Polsce, której stan był fatalny³. Dokonano administracyjnego podziału dróg kołowych na drogi powiatowe zarządzane bezpośrednio przez organy samorządu powiatowego oraz drogi gminne zarządzane bezpośrednio przez organy samorządu gminnego. W myśl nowych przepisów, w obrębie powiatu płockiego, do życia powołano specjalny

urząd, sprawujący nadzór nad konserwacją i budową wszystkich dróg na terenie powiatu o nazwie Wydział Drogowy. Na jego czele stanął inżynier drogowy, mianowany przez Ministerstwo Robót Publicznych⁴.

Odmienny w stosunku do poprzednich przepisów podział dróg publicznych na cztery kategorie: drogi państwowe, mające znaczenie ogólnopaństwowe, drogi wojewódzkie, mające znaczenie ekonomiczno-komunikacyjne dla województw, drogi powiatowe, mające znaczenie ekonomiczno-komunikacyjne dla powiatów oraz drogi gminne, do których należały drogi publiczne nie zaliczone do żadnej z trzech poprzednich kategorii, wprowadziła Ustawa o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej⁵.

Wówczas to Sejmik Płocki dla nadzoru nad konserwacją i budową dróg samorządowych utworzył własny Odział Drogowy na którego czele stanął Stanisław Hejke. W tym czasie nadzór nad drogami państwowymi w tym również nad mostami przez Wisłę w Płocku i Wyszogrodzie pełnił Państwowy Zarząd Drogowy. Drogi gminne pozostawały w kompetencji samorządowego związku powiatowego, ale finansowane były z budżetów gmin. Koszty budowy i utrzymania dróg państwowych pokrywano ze skarbu państwa, a dróg samorządowych z budżetów samorządów. Z początkiem lipca 1927 roku na skutek okólnika Ministerstwa Robót

¹ W. Brzeziński, *Polskie prawo budowlane*, Warszawa 1955, s. 11.

² Dz.U. 1919, nr 14, poz. 149.

³ Szeroko na ten temat w: *Dwudziestolecie komunikacji w Polsce Odrodzonej*, Kraków 1939.

⁴ [b.a.], *Święto drogowe*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1930, nr 12, s. 89.

⁵ Dz.U. 1921, nr 6, poz. 32.

Publicznych z dnia 19 marca 1927 roku powołano państwowo-samorządowy urząd pod nazwą Powiatowy Zarząd Drogowy. Nowym urzędem kierował państwowy inżynier drogowy mianowany przez Ministerstwo Robót Publicznych inż. Jerzy Szaniawski⁶.

W myśl przepisów o budowie i utrzymaniu dróg publicznych z 1920 roku⁷, został zatrudniony od 1 kwietnia 1925 roku w Wydziale Budowlanym Magistratu Miasta Płocka, kierowanym przez budowniczego miejskiego Antoniego Wysockiego, referent drogowy-technik komunikacji Stefan Skorbiłowicz⁸.

Z początkiem lat 30. XX wieku w Wydziale Technicznym Magistratu doszło do wymiany kadr odpowiedzialnych za gospodarkę drogową. 15 września 1930 roku kierownikiem wydziału został inżynier dróg i mostów Politechniki Warszawskiej Jerzy Woyno, zaś 1 września 1931 roku stanowisko technika drogowego objął Tadeusz Borkowski. Dnia 15 czerwca 1936 roku na stanowisko zastępcy kierownika zatrudniono dodatkowo kolejnego inżyniera z dyplomem Politechniki Warszawskiej Zygmunta Bieńkowskiego⁹.

Prawdopodobnie w okresie dwudziestolecia międzywojennego, mimo braku potwierdzenia tego faktu w materiałach archiwalnych, nastąpiło w Płocku przekształcenie niewielkiego referatu drogowego w Miejską Służbę Drogową.

Nasza wiedza o funkcjonowaniu zarządzania drogami na Mazowszu Płockim podczas okupacji hitlerowskiej jest bardzo ograniczona z uwagi na brak odpowiednich materiałów źródłowych. Ze wspomnień pracowników Powiatowego Zarządu Drogowego w Gostyninie wynika jednak, że na czele tzw. Kreisstraßenbauamt stał Niemiec Kreisstraßenmeisterei. Pozostały personel tworzyli jednak Polacy w zdecydowanej większości pracownicy drogowi zatrudnieni w Zarządzie przed wojną¹⁰. Należy przypuszczać, że podobnie wyglądała sytuacja w byłym powiecie płockim i sierpeckim.

Po zakończeniu II wojny światowej, w marcu 1945 powstało w Warszawie Ministerstwo Komunikacji z Departamentem Dróg Kołowych, którego staraniem reaktywowano przedwojenny stan organizacyjny drogownictwa. W 1948 roku dokonano jednak

korekty w Ustawie z dnia 10 grudnia 1920 roku, zgodnie z którą drogi publiczne podzielone zostały na drogi: państwowe, powiatowe i gminne.

Odpowiedzialną za budowę i utrzymanie dróg państwowych była administracja państwowa, zaś drogami powiatowymi i gminnymi mały się zajmować właściwe związki samorządu terytorialnego. Przy wydziałach powiatowych utworzono powiatowe zarządy drogowy, podległe w zakresie budowy i utrzymania dróg państwowych wojewódzkiej władzy administracji ogólnej, a w zakresie budowy i utrzymania dróg powiatowych i gminnych – wydziałom powiatowym.

Do zadań powiatowego zarządu drogowego należała budowa i utrzymanie dróg państwowych i powiatowych oraz nadzór nad budową i utrzymaniem dróg gminnych. Stworzona po zakończeniu II wojny światowej na ziemiach polskich namiastka samorządu terytorialnego przetrwała tylko do 1950 roku. Ustawa z 20 marca 1950 roku o terenowych organach jednolitej władzy państwowej¹¹ przekształciła rady narodowe w instytucje władzy państwowej. Ponadto zmieniono organy administracji ogólnej i niespolonej, przekazując ich kompetencje terenowym radom narodowym i ich organom wykonawczym.

Wkrótce po zakończeniu działań wojennych reaktywowano Powiatowy Zarząd Drogowy w Płocku, na czele którego stał Władysław Balcerzyk¹². W obrębie miasta Płocka w latach 1945–1949 roboty w zakresie drogownictwa prowadziło Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane, a od 1949 do 1958 roku – Miejskie Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych¹³.

Istniejąca organizacja nie odpowiadała warunkom ówczesnego państwa i pod koniec lat 40. XX wieku podjęto prace nad reformą drogownictwa. Na początku 1951 roku weszła w życie kolejna ustawa – Ustawa o organizacji władz w dziedzinie komunikacji¹⁴. Ustawa ta znosiła urząd Ministra Komunikacji, powołując w jego miejsce m.in. urząd Ministra Transportu Drogowego i Lotniczego, do którego zadań należało m.in. naczelne kierownictwo nad budową i utrzymaniem dróg publicznych.

Uchwałą Prezydium Rządu z dnia 29 września 1951 roku zniesiono Wydziały Komunikacyjne przy Prezydiach Wojewódzkich i Powiatowych Rad Narodowych. W ich miejsce z dniem 1 stycznia 1952 roku

⁶ [b.a.], *Święto drogowe...* dz. cyt., s. 89.

⁷ Archiwum Państwowe w Płocku (dalej: APP), Akta miasta Płocka, Różne, sygn. 25688, bp.

⁸ APP, Akta miasta Płocka, Akta Magistratu miasta Płocka – Personalne, sygn. 24821, k. 1, 13 i 18.

⁹ APP, Akta miasta Płocka, Różne, sygn. 25688, bp.

¹⁰ J. Brudziński, *Monografia rozwoju gospodarki drogowej na terenie Rejonu Dróg Publicznych w Gostyninie 1918-1986*, Gostynin 1986, s. 11, mps.

¹¹ Dz.U. 1950, nr 14, poz. 130.

¹² APP, Powiatowa Rada Narodowa w Płocku 1945-1950, Komisja drogowa, sygn. 7, k. 11.

¹³ APP, Miejskie Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych, Wstęp do inwentarza, s. 1-6.

¹⁴ Dz.U. 1951, nr 14, poz. 108.

utworzono Wojewódzkie Zarządy Dróg Publicznych, do których należała budowa i utrzymanie dróg państwowych i powiatowych. Powstały też Rejony Eksploatacji Dróg Publicznych, a także Wydziały Komunikacji Drogowej przy Prezydium Wojewódzkiej i Powiatowej Rady Narodowej, do których należało utrzymanie i budowa dróg gminnych.

Organizacja państwa w zakresie zarządzania drogownictwem składała się z następujących szczebli: Centralnego Zarządu Dróg Publicznych powstałego z Departamentu Dróg Kołowych, 17 wojewódzkich zarządów dróg publicznych w formie samodzielnych jednostek budżetowych podległych Centralnemu Zarządowi Dróg Publicznych oraz 134 rejonów eksploatacji dróg publicznych zorganizowanych przez wojewódzkie zarządy dróg publicznych. Wspomniane rejony eksploatacji dróg publicznych, pełniące rolę administracji drogowej, wykonywały roboty utrzymaniowe na drogach, a w razie potrzeby podejmowały mniejsze inwestycje¹⁵.

Na mocy decyzji prezydium rządu Centralny Zarząd Dróg Publicznych, sprawował funkcję organu Ministra Transportu Drogowego i Lotniczego dla „sprawowania zwierzchniego nadzoru nad całością budowy i utrzymania dróg publicznych oraz nad przestrzeganiem porządku na drogach”, z wyjątkiem dróg miejskich będących w gestii Ministra Gospodarki Komunalnej.

Do zadań wojewódzkich za rządów dróg publicznych należało:

- w odniesieniu do dróg państwowych i powiatowych – budowa i utrzymanie dróg i mostów oraz współpraca z prezydiami rad narodowych w wykonywaniu nadzoru nad przestrzeganiem przepisów porządkowych na drogach publicznych;
- w odniesieniu do dróg gminnych – zatwierdzanie projektów technicznych dróg i mostów oraz ogólny nadzór nad przestrzeganiem na tych drogach przepisów technicznych oraz zapewnienie gminom maszyn do wykonywania robót na tych drogach.

W Płocku na bazie Wydziału Komunikacyjnego Prezydium Powiatowej Rady Narodowej powołano Rejon Eksploatacji Dróg Publicznych w Płocku (REDP), obejmujący swą administracją wszystkie drogi państwowe, wojewódzkie i powiatowe na terenie powiatu płockiego i gostynińskiego. Szefem Rejonu Eksploatacji Dróg Publicznych w Płocku został Władysław Balcerzyk. W kolejnych latach szefami REDP byli: Zygmunt Załuska, Stanisław Nowakowski, Kajetan Konarzewski oraz Edward Wiłucki¹⁶.

¹⁵ Archiwum Akt Nowych, Centralny Zarząd Dróg Publicznych w Warszawie, sygn. 1057, k.nlb.

¹⁶ APP, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, Protokoły

W latach 50. XX wieku czyniono starania o właściwą organizację dróg miejskich. Po utworzeniu w 1950 roku urzędu Ministra Gospodarki Komunalnej powstały miejskie służby drogowe, które w większych miastach przekształcały się w latach 60. w zarządy dróg i mostów. Organizacja ta stopniowo umacniała się, jednak dominujące potrzeby innych branż komunalnych nie sprzyjały rozwojowi dróg miejskich. W 1958 roku w Płocku w strukturach Zarządu Gospodarki Komunalnej utworzono Miejską Służbę Drogową, na czele której stanął Franciszek Janiszewski¹⁷.

W dniu 4 sierpnia 1956 roku wydano dekret o podziale dróg publicznych¹⁸. W świetle którego drogi publiczne podzielono na drogi: państwowe i lokalne. Wraz z wejściem w życie dekretu dotychczasowe drogi państwowe i powiatowe stały się drogami państwowymi, natomiast gminne oraz ulice i place miejskie, osiedlowe i wiejskie, nie stanowiące odcinków dróg państwowych i powiatowych, stały się drogami lokalnymi.

Gospodarka na drogach państwowych objęta została planem i budżetem centralnym, natomiast na drogach lokalnych objęta została planem budżetem terytorialnym. Kilka miesięcy później, w marcu 1957 roku ukazała się Ustawa o zmianach w organizacji i zakresie działania naczelnich organów administracji państwowej w niektórych gałęziach przemysłu, budownictwa i komunikacji¹⁹. Zgodnie ze wspomnianą ustawą w miejsce Ministra Kolei oraz Ministra Transportu Drogowego i Lotniczego ponownie utworzono urząd Ministra Komunikacji. Do jego obowiązków należały sprawy, m.in. w zakresie budowy, utrzymania i eksploatacji dróg publicznych.

W dniu 29 marca 1962 roku ukazała się Ustawa o drogach publicznych²⁰. W zakresie podziału dróg publicznych, oprócz dotychczasowych dróg państwowych i lokalnych, przewidywała ona istnienie także dróg zakładowych. Gospodarka na drogach państwowych objęta została planem i budżetem centralnym, a na drogach lokalnych – planem i budżetem terytorialnym. W przypadku dróg zakładowych gospodarka objęta była planem finansowym lub budżetem właściwych dla danej drogi zakładów.

Budowa, przebudowa, ochrona i utrzymanie dróg państwowych (z wyjątkiem dróg w miastach) należała do organów podległych Ministrowi

obrad, sygn. 5.

¹⁷ *Tamże*, sygn. 50, k. 6.

¹⁸ Dz.U. 1956, nr 35, poz. 158.

¹⁹ Dz.U. 1957, nr 17, poz. 86.

²⁰ Dz.U. 1962, nr 20, poz. 90.

Komunikacji, dróg lokalnych (z wyjątkiem dróg w miastach) należała do właściwych organów drogowych prezydiów rad narodowych. Budowa, przebudowa, ochrona i utrzymanie dróg państwowych i lokalnych w granicach miast należała do właściwych organów z zakresu gospodarki komunalnej prezydiów rad narodowych, a w zakresie dróg zakładowych – do odpowiednich zakładów.

W 1962 roku dyrektorem Centralnego Zarządu Dróg Publicznych został Eugeniusz Buszma, wieloletni pracownik resortu, dotychczasowy zastępca dyrektora Centralnego Zarządu Dróg Publicznych.

Po uchwaleniu nowej ustawy o drogach publicznych nastąpiło tworzenie organizacji dróg lokalnych. Zgodnie z ustawą z dnia 25 stycznia 1958 roku o radach narodowych gospodarka na drogach lokalnych należała do wydziałów komunikacji prezydiów powiatowych i wojewódzkich rad narodowych, nad którymi minister komunikacji sprawował ogólny nadzór w zakresie ruchu drogowego oraz budowy i utrzymania dróg. Wydziały te jako typowe organy administracyjne nie mogły sprostać wykonywaniu zadań w zakresie budowy i utrzymania dróg.

W 1963 roku, na mocy uchwały Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 17 stycznia 1963 roku w sprawie intensyfikacji rozbudowy i poprawy stanu sieci dróg lokalnych, utworzono we wszystkich 314 powiatach powiatowe zarządy dróg lokalnych. Tym samym Powiatowy Zarząd Dróg Lokalnych powstał również na terenie obejmującym powiat płocki. Kierował nim Kazimierz Pawlak.

W 1969 roku na mocy uchwały Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 1969 roku w sprawie usprawnienia organizacji zarządzania na szczeblu wojewódzkim gospodarką na drogach lokalnych, powołano w każdym z 17 województw wojewódzkie zarządy dróg lokalnych. Nadzór techniczny nad drogami lokalnymi sprawował Minister Komunikacji poprzez Centralny Zarząd Dróg Publicznych, w którym powstał Wydział Dróg Lokalnych²¹.

W samym Płocku do 1969 roku funkcjonowała Miejska Służba Drogowa, która następnie została przekształcona w Miejski Zarząd Dróg i Mostów, kierowany przez Rudolfa Piechocińskiego²².

W 1972 roku dyrektorem Centralnego Zarządu Dróg Publicznych został Czesław Krzywosz. Wzrost ruchu drogowego i aspiracje kierownictwa PZPR czasów „Dekady Gierki”, dotyczące szybkiego

rozwoju gospodarczego spowodował podjęcie prac nad programem budowy autostrad²³.

Decyzja Prezydium Rządu z dnia 15 marca 1972 roku zaakceptowała kierunkowy układ autostrad dla kraju oraz ustaliła szczegółowy program prac przygotowawczych do budowy autostrad. Do realizacji programu powołano w 1972 roku Zarząd Autostrad jako jednostkę budżetową podległą Centralnemu Zarządowi Dróg Publicznych. Głównym zadaniem Zarządu Autostrad było sprawowanie funkcji generalnego realizatora inwestycji wraz ze wszystkimi obowiązkami inwestora²⁴.

W 1975 roku nastąpiła reforma administracji publicznej, polegająca na zlikwidowaniu powiatów i utworzeniu dwuszczeblowego systemu zarządzania. W miejsce 17 dawnych województw utworzono 49 nowych. Na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z czerwca 1975 roku w sprawie dostosowania organizacji zarządzania drogami publicznymi do podziału administracyjnego Państwa²⁵ utworzono Dyrekcje Okręgowe Dróg Publicznych, które przejęły zadania i obowiązki dotychczasowych wojewódzkich zarządów dróg publicznych podległych Ministrowi Komunikacji oraz zarządów dróg lokalnych podległych terenowym organom administracji państwowej stopnia wojewódzkiego.

Utworzono jednocześnie Rejony Dróg Publicznych podległe Okręgowym Dyrekcjom Dróg Publicznych, które przejęły obowiązki dotychczasowych Rejonów Eksploatacji Dróg Publicznych i Powiatowych Zarządów Dróg Lokalnych. Reforma administracji drogowej polegała na utworzeniu: 17 dyrekcji okręgowych dróg publicznych przez połączenie wojewódzkich zarządów dróg publicznych i wojewódzkich zarządów dróg lokalnych, 177 rejonów dróg publicznych przez połączenie 121 rejonów eksploatacji dróg publicznych i 314 powiatowych zarządów dróg lokalnych²⁶. Po połączeniu Powiatowych Zarządów Dróg Lokalnych w Płocku i Sierpcu 1 stycznia 1976 roku utworzono Rejon Dróg Publicznych w Płocku, a kierowanie nim powierzono Kazimierzowi Pawlakowi²⁷.

Ponownej zmiany podziału dróg publicznych dokonano 21 marca 1985 roku, gdy ukazała się nowa Ustawa o drogach publicznych²⁸. Tym razem drogi

²³ Szeroko na ten temat: A. Friszke, *Polska Gierka*, Warszawa 1995.

²⁴ T. Suwara, *Zarządzanie drogami w Polsce w XX wieku*, „Drogownictwo” 2000, nr 12, s. 357-358.

²⁵ Dz.U. 1975, nr 22, poz. 119.

²⁶ T. Suwara, *Zarządzanie drogami w Polsce... dz. cyt.*, s. 358-360.

²⁷ Archiwum Zakładowe GDDKiA - Oddział Warszawa Rejon Płock, DODP w Warszawie, sygn. 10/3, bp.

²⁸ Dz.U. 1985, nr 14, poz. 60.

²¹ Archiwum Zakładowe GDDKiA Oddział Warszawa Rejon Płock, PZDL, sygn. 10/120, bp.

²² APP, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, Protokoły obrad, sygn. 133, k. 113.

publiczne podzielono na drogi: krajowe, wojewódzkie, gminne oraz lokalne miejskie, a także zakładowe. Zadania w zakresie budowy, modernizacji, utrzymania i ochrony dróg dla dróg krajowych objęto planem i budżetem centralnym, dla dróg wojewódzkich, gminnych i lokalnych miejskich planem i budżetem terenowym, a dla zakładowych planem i budżetem właściwych jednostek gospodarki przemysłowej i innych jednostek organizacyjnych.

W odniesieniu do dróg krajowych w granicach miast prezydenckich drogi objęte były planem i budżetem centralnym w zakresie budowy i modernizacji i planem i budżetem terenowym w zakresie utrzymania i ochrony. Zadania polegające na budowie i modernizacji dróg państwowych w miastach prezydenckich należały do właściwości wojewódzkich rad narodowych. Planowanie i finansowanie budowy i modernizacji w zakresie dróg publicznych w zakresie dróg krajowych poza miastami prezydenckimi należało do Ministra Komunikacji, w zakresie dróg krajowych w miastach prezydenckich – do Ministra Administracji i Gospodarki Przestrzennej, dróg wojewódzkich poza miastami prezydenckimi – do wojewódzkich rad narodowych, dróg wojewódzkich w miastach prezydenckich, lokalnych miejskich i gminnych – do rad narodowych stopnia podstawowego. Minister Komunikacji wykonywał zadania naczelnego organu administracji państwowej przy pomocy Generalnej Dyrekcji Dróg Publicznych, której kompetencje ustalono w drodze Rozporządzenia z dnia 19 grudnia 1985 roku²⁹.

Siecią dróg publicznych, dla których naczelnym organem administracji państwowej był Minister Komunikacji, zarządzały dyrekcje okręgowe dróg publicznych. Dyrektorom okręgowym dróg publicznych podlegały natomiast rejony dróg publicznych i inne jednostki organizacyjne, którym mogły być przekazane niektóre zadania zarządu drogi.

Siecią dróg publicznych, dla których naczelnym organem administracji państwowej był Minister Administracji i Gospodarki Przestrzennej, zarządzały terenowe organy administracji państwowej: stopnia wojewódzkiego w odniesieniu do dróg krajowych i wojewódzkich i stopnia podstawowego w odniesieniu do dróg gminnych i lokalnych miejskich. Zadania te wykonywane były przy pomocy jednostek drogowych podległych radom narodowym.

Budowa, modernizacja, utrzymanie i ochrona dróg krajowych z wyłączeniem miast prezydenckich i wojewódzkich poza granicami miast należała do dyrekcji okręgowych dróg publicznych. Budowa, modernizacja, utrzymanie i ochrona dróg krajowych, wojewódzkich i lokalnych miejskich

w granicach miast prezydenckich należała do terenowych organów administracji państwowej zaś w zakresie dróg gminnych – do naczelników gmin, jako organów wykonawczych rad narodowych wykonujących swe zadania przy pomocy służb drogowych.

Miejski Zarząd Dróg i Mostów na terenie Płocka przestał funkcjonować w 1975 roku, kiedy to powołano Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Inżynierii Miejskiej, kierowane początkowo przez Wincentego Marszałka. Dopiero w 1980 roku z jego struktur wyodrębniono Przedsiębiorstwo Eksploatacji Dróg i Mostów (ponownie szefował mu Romuald Piechociński), które w 1983 roku zmieniło swoją nazwę na Miejskie Przedsiębiorstwo Dróg i Mostów. Jego dyrektorami byli kolejno: Józef Zaremba i Stanisław Paradowski.

Z chwilą rozpadu w 1989 r. struktur PRL, zmiana ustroju państwa z socjalistycznego na kapitalistyczny, a więc gospodarki centralnie planowanej na gospodarkę rynkową³⁰, wywołała potrzebę zmian systemowych także i w drogownictwie.

W 1989 roku Wojewoda Płocki utworzył Wojewódzką Dyrekcję Dróg Miejskich (WDDM) w Płocku w celu zarządzania drogami wojewódzkimi w ośmiu miastach województwa płockiego oraz drogami krajowymi w tzw. miastach prezydenckich (Płocku i Kutnie). Szefami WDDM byli kolejno: Michał Uliński, Henryk Lamparski, Włodzimierz Serafimowicz oraz Stanisław Markuszewski.

Istotą przyjętego w 1991 roku modelu zmian było oddzielenie wykonawstwa robót od zarządzania drogami. Wszystkie roboty związane z budową dróg i mostów oraz większość robót związanych z utrzymaniem dróg miały być zlecane przedsiębiorstwom. W maju 1991 roku Generalnym Dyrektorem Dróg Publicznych został Adam Kozieł. Z dniem 1 lipca 1991 roku sprawy dotyczące zarządzania drogami zostały wyłączone z właściwości rejonów dróg publicznych i przekazane do dyrekcji okręgowych dróg publicznych. W tym celu w dyrekcjach okręgowych utworzono komórki terenowe nazwane zarządami dróg w liczbie 171, a w ramach zarządów dróg drogową służbę liniową w postaci obwodów drogowych i mostowych w liczbie 648. Obwody drogowe zatrudniały znacznie mniej osób niż poprzednio. Z pozostałego potencjału 196 rejonów dróg publicznych i 47 jednostek produkcyjno-usługowych z dniem 1 stycznia 1992 roku utworzono 214 przedsiębiorstw państwowych, dla których organem założycielskim został minister Transportu i Gospodarki Miejskiej i 9 spółek prawa handlowego³¹.

³⁰ L. Gilejko, *Polska transformacja – próba bilansu i nowa perspektywa*, „Res Humana” 2009, nr 3, s. 17-21.

³¹ T. Suwara, *Zarządzanie drogami w Polsce... dz. cyt.*,

²⁹ Dz.U. 1986, nr 1, poz. 2.

Utworzono Dyрекcyję Okręgową Dróg Publicznych w Warszawie Oddział w Płocku oraz Gospodarstwo Pomocnicze. Zarządzeniem Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z 1992 roku na bazie zniesionego Gospodarstwa Pomocniczego powstało Przedsiębiorstwo Robót Drogowych w Płocku.

W związku z Rozporządzeniem z dnia 13 lipca 1993 roku w sprawie określenia zadań i kompetencji z zakresu rządowej administracji ogólnej i specjalnej, które mogą być przekazywane niektórym gminom o statusie miasta, wraz z mieniem służącym do ich wykonywania, a także zasad i trybu przekazywania, Płock otrzymał zadania i kompetencje należące do organów administracji rządowej m.in. w zakresie planowania, budowy, modernizacji, utrzymania i ochrony dróg krajowych z wyłączeniem autostrad i dróg ekspresowych, planowanie i finansowanie budowy, modernizacji utrzymania i ochrony dróg wojewódzkich w granicach miasta, a także wykonywanie uprawnień zarządcy dróg wojewódzkich i krajowych w obrębie miasta³².

Na przełomie 1991 i 1992 roku Miejskie Przedsiębiorstwo Dróg i Mostów w Płocku przekształcono w działającą do 2003 roku firmę Dromost³³.

W dniu 8 lutego 1994 roku Uchwałą nr 517/LI/94 Rada Miasta Płocka utworzyła jednostkę budżetową – Miejski Zarząd Dróg mającą pełnić funkcję zarządu dróg na terenie miasta Płocka. Pierwszym dyrektorem MZD został Wojciech Chełstowski³⁴.

W 1998 roku przygotowano do wprowadzenia od 1 stycznia 1999 roku reformę administracji publicznej, polegającą na wprowadzeniu trzech szczebli samorządów terytorialnych. W pakiecie ustaw kompetencyjnych wprowadzono istotne zmiany do ustawy o drogach publicznych i ustawy o finansowaniu dróg publicznych.

Ustawa o drogach publicznych w zakresie sieci drogowej określiła kategorie dróg, kryteria i procedury zaliczania dróg do danej kategorii i ustalania przebiegu dróg. W zakresie administracji drogowej określiła zadania ministra właściwego do spraw transportu, generalnego dyrektora dróg publicznych i Generalnej Dyrekcji Dróg Publicznych. W zakresie zarządzania drogami określiła zarządców i zarządy dróg i ich kompetencje.

Ustawa o finansowaniu dróg określiła zasady finansowania dróg i sposób podziału środków

s. 360-361.

³² Dz.U. 1993, nr 65, poz. 309

³³ Archiwum Zakładowe Urzędu Miasta Płocka (dalej: UMP), Protokoły obrad, sygn. 1/18, k. 400.

³⁴ Urząd Miasta Płocka, Protokoły obrad, sygn. 1/24, k. 53. Informacja uzyskana przez autora z Miejskiego Zarządu Dróg Płocku.

pochodzących z akcyzy od paliw na drogi. Ustawa o drogach publicznych wprowadziła pojęcie zarządcy drogi jako organu administracji państwowej lub samorządowej i oddzieliła je od pojęcia zarządu drogi, którym jest biuro obsługujące zarządcę.

Wspomniana ustawa ustanowiła zarządców dróg, którymi są organy administracji rządowej lub jednostki samorządu terytorialnego, do właściwości których należą sprawy z zakresu planowania, budowy, modernizacji, utrzymania i ochrony dróg:

- krajowych – generalny dyrektor dróg publicznych,
- wojewódzkich – zarząd województwa;
- powiatowych w powiatach ziemskich – zarząd powiatu;
- gminnych – zarząd gminy;
- wszystkich dróg w granicach miast na prawach powiatu z wyjątkiem autostrad i dróg ekspresowych – zarząd miasta.

Ustanowienie Generalnego Dyrektora Dróg Publicznych centralnym organem administracji rządowej w sprawach dróg krajowych spowodowało, że Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych stała się urzędem centralnym.

Ustanowienie Generalnego Dyrektora Dróg Publicznych zarządcą dróg krajowych było konsekwencją ustawy o administracji specjalnej w terenie. Oznaczało to koniec pełnienia funkcji zarządzania drogami przez naczelnych dyrektorów okręgów dróg publicznych i konieczność likwidacji dyrekcji okręgowych dróg publicznych.

Zmiany organizacyjne w drogownictwie określiło rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 14 grudnia 1998 roku w sprawie dostosowania organizacji dyrekcji okręgowych dróg publicznych oraz będących ich częściami zarządów drogowych i drogowej służby liniowej do organizacji administracji publicznej określonej przepisami o reformie administracji publicznej oraz rozporządzenia wojewodów o analogicznym do stosowaniu wojewódzkich dyrekcji dróg miejskich.

Z potencjału dyrekcji okręgowych dróg publicznych i wojewódzkich dyrekcji dróg miejskich utworzono trzy odrębne organizacje: Generalną Dyrekcję Dróg Publicznych, 22 gospodarstwa pomocnicze przy Generalnej Dyrekcji Dróg Publicznych, w tym 16 laboratoriów drogowych, wykonujących usługi na rzecz wszystkich dróg, 16 zarządów dróg wojewódzkich oraz 293 zarządy dróg powiatowych³⁵.

W wyniku nowych przepisów w Płocku nastąpiła likwidacja Wojewódzkiej Dyrekcji Dróg Miejskich, której kompetencje przejęły inne Zarządy: Miejski Zarząd Dróg w Płocku, a także nowo powołane:

³⁵ T. Suwara, *Zarządzanie drogami w Polsce... dz. cyt.*, s. 361-362.

Zarząd Dróg Powiatowych, którego dyrektorem został Bogumił Sobieski oraz Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich i jego Rejony w Płocku i Gostyninie.

W Ślepkowie Szlacheckim pod Płockiem utworzono natomiast Rejon Dróg Krajowych GDDP, który w następstwie zmian przepisów zmienił swoją nazwę na Rejon Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad.

Z dniem 1 kwietnia 2002 roku zlikwidowano Generalną Dyrekcję Dróg Publicznych oraz Agencję Budowy i Eksploatacji Autostrad. W ich miejsce utworzono centralny urząd pod nazwą Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Generalnym Dyrektorem został Tadeusz Suwara³⁶.

Kalendarium zmian

1918 – 1939

- Powołanie Wydziałów Drogowych, Powiatowych Zarządów Drogowych i Miejskiej Służby Drogowej

1939 – 1945

- Okres II wojny światowej

1945 – 1951

- Powołanie Powiatowych Zarządów Drogowych

1951 – 1952

- Likwidacja Powiatowych Zarządów Drogowych
- Powołanie Centralnego Zarządu Dróg Publicznych
- Powołanie Wojewódzkich Zarządów Dróg Publicznych
- Powołanie Rejonów Eksploatacji Dróg Publicznych

1963

- Powołanie Powiatowych Zarządów Dróg Lokalnych

1969

- Powołanie Wojewódzkich Zarządów Dróg Lokalnych

1972

- Powołanie Zarządu Autostrad podległego Ministerstwu Komunikacji

1975

- Likwidacja Wojewódzkich Zarządów Dróg Publicznych
- Likwidacja Wojewódzkich Zarządów Dróg Lokalnych
- Powołanie Dyrekcji Okręgowych Dróg Publicznych
- Likwidacja Rejonów Eksploatacji Dróg Publicznych
- Likwidacja Powiatowych Zarządów Dróg Lokalnych
- Powołanie Rejonów Dróg Publicznych

1991

- Likwidacja Rejonów Dróg Publicznych
- Powołanie Zarządów Dróg
- Powołanie RDP – gospodarstw pomocniczych

1992

- Powołanie przedsiębiorstw drogowych w miejsce RDP – Gospodarstw Pomocniczych

1999

- Powołanie Generalnej Dyrekcji Dróg Publicznych
- Powołanie Oddziałów GDDP
- Powołanie Rejonów Dróg Krajowych
- Powołanie Zarządów Dróg Wojewódzkich i Zarządów Dróg Powiatowych

2002

- Likwidacja GDDP
- Powołanie Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad z oddziałami w województwach i rejonami

³⁶ T. Suwara, *Organizacja polskiego drogownictwa – historia*, „Drogownictwo” 2008, nr 10, s. 330.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Akt Nowych w Warszawie:

- Centralny Zarząd Dróg Publicznych w Warszawie, sygn. 1057.

Archiwum Państwowe w Płocku:

- Akta Miasta Płocka, sygn. 25688, 24821.
- Powiatowa Rada Narodowa w Płocku 1945–1950. Komisja drogowa, sygn. 7.
- Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku. Protokoły obrad, sygn. 50, 133.
- Miejskie Przedsiębiorstwo Robót Mostowych (Inwentarz).

Archiwum Zakładowe Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad – Oddział Warszawa, Rejon Płock,

- Dyrekcja Okręgowych Dróg Publicznych w Warszawie, sygn. 10/3.
- Powiatowy Zarząd Dróg Lokalnych w Płocku, sygn. 10/120

Archiwum Zakładowe Urzędu Miasta w Płocku:

- Protokoły obrad , sygn. 1/18, sygn. 1/24.

Prasa

„Mazowsze Płockie i Kujawy” 1930, nr 12.

Źródła drukowane

Dzienniki Ustaw: 1919 nr 14, 1924 nr 6, 1950 nr 14, 1951 nr 14, 1956 nr 35, 1957 nr 17, 1962 nr 20, 1975 nr 22, 1985 nr 14, 1986 nr 1, 1993 nr 65.

Opracowania:

J. Brudziński J., *Monografia rozwoju gospodarki drogowej na terenie Rejonu Dróg Publicznych w Gostyninie 1918-1986*, Gostynin 1986.

W. Brzeziński, *Polskie prawo budowlane*, Warszawa 1955.

W. Brzeziński, *Dwudziestolecie komunikacji w Polsce Odrodzonej*, Kraków 1939

A. Friszke, *Polska Gierka*, Warszawa 1995.

L. Gilejko, *Polska transformacja – próba bilansu i nowa perspektywa*, „Res Humana” 2009, nr 3.

T. Suwara, *Organizacja polskiego drogownictwa – historia*, „Drogownictwo” 2008, nr 10.

T. Suwara, *Zarządzanie drogami w Polsce w XX wieku*, „Drogownictwo” 2000, nr 12.

ROAD MANAGEMENT OF PŁOCK COUNTY AND MAZOVIA REGION OF PŁOCK (1918-2002)

Summary

The article aims to present the history of road management in Poland, illustrated by the example of the Płock county and Mazovia region of Płock. It characterizes changes associated with the issue of road governance over this particular area. The study concerns years of the previous century. It names institutions responsible for development of the road network in the area and provides surnames of head engineers of these institutions. The impulse behind the concept of this article were upcoming anniversaries: 200th anniversary of the Central Road Administration, 25th anniversary of establishing the Municipal Streets and Roads Administration in Płock and also 20th anniversary of creation of the Mazovia Management of the Regional Roads in Warsaw and the Administration of Country Roads in Płock.

ZARYS PODZIAŁU TERYTORYALNO-FUNKCJONALNEGO PŁOCKA W III RZECZPOSPOLITEJ

Abstrakt

Terytorialno-funkcjonalny podział Płocka w III Rzeczpospolitej Polskiej sprowadza się głównie do utworzonych wcześniej struktur organizacyjno-terenowych. Po 1989 r. w mieście funkcjonuje: siedemnaście parafii rzymsko-katolickich, szesnaście obrębów geodezyjnych, kilkanaście obszarów zarządzanych głównie przez spółdzielnie mieszkaniowe i miejskie towarzystwa budownictwa społecznego, dwadzieścia jeden osiedli miejskich oraz cztery okręgi wyborcze.

Słowa kluczowe: parafie rzymsko-katolickie, obręby geodezyjne, spółdzielnie mieszkaniowe, towarzystwa budownictwa społecznego, osiedla miejskie

Wprowadzenie

Płock znajduje się w centralnej Polsce, w północno-zachodniej części Mazowsza, nazywanego Mazowszem Płockim. Geograficznie miasto położone jest na Nizinie Środkowo-Mazowieckiej, na pograniczu Kotliny Płockiej i Pojezierza Dobrzyńskiego, usytuowane nad środkową Wisłą – w otulinie Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego w sąsiedztwie Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego.

W wyniku przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, jakie nastąpiły w Polsce w 1989 r., Płock znalazł się w nowej, dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości. W ramach reformy administracyjnej kraju, wprowadzonej ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym¹ oraz ustawą z dnia 22 marca 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej², utworzono dwa stopnie administracji terenowej: rządowej i samorządowej. O ile województwo jest jednostką zasadniczego podziału terytorialnego dla wykonywania zadań administracji rządowej, to gmina stanowi podstawową jednostkę samorządu terytorialnego. Powiat wykonuje zadania publiczne o charakterze ponadgminnym (Ustawa z 5 VI 1998 r.)³. Od początku 1999 r. obowiązuje trójstopniowy podział administracyjny kraju na województwa, powiaty i gminy (Ustawa z 24 VII 1998 r.)⁴.

W latach 1989–1998 Płock był miastem wojewódzkim, natomiast od 1999 r. funkcjonuje w województwie mazowieckim jako miasto na prawach powiatu, jest również siedzibą ziemskiego powiatu płockiego. W 1997 r. lewobrzeżny Płock zwiększył swój obszar w wyniku przejęcia wsi: Góry, Ciechomice, Longinus, Tokary-Rąbież i Budy Dolne⁵. Od 2016 r. stanowi główną część Obszaru Funkcjonalnego Miasta Płocka (OFMP)⁶, obejmującego powiaty gostyniński, płocki i sierpecki, z partnerstwem gmin: Stara Biała, Nowy Duninów, Łąck i Gąbin. Miasto aktualnie sąsiaduje z gminą wiejsko-miejską w Gąbinie oraz gminami wiejskimi w Słupnie, Łącku, Nowym Duninowie, Starej Białej i Radzanowie. W związku z podziałem statystycznym obowiązującym w województwie mazowieckim na 5 podregionów (do końca 2014 r.), Płock włączony był do podregionu ciechanowsko-płockiego⁷, natomiast od 2015 r. funkcjonuje podział na 8 podregionów a miasto statystycznie należy do podregionu płockiego.

Analiza podziału terytorialno-funkcjonalnego w Płocku w okresie III RP wykazuje, że jego forma i struktura są kontynuacją procesów zapoczątkowanych na początku poprzedniego tysiąclecia⁸.

⁵ Obecne granice Płocka zostały ustalone Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 1996 r. (Dz. U. 1996, nr 155, poz. 761).

⁶ *Plan inwestycyjny dla Subregionu Płockiego objętego OSI problemowym – Obszar Funkcjonalny Miasta Płocka*, Płock 2016, mapa, s. 8.

⁷ W ramach dostosowania prawa krajowego do prawa Unii Europejskiej Rada Ministrów RP wydała w dniu 13 lipca 2000 r. Rozporządzenie wprowadzające Nomenklaturę Jednostek Terytorialnych dla Celów Statystycznych (NTS).

⁸ E. Serafimowicz, *Zarys podziału terytorialno-funkcjonalnego Płocka do roku 1989*, „Notatki Płockie” 2018, nr 3/256, s. 42–56.

¹ Dz. U. 1990, nr 16, poz. 95 z późn. zm.

² Dz. U. 1990, nr 21, poz. 123.

³ Ustawa z 5 kwietnia 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. 1998, nr 91, poz. 578 z późn. zm.). Powiat jest jednostką samorządu terytorialnego II stopnia.

⁴ Ustawa z 24 VII 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz. U. 1998, nr 96, poz. 603 z późn. zm.).

Obecnie Płock dzieli się na trzy główne części: miasto prawobrzeżne, miasto lewobrzeżne i płocka część Wisły z terenem zalewowym (w granicach administracyjnych miasta). Miasto można też podzielić na obszar zamieszkały (osiedla) oraz obszar niezamieszkały (wielkoprzemysłowy teren PKN Orlen i rzeka Wisła z terenem zalewowym). Aktualnie w obszarze Płocka występują następujące struktury podziałowe (organizacyjno-terenowe): parafie rzymsko-katolickie, obręby geodezyjne (jednostki powierzchniowe miasta wyodrębnione dla celów ewidencji gruntów i budynków – kataster nieruchomości), obszary zarządzane przez spółdzielnie mieszkaniowe, miejskie towarzystwa budownictwa społecznego (TBS), deweloperów i wspólnoty mieszkaniowe oraz osiedla. Ponadto miasto dzieli się na okręgi wyborcze.

W omawianym temacie zgodnie z analizą Konrada Podawcy (SGGW Warszawa) można wyróżnić podział na typy przestrzeni miejskiej w powiązaniu z głównymi użytkownikami: „sąsiedzka (mieszkańcy), produkcyjno-gospodarcza (podmioty gospodarcze, klienci), przyrodnicza (mieszkańcy i turyści), publiczna (mieszkańcy i goście), administracyjna (mieszkańcy jednostki administracyjnej). W związku z liczną grupą uczestników kształtowania przestrzeni (osoby prywatne, organizacje i instytucje, organy zarządzające i administracyjne, władze, specjaliści z różnych dyscyplin) powstają obszary potencjalnych konfliktowych relacji społecznych w kontekście możliwości i korzystania z przestrzeni”⁹.

Parafie i kościoły rzymsko-katolickie w III RP

Od 1075 r. Płock jest siedzibą biskupstwa. Obecnie w mieście funkcjonuje kuria diecezji płockiej (z biskupem na czele). Kościół rzymsko-katolicki realizuje swoje posługi dla wiernych poprzez parafie zawiadywane przez proboszczów i podległych im wikariuszy. Wielokrotny wzrost ludności i obszaru Płocka w XX w. spowodował zwiększenie liczby parafii rzymsko-katolickich. Współcześnie w mieście jest 17 parafii rzymsko-katolickich działających w ramach trzech dekanatów: płockiego wschodniego, płockiego zachodniego oraz gąbińskiego. Nadzór nad poszczególnymi dekanatami sprawują dziekan, wicedziekan i ojciec duchowny. W obrębie Dekanatu Płockiego Wschodniego znajduje się w Płocku siedem parafii, Dekanat Płocki Zachodni zawiera w mieście osiem parafii, zaś w Dekanacie Gąbińskim na terenie lewobrzeżnego Płocka są

dwie parafie. Piętnaście parafii ma siedzibę w Płocku, natomiast dwie parafie poza miastem: jedna obejmująca rejony zachodnie miasta – w Brwilnie Górnym, druga rejony wschodnie w Słupnie. Obszar parafii w pewnym stopniu jest zbliżony do wielkości osiedli miejskich, choć w kilku przypadkach różnice są zasadnicze¹⁰. Na fotografii 1 zaznaczono symbolicznie na tle osiedli położenie kościołów będących siedzibami 17 parafii rzymsko-katolickich. Ponadto usytuowano siedzibę katedry parafii starokatolickiej Mariawitów oraz siedziby kaplic parafii prawosławnej Przemienienia Pańskiego i parafii ewangelicko-augsburskiej.

Lista parafii (nazwa, adres, siedziba, czas powstania parafii, administrator parafii rzymsko-katolickiej pod wezwaniem):

- 1) Ducha Świętego, osiedle Skarpa, ul. Asnyka 2, kościół pw. Dobrego Pasterza (Dekanat Płocki Zachodni), parafię utworzono w 1995 r., proboszcz ksiądz kanonik mgr Zbigniew Zbrzezny (od 1995 r.);
- 2) Matki Bożej Fatimskiej, os. Międzytorze, ul. Gierzyńskiego 29, kościół pw. Matki Bożej Fatimskiej (Dekanat Płocki Wschodni), parafia powstała w 1991 r., proboszcz ks. kan. Stanisław Górski (od 1991 r.);
- 3) Świętego Krzyża, os. Podolszyce Północ, ul. Kutrzeby 2, kaplica pw. Świętego Krzyża (Dekanat Płocki Wschodni), parafia powstała w 1991 r., proboszcz ks. mgr Grzegorz Dobrzeńcki (od 2011 r.), wcześniej w funkcje proboszcza pełnili: ks. kan. Andrzej Zembrzuski i ks. Janusz Zdunkiewicz;
- 4) Świętego Aleksego, os. Trzepowo, ul. Krzywa 15, kościół pw. św. Aleksego (Dekanat Płocki Zachodni), parafia powstała w 1410 r., proboszcz ks. kan. mgr Zbigniew Kaniecki (od 1997 r.);
- 5) Świętego Bartłomieja, os. Stare Miasto, ul. Kazimierza Wielkiego 1, kościół farny pw. św. Bartłomieja (Dekanat płocki zachodni), parafia powstała w 1356 r., proboszcz ks. prał. Wiesław Gutowski (od 2008 r.), wcześniej w okresie III RP funkcje proboszcza pełnili: ks. kan. Ryszard Dybiński i ks. kan. Janusz Cegłowski¹¹;
- 6) Świętego Benedykta, os. Radziwie, ul. Dobrzykowska 2, kościół pw. św. Benedykta (Dekanat

¹⁰ Osiedle jako prawno-administracyjna część Płocka będzie omówione w niniejszym artykule w pozycji Osiedla miejskie.

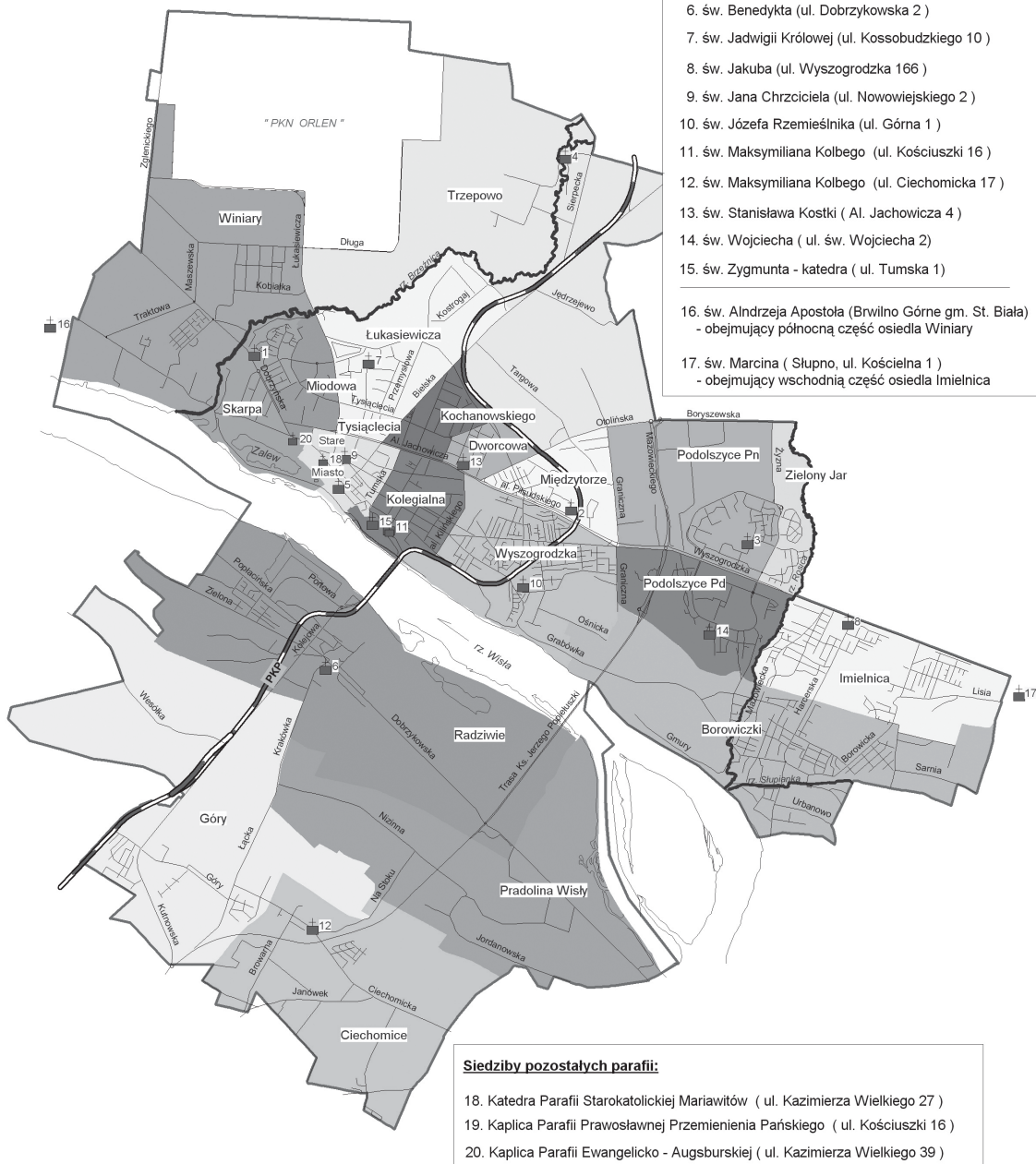
¹¹ W okresie XI–XIV w. pierwsza płocka parafia funkcjonowała w kolegiacie św. Michała przy obecnej ul. Małachowskiego (zabytkowa część najstarszej w Polsce szkoły średniej – LO im. Marszałka Stanisława Małachowskiego). W połowie XIV w. biskup Klemens przeniósł siedzibę parafii do kościoła św. Bartłomieja.

Gąbiński), parafia powstała w końcu XIV w., ks. kan. mgr Mariusz Oryl (od 2017 r.);
 7) Świętej Jadwigi Królowej, os. Łukasiewicza, ul. Kossobudzkiego 10, kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej (Dekanat Płocki Zachodni),

parafia powstała w 1981 r., proboszcz ks. Stanisław Kazmierczak (od 1986 r.);
 8) Świętego Jakuba, os. Imielnica, ul. Wyszogrodzka 166, kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa (Dekanat Płocki Wschodni), parafia

KOŚCIOŁY I KAPLICE PARAFIALNE OBSŁUGUJĄCE PŁOCK

na tle 21 osiedli

Fot. 1. Kościoły i kaplice parafialne obsługujące Płock na tle 21 osiedli według A. Urbanik, Źródło: Mapa osiedli Płocka umieszczona na okładce opracowania pt. *Miejski Zeszyt Statystyczny. Rok 2015. Nr 23*, Urząd Miasta Płocka, Płock 2016

- powstała w XIV w., ks. kan. mgr Ryszard Paradowski (od 2002 r.);
- 9) Świętego Jana Chrzciciela, os. Stare Miasto, ul. Nowowiejskiego 2, poreformacki kościół pw. św. Jana Chrzciciela (Dekanat Płocki Zachodni), parafia powstała w 1973 r., ks. kan. Antoni Kołodziejcki (od 1996 r.);
 - 10) Świętego Józefa Rzemieślnika, os. Wyszogrodzka, ul. Górna 1, kościół pw. Miłosierdzia Bożego (Dekanat Płocki Wschodni), parafia powstała w 1982 r., ks. kan. mgr Andrzej Smoleń (od 2006 r.);
 - 11) Świętego Maksymiliana Kolbego, os. Kolegialna, ul. Kościuszki 16, kościół pw. św. Dominika (Dekanat płocki zachodni), parafia powstała w 1975 r., ks. Tadeusz Łebkowski (od 1988 r.);
 - 12) Świętego Maksymiliana Kolbego, os. Ciechomice, ul. Ciechomicka 17, (kościół pw. św. Maksymiliana Kolbego), Dekanat Gąbiński, parafia powstała w XIV w., ks. kan. Leszek Żuchowski (od 2002 r.)¹²;
 - 13) Świętego Stanisława Kostki, os. Dworcowa, al. Jachowicza 4, kościół pw. św. Stanisława Kostki (Dekanat Płocki Wschodni), parafia powstała w 1929 r., ks. Wiesław Kania (od 2016 r.), wcześniej w okresie III RP funkcje proboszcza pełnili księża Salezjanie: Jerzy Gusik, Zenon Jakuboszczak, Jacek Wilczyński, Walerian Jaszczębiec-Święcicki, Stanisław Szestowski i Jan Rusiecki;
 - 14) Świętego Wojciecha, os. Podolszyce Południe, ul. Św. Wojciecha 2, kościół pw. św. Wojciecha (Dekanat Płocki Wschodni), parafia powstała w 1988 r., ks. kan. mgr Jerzy Ławicki (od 2004 r.), wcześniej funkcję proboszcza pełnił ks. kan. Henryk Zagórowicz;
 - 15) Świętego Zygmunta, os. Kolegialna, ul. Tumaska 1, bazylika katedralna pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (Dekanat Płocki Zachodni), parafia powstała w 1965 r., ks. kan. Stefan Cegłowski (od 2013 r.), wcześniej w okresie III RP funkcje proboszcza pełnili: ks. prał. Wacław Gapiński, ks. kan. dr. Janusz Filarski i ks. kan. dr Marek Zawadzki;
 - 16) Świętego Andrzeja Apostoła w Brwilnie Górnym, gmina Biata, obejmuje zachodnio-północną część osiedla Winiary, kościół pw. św. Andrzeja Apostoła (Dekanat Płocki Zachodni), parafia powstała w XII w., ks. kan. Henryk Lipka (od 1986 r.)¹³;

- 17) Świętego Marcina w Słupnie, ul. Kościelna 1, obejmuje wschodnią część osiedla Imielnica, kościół pw. Świętych Aniołów Stróżów (Dekanat Płocki Wschodni), parafia powstała w XII w., ks. Marek Zaborowski (od 2004 r.)¹⁴.

Poza ww. kościołami pełniącymi funkcję siedzib parafii rzymskokatolickich w Płocku znajduje się Sanktuarium Miłosierdzia Bożego z obrazem Jezusa Miłosiernego i relikwiami św. Faustyny, która w dniu 22 lutego 1931 r. miała pierwsze objawienie Jezusa w swojej celi w dawnym Zakładzie Dobroczynnym Anioła Stróża w Płocku (dziś w kompleksie zakonu Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia – Stary Rynek nr 14, 16 i 18). Obecnie trwa budowa nowego gmachu Sanktuarium¹⁵.

Krótkie informacje o płockich parafiach rzymskokatolickich powołanych w III Rzeczpospolitej:

- 1) Parafia pw. Matki Bożej Fatimskiej - ul. Gierzyńskiego 29 obsługuje terytorium wschodniej części os. Międzytorze i środkowo-północnej części os. Wyszogrodzka. Na terenie parafii do 2017 r. był użytkowany tymczasowy kościół parafialny. Do parafii należy Dom Sióstr Służek NMP Niepokalanej z kaplicą (ul. Graniczna 32). Organizatorem parafii i procesu inwestycyjno-budowlanego był ks. Stanisław Górski. W dniu 5 lipca 1991 r. biskup Zygmunt Kamiński erygował parafię;
- 2) Parafia pw. Świętego Krzyża, ul. Kutrzeby 2, zajmuje terytorium osiedli Podolszyce Północ i Zielony Jar. Parafia została erygowana 5 lipca 1991 r. przez biskupa Zygmunta Kamińskiego. Pierwszym administratorem parafii został ks. proboszcz parafii św. Wojciecha (os. Podolszyce Południe) Henryk Zagórowicz, który rozpoczął budowę kaplicy. Docelowa świątynia w budowie;
- 3) Parafia pw. Ducha Świętego, ul. Asnyka 2, obejmuje teren osiedli Skarpa i Miodowa. Biskup Zygmunt Kamiński erygował parafię 23 marca 1995 r., natomiast kaplicę parafialną poświęcił 17 grudnia tegoż roku. Biskup Stanisław Wielgus poświęcił kamień węgielny pod nowy kościół parafialny pw. Dobrego Pasterza w dniu 19 grudnia 2000 r., zaś kościół poświęcił w dniu 23 listopada 2003 r.¹⁶

Obręby geodezyjne

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 marca

¹² https://pl.wikipedia.org/wiki/Dekanat_gabiński [dostęp: 01.03.2018 r.].

¹³ https://pl.wikipedia.org/wiki/Dekanat_płocki_zachodni [dostęp: 05.03.2018 r.].

¹⁴ https://pl.wikipedia.org/wiki/Dekanat_płocki_wschodni [dostęp: 08.03.2018 r.].

¹⁵ M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, t. 1, cz. 1 i 2, Płock 2008.

¹⁶ *Diecezja Płocka*, W. Lis (red.), Płock 1979.

2001 r. w sprawie gruntów i budynków jednostka ewidencyjna szczebla lokalnego dzieli się na obręby geodezyjne¹⁷. W Płocku dla celów ewidencji gruntów i obiektów jest wyodrębnionych 16 obrębów geodezyjnych (fot. 2). Obręby według numeracji przyjętej przez Urząd Miasta Płocka (UMP): 1/ Podolszyce Borowiczki; 2/ Trzepowo; 3/ Maszewo; 4/ Łukasiewicza; 5/ Kostrogaj Przemysłowy; 6/ Kostrogaj Rolniczy; 7/ Działki; 8/ Śródmieście; 9/ Wyszogrodzka; 10/ Podolszyce; 11/ Wisła; 12/ Radziwie; 13/ Kombinat; 14/ Góry; 15/ Tokary i 16/ Ciechomice.

W okresie III Rzeczypospolitej, w wyniku powiększenia Płocka w 1997 r. o trzy nowe osiedla: Góry, Pradolina Wisły i Ciechomice utworzono trzy obręby geodezyjne o granicach zgodnych z granicami tych osiedli: 14/ Obręb Góry – obszar obrębu jest tożsamy z obszarem os. miejskiego Góry (nazwa obrębu wywodzi się od wsi Góry); 15/ Obręb Tokary – powierzchnia obrębu odpowiada powierzchni os. Pradolina Wisły, jego nazwa pochodzi od dawnej wsi książęcej Tokary; 16/ Obręb Ciechomice – obszar obrębu jest taki sam jak os. Ciechomice, przy czym nazwa obrębu nawiązuje do nazwy wsi Ciechomice i rodu dawnych jej właścicieli – Ciechomskich¹⁸.

Tereny miasta zarządzane przez spółdzielnie mieszkaniowe i TBS-y

Gospodarka mieszkaniowa należy do najważniejszych dziedzin dla społeczeństwa oraz podmiotów gospodarczych zajmujących się działalnością inwestycyjną, projektowaniem, budowaniem i administrowaniem substancją mieszkaniową wielorodzinną i jednorodziną. Współcześnie gospodarka mieszkaniowa jest kształtowana przez odpowiednie jednostki Urzędu Miasta Płocka (UMP) spółdzielnie mieszkaniowe, miejskie towarzystwa budownictwa społecznego, deweloperów, wspólnoty własnościowe oraz bezpośrednio przez indywidualnych obywateli (jako inwestorów).

Funkcjonująca od 1958 r. Płocka Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa (PSML-W) przy ul. Westerplatte 6a jest największą w mieście spółdzielnią mieszkaniową i jedną z największych w kraju. PSML-W obecnie zrzesza 14 092 członków i obsługuje ok. 40 tys. mieszkańców. Spółdzielnia działa głównie na osiedlach Kochanowskiego,

Tysiąclecia, Łukasiewicza i Dworcowa, ponadto zarządza również kompleksami budynków na osiedlach: Miodowa, Skarpa, Kolegialna i Stare Miasto. Obecne zasoby: liczba budynków – 288, liczba lokali mieszkalnych – 12438 (powierzchnia ok. 551 tys. m²), liczba lokali użytkowych – 12438 (powierzchnia ok. 27,6 tys. m²), liczba boksów garaży w budynkach mieszkalnych – 44 (powierzchnia 709 m²), liczba boksów garaży wolno stojących – 551 (powierzchnia 8846 m²), liczba boksów garaży w garażu wielopoziomowym – 379 (powierzchnia 5840 m²). Cztery osiedla spółdzielcze: Tysiąclecia, Kochanowskiego, Dworcowa i Łukasiewicza z okresu PRL zostały w 1998 r. uzupełnione o piąte osiedle spółdzielcze: Rembielińskiego (wyodrębnione z osiedla spółdzielczego Łukasiewicza). Kolejni prezesi PSML-W funkcjonujący w III Rzeczypospolitej: Henryk Grochowski, Jacek Żaglewski, Bogumił Józefowski. Od 2007 r. funkcję prezesa pełni Jan Rączkowski¹⁹.

Powołana w 1979 r. Mazowiecka Spółdzielnia Mieszkaniowa (MSM), ul. Gierzyńskiego 17, zamieszkuje na osiedlach: Międzytorze, Podolszyce Północ, Wyszogrodzka, Miodowa i Skarpa. Na koniec 2018 r. wykaz zasobów spółdzielni jest następujący: liczba budynków – 264, liczba lokali – 6771, powierzchnia – 363,3 tys. m². Natomiast liczba lokali według własności: spółdzielcze własnościowe (SW) – 3375, własność (W) – 3060, spółdzielcze lokatorskie (SL) – 185, najem (NA) – 151. Zasoby spółdzielni zrealizowano w 14 kompleksach mieszkalnych. Od 2002 r. funkcję prezesa sprawuje Lech Chodkowski, wcześniej spółdzielnią zarządzał Andrzej Laskowski²⁰.

Międzyzakładowa Spółdzielnia Mieszkaniowa „Chemik”, ul. 3 Maja 12, funkcjonująca od 1981 r. działa na terenie osiedli: Kolegialna (Centrum Wschód, Piękna, Misjonarska), Podolszyce Południe (kolonie: Kapliczka, Miedza Wschód, Miedza Zachód, Miedza Targowa, Przy Skarpie, Skiba I, Skiba II). Na koniec 2018 r. spółdzielnia posiadała 1998 mieszkań (powierzchnia użytkowa 117,6 tys. m²), 100 lokali użytkowych, 400 miejsc postojowych oraz garaży o powierzchni ok. 180 tys. m². Kolejni prezesi MSM Chemik w okresie III Rzeczypospolitej: Wiesław Morawski, Roman Kiełkiewicz, Jan Wyrębkowski. Od 2000 r. prezesem jest Włodzimierz Obidziński²¹.

¹⁷ Dz. U. 2016, poz. 1034 z późn. zm. Przy projektowaniu przebiegu granic obrębów uwzględnia się podział na rejony statystyczne i obwody spisowe.

¹⁸ A. Pomianowska-Molak, *Płock. Podział na obręby geodezyjne, Mapy tematyczne – Rozwój Płocka*, <http://rozwojmiasta.plock.eu/wp-content/uploads/2016/10/OBREBY-A1.pl> [dostęp: 01.08.2018 r.].

¹⁹ J. Rączkowski, *60 lat Płockiej Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej (1958-2018)*, „Głos PSML-W” 2018, nr 17, s. 1–5.

²⁰ L. Chodkowski, *Informacje o Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej*, maszynopis, Płock 2018.

²¹ W. Obidziński, *Informacje o MSM Chemik*, maszynopis Płock 2018.

Powstała w 1982 r. Młodzieżowa Spółdzielnia Mieszkaniowa, ul. Mickiewicza 12a, funkcjonuje na osiedlach: Kochanowskiego, Kolegialna, Wyszogrodzka, Skarpa, Zielony Jar (w rejonie ulic: Batalionu Parasol i Batalionu Zośka) i Podolszyce Południe

(kolonie: Kapliczka, Nad Jarem, Przy Skarpie). Młodzieżowa Spółdzielnia Mieszkaniowa zrzesza 2500 członków, obsługuje ok. 8 tys. mieszkańców. Zasoby: liczba budynków – 52, liczba mieszkań – 2075 (powierzchnia mieszkań ok. 113 tys. m²), liczba

PŁOCK

PODZIAŁ NA OBRĘBY GEODEZYJNE

Nr_obrębu	Nazwa_obrębu
1	PODOLSZYCE BOROWICZI
2	TRZEPOWO
3	MASZEWO
4	ŁUKASIEWICZA
5	KOSTROGAJ PRZEMYSŁOWY
6	KOSTROGAJ ROLNICZY
7	DZIAŁKI
8	ŚRÓDMIEŚCIE
9	WYSZOGRODZKA
10	PODOLSZYCE
11	WISŁA
12	RADZIWIE
13	KOMBINAT
14	GÓRY
15	TOKARY
16	CIECHOMICE

Fot. 2. Płock. Podział na obręby geodezyjne według A. Pomianowskiej-Molak, Źródło: <http://rozwojmiasta.plock.eu/wp-content/uploads/2016/10/OBREBY-A1.pl> [dostęp: 01.08.2018 r.]

lokali użytkowych – 54, liczba garaży – 220, liczba miejsc postojowych – 275. Od 1996 r. funkcję prezesa sprawuje Jerzy Wolniak, wcześniej spółdzielnią zarządzał Mirosław Kłobukowski²².

Powołana w 1983 r. przez UMP Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa „Komunalnik”, ul. Okrzei 2, zawiaduje obecnie 8 nieruchomościami w osiedlach Stare Miasto i Skarpa, w tym jedną na os. Kochanowskiego. Na koniec 2018 r. spółdzielnia w swoich zasobach posiadała 247 mieszkań o łącznej powierzchni 13 681 m².

Własnościowa Spółdzielnia Mieszkaniowa „Budowlani”, al. Armii Krajowej 16, powołana w 1987 r., zarządza dużym kompleksem budynków na osiedlu Zielony Jar (w rejonie ulic: Wańkowicza i Monte Cassino) i kilkoma budynkami na osiedlu Podolszyce Północ oraz indywidualnymi budynkami: na osiedlach Stare Miasto i Kolegialna. Obecnie spółdzielnia zrzesza 1612 członków, a w jej zasobach zamieszkuje ok. 6000 osób. W zestawieniu obiektów wybudowanych w Płocku znajdują się: 32 budynki mieszkalne (w tym liczba mieszkań – 788, powierzchnia liczona do czynszu – ok 43 tys. m²), 237 garaży i lokali użytkowych – 24 (2,5 tys. m²). Pierwszym prezesem WSM „Budowlani” został Zbigniew Staszewski²³. Od 1990 r. funkcję prezesa pełni Jerzy Fiłoniuk²⁴.

W okresie III Rzeczypospolitej utworzono następujące spółdzielnie mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego:

- W 1991 r. – Spółdzielnię Mieszkaniową Lokatorsko-Własnościową „Centrum”, ul. Harcerza Antolka Gradowskiego 9a. Spółdzielnia obecnie działa na osiedlu Kolegialna, liczy 274 członków. Na koniec 2018 r. spółdzielnia posiadała następujące zasoby mieszkaniowe: budynków mieszkalnych – 8, lokali mieszkalnych – 229, powierzchnia 12,1 tys. m², lokali usługowych – 19.
- W 1991 r. – Spółdzielnię Mieszkaniowo-Własnościową „Pol-Dom”, ul. Miodowa 21. Spółdzielnia funkcjonuje na osiedlach Miodowa i Stare Miasto. Spółdzielnia powstała na bazie zlikwidowanego Płockiego Kombinatów Budowlanych w wyniku przejęcia nieodpłatnie budynków mieszkalnych PKB. Liczba członków – 248, liczba mieszkańców – 403. Zasoby mieszkaniowe Spółdzielni znajdują się w osiedlach Miodowa i Stare Miasto, liczba lokali – 263 (6930 m²).

²² J. Wolniak, *Informacje o Młodzieżowej Spółdzielni Mieszkaniowej*, maszynopis, Płock 2018.

²³ W. Serafimowicz, B. Trębala, *Budownictwo spółdzielcze*, w: *Z dziejów budownictwa w Płocku*, Płock 2008, s. 152–157, 179–182, 225, 267–270.

²⁴ J. Fiłoniuk, *Informacje o WSM „Budowlani”*, maszynopis, Płock 2018.

Od 2018 r. funkcję prezesa pełni Ewa Joanna Gaworska²⁵.

- W 1995 r. – Lokatorsko-Własnościową Spółdzielnię Mieszkaniową „Petrodom”, ul. Słowackiego 6. Obecnie Spółdzielnia zarządza budynkami mieszkalnymi o łącznej powierzchni 37 tys. m², które znajdują się w osiedlach: Miodowa, Skarpa, Stare Miasto i Winiary. Większość z jej zasobów stanowią Wspólnoty Mieszkaniowe. Wieloletnim prezesem L-WSM „Petrodom” był Stanisław Wrześniewski. Od 2010 r. funkcję prezesa pełni Maciej Prudło²⁶.
- W 1996 r. Urząd Miasta Płocka utworzył spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością Miejski Zakład Gospodarki Mieszkaniowej Towarzystwa Budownictwa Społecznego (MTBS) – ul. Kwiatka 5. Spółka ta najwięcej inwestuje na terenie osiedla Podolszyce Południe (min. kolonie: Miedza, Sady, Wieś i Zagroda), ponadto wykonuje indywidualne obiekty na osiedlu Stare Miasto (m.in. kompleks architektoniczny „Złoty Róg” obejmujący naroże ulic Sienkiewicza i Kwiatka, jak również uczestniczyła w rewaloryzacji obiektów mieszkalnych i usługowych na ul. Kwiatka). Miejskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego w Płocku w krótkim czasie stało się liczącą jednostką typu TBS na Mazowszu. Według danych z „Miejskiego Zeszytu Statystycznego” nr 25 MTBS w swoich zasobach na koniec 2017 r. zarządzało 2043 mieszkaniami o powierzchni użytkowej ogółem – ok. 93, tys. m².
- W 1998 r. Urząd Miasta Płocka powołał Agencję Rewitalizacji Starówki (ARS), Stary Rynek 5. Na koniec 2017 r. według danych z MZS nr 25 ARS zawiadywał 218 mieszkaniami o powierzchni użytkowej ogółem – 9455 m².
- Dawne Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej zawiadujące głównie starą substancją mieszkaniową najpierw przekształciło się w zakład budżetowy, następnie w 2001 r. UMP powołał spółkę z o.o. Miejski Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej – Towarzystwo Budownictwa Społecznego (MZGM-TBS). Obecny adres – ul. Sienkiewicza 13a. Aktualnie spółka funkcjonuje w ramach dwóch pionów: Zarząd Budynków Komunalnych (ZBK) oraz TBS, które zrealizowało min. kompleksy architektoniczne „Tarasy” i „Słoneczny Park” na osiedlu Zielony Jar. Na koniec 2017 r. zasoby mieszkaniowe Gminy Miasto Płock zawiadywane

²⁵ E.J. Gaworska, *Informacje o SM-W „Pol-Dom”*, maszynopis, Płock 2018.

²⁶ M. Prudło, *Informacje o L-WSM „Petrodom”*, maszynopis, Płock 2018.

przez ZBK według danych z MZS nr 25 wynosiły: 3498 mieszkań (powierzchnia użytkowa ogółem – 141,6 tys. m²), natomiast zasoby TBS – 121 mieszkań (5244 m²)²⁷.

Od 1996 r. w Płocku działa Przedsiębiorstwo Inwestycji Komunalnych (PIK) – Jerzy i Patryk Dzwonek – Spółka Jawna – Płock, ul. Kazimierza Wielkiego 9. PIK zajmuje się budową i sprzedażą nieruchomości, mieszkań i lokali usługowych. Jest najstarszą jednostką deweloperską w Płocku i jednocześnie jest firmą, która po zakończeniu budowy obiektów mieszkalnych zajmuje się ich administrowaniem i zarządzaniem. Dotychczas przedsiębiorstwo PIK zrealizowało 10 budynków na osiedlach: Skarpa, Stare Miasto, Podolszyce Południe i Wyszogrodzka oraz kompleks szeregowych domków jednorodzinnych przy ul. Morelowej na os. Imielnica (razem ok. 800 mieszkań)²⁸.

Poza spółką PIK budownictwem mieszkaniowym i administrowaniem zajmowali się deweloperzy i inne podmioty gospodarcze jak: Multis Deweloper, WiX Developer, P.P.H.U. Wix Developer Mariusz Mikulski s.j., Amabud sp. z o.o., Grad B, Invest Bud, Tectum Invest, Przedsiębiorstwo Budowlano-Usługowe „InterBUD”, Przedsiębiorstwo Inwestycji Budowlanych „OMEGA R&M Wilanowscy” oraz Wojskowa Agencja Mieszkaniowa.

Ustawa o wspólnotach mieszkaniowych z dnia 24 czerwca 1994 r.²⁹ ustaliła warunki wyodrębniania lokali mieszkalnych w budynkach wielorodzinnych, co umożliwiło zasoby komunalne przekształcać we wspólnoty mieszkaniowe. Spowodowało to wytworzenie konkurencyjności w zakresie zarządzania nieruchomościami, stąd mieszkańcy wielu budynków oraz zespołów budynków powołali i nadal powołują wspólnoty mieszkaniowe. W wielu przypadkach stanowią one sprawnie funkcjonujące „koleżeńskie” zespoły mieszkaniowe. Na koniec 2017 r. działało 138 wspólnot mieszkaniowych z udziałem Gminy Miasto Płock³⁰.

O ile w latach PRL budownictwo spółdzielcze pełniło wiodącą rolę w budowie nowych i rozbudowie płockich dzielnic mieszkaniowych, to w okresie III RP część spółdzielni mieszkaniowych skoncentrowała swoją działalność na administrowaniu posiadanej substancji mieszkaniowej. Nowym budownictwem wielorodzinnym zajęły się głównie towarzystwa budownictwa społecznego, deweloperzy oraz następujące spółdzielnie: Mazowiecka Spółdzielnia Mieszkaniowa, Międzyzakładowa Spółdzielnia

Mieszkaniowa Chemik, Młodzieżowa Spółdzielnia Mieszkaniowa i Własnościowa Spółdzielnia Mieszkaniowa Budowlani.

Osiedla miejskie

Osiedla stanowią oficjalny i prawny podział administracyjny Płocka, są jednostkami pomocniczymi gminy. Obecnie Płock podzielony jest na 23 jednostki terytorialne: 21 osiedli³¹, jeden obszar stanowiący niezamieszkałą dzielnicę wielkoprzemysłową PKN Orlen oraz drugi obszar – rzekę Wisła z terenem zalewowym w granicach administracyjnych miasta (fot. 1).

Cykliczne opracowania statystyczne o mieście, w tym z podziałem na dzielnice mieszkaniowe i przemysłowe, zainicjował Jakub Chojnacki (wieloletni prezes TNP), który w latach 60. i na początku lat 70. XX wieku wydawał w ramach TNP co dwa, trzy lata publikacje pt. *Płock w liczbach*. Ostatnie wydawnictwo w tym cyklu ukazało się w 1974 r.³² Jego kontynuacją po ośmiu latach była publikacja autorstwa Tadeusza Kołodziejaka (ówczesnego przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej w Płocku), który w ramach TNP w 1982 r. wydał książkę pt. *Płock 1981 w liczbach*. Dotyczyła ona dynamiki rozwoju gospodarczego miasta w okresie PRL ze szczególnym uwzględnieniem okresu 1973–1980. Według tej publikacji w Płocku na koniec 1980 r. zamieszkiwało 102 548 osób, natomiast obszar miasta łącznie z powierzchnią rzeki Wisły z terenami zalewowymi w granicach administracyjnych wynosił 5194 ha. Miasto było podzielone dla celów statystycznych na 9 dzielnic mieszkaniowych i dwie dzielnice przemysłowe, tj.: Śródmieście (207 ha), Dworcowa (121 ha), Kostrogaj (371 ha), Dobrzyńska – ze Skarpą i Łukasiewicza (322 ha), Maszewo z Winiarami (456 ha), Trzepowo (381 ha), Wyszogrodzka i Międzytorze (183 ha), Podolszyce (364 ha), Radziwie (908 ha) oraz Kostrogaj Przemysłowy (181 ha) i Petrochemia (1185 ha). Natomiast powierzchnia Wisły łącznie z terenami zalewowymi liczyła 515 ha³³.

W 1987 r. zespół Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Płocku wydał publikację pt. *Płock w 750 rocznicę lokacji miasta*, w którym Płock na

³¹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Osiedla_Płocka [dostęp: 15.01.2018 r.]. Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 8 III 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 1998, nr 162, poz. 1126) Rada Miasta może tworzyć jednostki pomocnicze, w tym osiedla. Dotychczas RMP utworzyła 21 osiedli.

³² J. Chojnacki, *Płock 1973 w liczbach*, Płock 1974, ss. 168.

³³ T. Kołodziejak, *Płock 1981 w liczbach*, Płock 1982, ss. 128.

koniec 1985 r. był podzielony na 14 dzielnic mieszkaniowych i dwie dzielnice przemysłowe: Śródmieście (207 ha), Dworcowa (121 ha), Kostrogaj (371 ha), Dobrzyńska – ze Skarpą i Łukasiewicza (322 ha), Maszewo z Winiarami (456 ha), Trzepowo (381 ha), Wyszogrodzka i Międzytorze (183 ha), Podolszyce I (364 ha), Podolszyce II (333 ha), Ośnica (342 ha), Imielnica (208 ha), Borowiczki (383 ha), Boryszewo (186 ha), Radziwie (908 ha) oraz Kostrogaj Przemysłowy (181 ha) i Petrochemia (1185 ha). Razem powierzchnia Płocka (bez Wisły) – 6131 ha. Ogółem powierzchnia miasta łącznie z obszarem Wisły i terenami zalewowymi – 6646 ha. Powyższy podział miasta na statystyczne dzielnice mieszkaniowe i przemysłowe trwał do połowy 1991 r.³⁴, stąd stanowić może punkt wyjścia dla opracowań ekonomiczno-statystycznych dotyczących terenowych jednostek administracyjnych miasta funkcjonujących w III RP.

Przebieg granic między osiedlami ustaliły kolejne uchwały Rady Miasta Płocka. Uchwała RMP z 27 maja 1991 r. wprowadziła podział miasta Płocka na 15 osiedli: Borowiczki, Dobrzyńska, Imielnica, Łukasiewicza, Mickiewicza, Międzytorze, Podolszyce Południe, Podolszyce Północ, Radziwie, Skarpa, Stare Miasto, Trzepowo, Tysiąclecia, Winiary i Wyszogrodzka.

Granice administracyjne ówczesnych osiedli miejskich gminy Płock według MZS nr 1 przebiegały wzdłuż następujących ulic i rzek: „Imielnica” (Wyszogrodzka – rzeka Rosica – Liściasta – Wilcza), „Dobrzyńska” – obecna nazwa osiedle „Miodowa” (Łukasiewicza – Al. Kobylińskiego – Topolowa – Kazimierza Wielkiego – Dobrzyńska – Ignacego Mościckiego – Miodowa – rzeka Brzeźnica), „Łukasiewicza” (Łukasiewicza – Tysiąclecia – Bielska – rzeka Brzeźnica), „Mickiewicza” (Bielska – al. Jachowicza – Otolińska), „Międzytorze” (Graniczna – Otolińska – Lachmana – Jesienna – Wyszogrodzka), „Podolszyce Południe” (Wyszogrodzka – Graniczna – droga polna granicząca z osiedlem „Borowiczki” – rzeka Rosica), „Podolszyce Północ” (Wyszogrodzka – Graniczna – Boryszewska – rzeka Rosica), „Stare Miasto” (Rybaki – al. Kilińskiego – al. Jachowicza – al. Kobylińskiego – Topolowa), „Skarpa” (Miodowa – Ignacego Mościckiego – Dobrzyńska – Kazimierza Wielkiego – rzeka Brzeźnica), „Trzepowo” (Otolińska – Bielska – Jędrzejewo – rzeka Brzeźnica – Długa), „Tysiąclecia” (Tysiąclecia – Łukasiewicza – al. Kobylińskiego – Bielska), „Winiary” (Zglenickiego – Łukasiewicza – rzeka Brzeźnica), „Wyszogrodzka” (al. Kilińskiego – Otolińska – Lachmana – Jesienna – Wyszogrodzka – Graniczna).

³⁴ T. Banach, J. Berger, I. Janasz-Skrobacz, *Płock w 750 rocznicę lokacji*, Płock 1987, s. 48–49.

Granice osiedla „Borowiczki” (na południu od osiedli „Podolszyce Południe” i „Imielnica”) oraz osiedla „Radziwie” (na lewym brzegu rzeki Wisły) zostały wyznaczone granicami miasta.

Po kilkuletniej przerwie w cyklicznych publikacjach statystycznych Płocka z inicjatywy prezydenta Andrzeja Drętkiewicza ukazał się w 1994 r. *Miejski Zeszyt Statystyczny nr 1. Rok 1993* (obejmujący dane z lat 1990–1993), w którym zaprezentowano nowy podział miasta na osiedla (częściowo tożsamy z dzielnicami mieszkaniowymi z okresu PRL). Począwszy od 1984 r. MSZ zawierający średnio ok. 400 stron jest wydawany corocznie.

Uchwała RMP z 1 października 1991 r. spowodowała podział dużego osiedla „Stare Miasto” (nazywanego wcześniej: Miasto Kongresowe lub Śródmieście) na dwa osiedla: Stare Miasto i Kolegialna. Granicą podziału osiedla została ul. Tumska i Nowy Rynek. Liczba mieszkańców w 16 osiedlach w 1993 r. wynosiła: Borowiczki (3 113 osób), Dobrzyńska (10 983 osób), Imielnica (7644 osób), Kolegialna (9726 osób), Łukasiewicza (15 288 osób), Mickiewicza (17 307 osób), Międzytorze (6 576 osób), Podolszyce Południe (3 733 osób), Podolszyce Północ (10 037 osób), Radziwie (3 779 osób), Stare Miasto (6 218 osób), Skarpa (10 053 osób), Trzepowo (661 osób), Tysiąclecia (7 654 osób), Winiary (1256 osób), Wyszogrodzka (10 048 osób). Na koniec 1993 r. miasto liczyło 124 076 mieszkańców³⁵.

W wyniku Uchwały RMP z 17 czerwca 1997 r. nastąpiło zwiększenie liczby osiedli miejskich do 19, gdyż poszerzono granice miasta o trzy osiedla: Góry, Ciechomice i Pradolina Wisły. Uchwała z dnia 29 czerwca 1999 r. spowodowała wydzielenie z osiedla Podolszyce Północ – osiedla Zielony Jar (obszar pomiędzy ulicami: Wyszogrodzką, al. Armii Krajowej i Żytną oraz jarem rzeki Rosica). Uchwała RMP z 28 listopada 2000 r. uściśliła granice i zasięg terytorialny 20 osiedli miejskich, natomiast Uchwała RMP z 24 września 2002 r. spowodowała podział osiedla Mickiewicza wzdłuż ulic Mickiewicza i 11 Listopada na dwa kolejne osiedla: Dworcowa i Kochanowskiego. Decyzja Rady Miasta Płocka w sprawie Statutów Osiedli została podjęta 22 marca 2016 r. Ostatnio zmieniono nazwę osiedla Dobrzyńska na osiedle Miodowa (uchwała RMP z 31 stycznia 2017 r.)³⁶.

³⁵ K. Chojnacki, E. Sieczkowska, A. Zych, *MZS nr 1. Rok 1993* (Okres 1990–1993), Płock 1994, s. 12–14.

³⁶ W kolejnych Dziennikach Urzędowych Województwa Mazowieckiego zamieszczono Uchwały RMP w sprawie powołania osiedli, zmiany ich granic, statutów oraz zmiany nazwy osiedla Dobrzyńska na Miodową (29.05.1991 r., 01.10.1991 r., 17.06.1997 r., 29.06.1999 r., 28.02.2000 r., 24.09.2002 r.,

Dane statystyczne na koniec 2017 r. przedstawia się następująco: 1/ Borowiczki (604 ha – 3862 osób), 2/ Ciechomice (555 ha – 1317 osób), 3/ Dworcowa (53 ha – 5492 osób), 4/ Góry (872 ha – 1697 osób), 5/ Imielnica (311 ha – 2739 osób), 6/ Kochanowskiego (75 ha – 9231 osób), 7/ Kolegialna (118 ha – 10032 osób), 8/ Łukasiewicza (263 ha – 11232 osób), 9/ Międzytorze (123 ha – 5268 osób), 10/ Miodowa – wcześniej Dobrzyńska (79 ha – 9632 osób), 11/ Podolszyce Południe (214 ha – 10225 osób), 12/ Podolszyce Północ (338 ha – 11903 osób), 13/ Pradolina Wisły (733 ha – 482 osób), 14/ Radziwie (914 ha – 3563 osób), 15/ Skarpa (172 ha – 8735 osób), 16/ Stare Miasto (83 ha – 3715 osób), 17/ Trzepowo (1055 ha – 736 osób), 18/ Tysiąclecia (24 ha – 5446 osób), 19/ Winiary (590 ha – 1655 osób), 20/ Wyszogrodzka (332 ha – 10035 osób), 21/ Zielony Jar (85 ha – 3789 osób). W 21 osiedlach miejskich o sumarycznej powierzchni 7593 ha zamieszkiwało 120787 osób. Powierzchnia dwóch obszarów o nazwach zwyczajowych (PKN Orlen – 760 ha i Wisła – 452 ha) wynosiła 1212 ha. Ogółem powierzchnia Płocka – 8805 ha³⁷.

W wyniku przeglądu stanu substancji zabytkowej Rada Miasta Płocka w dniu 29 sierpnia 2017 r. ustanowiła obszar „Specjalnej Strefy Rewitalizacji”, która obejmuje tereny osiedli miejskich Stare Miasto i Kolegialna oraz strefę Zalewu Sobótka, tj. części osiedla Skarpa położonej poniżej skarpy wiślanej. Uchwała ta na okres 10 lat określa: „zastosowanie szczególnych rozwiązań z zakresu mieszkalnictwa, planowania przestrzennego oraz gospodarki nieruchomościami”³⁸.

Okręgi wyborcze

Wspólnotę samorządową z mocy prawa tworzą mieszkańcy gminy, którzy posiadają prawa wyborcze. Prawo wyborcze określa Ustawa z dnia 16 lipca 1998 r. o ordynacji do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw³⁹, która przyjęła 4-letnią kadencję dla organów gminy. Zasady wyboru władz samorządowych zostały określone w ustawie z dnia 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta⁴⁰ i obowiązywały do

02.09.2003 r., 22.03.2016 r. i 31.01.2017 r.).

³⁷ Tablica 1.1. Powierzchnia i ludność Płocka w 2017 r. według osiedli, MZS nr 25. Rok 2017, Płock 2018, s. 21.

³⁸ Uchwała Nr 612/XXXV/2017 Rady Miasta Płocka z dnia 29 sierpnia 2017 r. w sprawie ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji (Dz. U. Woj. Maz. 2017).

³⁹ Ustawa z 16 lipca 1998 r. o ordynacji wyborczej (Dz. U. 1998, nr 95, poz. 602 z późn. zm.).

⁴⁰ Ustawa z 20 czerwca 2002 r. (Dz. U. 2002, nr 113, poz.

2018 r. Ostatnie wybory odbyły się w dwóch turach: 21 października i 4 listopada 2018 r. według nowych zasad, w których najważniejsze zmiany dotyczyły wydłużenia kadencji organów samorządowych z 4 do 5 lat oraz wprowadzenia dwukadencyjności wójtów, burmistrzów i prezydentów miast⁴¹. Aktualnie podział terytorialny Płocka na okręgi wyborcze wynika z Uchwały RMP z 30 października 2012 r., która określiła 4 okręgi o następujących obszarach: okręg nr 1 (Podolszyce Północ, Podolszyce Południe, Zielony Jar, Imielnica i Borowiczki), okręg nr 2 (Międzytorze, Wyszogrodzka, Kochanowskiego, Dworcowa, Trzepowo), okręg nr 3 (Skarpa, Kolegialna, Stare Miasto, Radziwie, Ciechomice, Pradolina Wisły i Góry) oraz okręg nr 4 (Łukasiewicza, Tysiąclecia, Miodowa i Winiary)⁴².

W podsumowaniu należy stwierdzić, że Płock prezentuje się jako znaczące w kraju miasto o wspólniejszej historii i zabytkach oraz liczący się ponadregionalny ośrodek naukowy i kulturowy. Równocześnie miasto jest ważnym ośrodkiem przemysłowym, w którym siedziby posiadają m.in.: Zakład Produkcyjny Polskiego Koncernu Naftowego Orlen SA (produkty rafineryjne i petrochemiczne), Basell Orlen Polyolefins (polipropylon, polietylen i inne materiały poliolefinowe), PERN „Przyjaźń” SA (przesyłanie rurociągami ropy naftowej oraz magazynowanie i przesyłanie produktów naftowych), CNH Polska (maszyny rolnicze), Budmat – Materiały Budowlane (pokrycia dachowe), Levi Strauss Poland (odzież), Bildau & Bussman (stolarstwo otworowe), Dr. Oetker Dekor (dekoracje z czekolady i opłatka, polewy, lukry, sosy do lodów i deserów), Mostostal Płock (konstrukcje stalowe), Centromost – Stocznia Rzeczna).

Płock odgrywa istotną rolę w obszarze turystyki i rekreacji z uwagi na położenie miasta nad Wisłą (a w zasadzie nad zalewem Włocławskim) oraz usytuowanie przy drodze nr 62, która na ok. 50-kilometrowym odcinku Płock-Włocławek (wzdłuż Wisły i zachodniej granicy Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego z 60 jeziorami) uważana jest za najpiękniejszą drogę w „środkowej” Polsce.

Obecnie miasto według MSZ nr 25 należy do następujących stowarzyszeń i związków międzygminnych: „Związek Miast Polskich (od 1995 r.), Związek Miast Nadwiślańskich (od 1997 r.), Związek Gmin Regionu Płockiego (od 1993 r.), Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Pojezierza

984.).

⁴¹ Ustawa z 31 stycznia 2018 r. o nowelizacji Kodeksu wyborczego (Dz. U. 2018, nr 95, poz. 4).

⁴² Uchwała Nr 475/XXVIII/2012 RMP z 30 października 2012 r. w sprawie podziału miasta Płocka na okręgi wyborcze.

Gostynińskiego (od 1996 r.), Płocka Lokalna Organizacja Turystyczna (od 2009 r.).

Aktualnie Płock utrzymuje liczne kontakty zagraniczne, współpracuje z 14 miastami bliźniaczymi i od 2004 r. jest siedzibą Międzynarodowego Centrum Szkoleniowego dla Władz Lokalnych (CIFAL), które jest agendą badawczo-szkoleniową ONZ w Europie Środkowo-Wschodniej. Płock od 2004 r. przystąpił do Europejskiego Systemu Zarządzania

Środowiskiem (EMAS), natomiast od 2008 r. jest członkiem Europejskiego Szlaku Gotyku Ceglanego. Za propagowanie idei europejskiej i aktywną współpracę z miastami partnerskimi miasto otrzymało Dyplom Europejski (w 2004 r.), Flagę Honorową (w 2005 r.) i Plakietę Honorową Rady Europy (w 2009 r.)⁴³.

⁴³ MZS nr 25. Rok 2017, Płock 2018, s. 17–19.

Bibliografia

- J. Chojnacki, *Płock 1973 w liczbach*, Płock 1974.
Dziesięć wieków Płocka, J. Chojnacki (red.), Płock 1966.
Dzieje Płocka, Płock 1973, A. Gieysztor, (red.), 1978.
Płock wczesnośredniowieczny, A. Gołembnik (red.), Warszawa 2011.
M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, t. 1, cz. 1 i 2, Płock 2008.
Dzieje Płocka, t. 1, *Historia miasta do 1793 r.*, M. Kallas (red.), Płock 2000.
T. Kołodziejak, *Płock 1981 w liczbach*, Płock 1982.
Lokalna aktywność w Polsce w latach 1990–2015, A. Kansy (red.), Płock 2016.
T. Kordala, *Z dziejów badań archeologicznych na Mazowszu Płockim*, Płock 2000.
Dzieje Płocka. Historia miasta w latach 1793–1945, t. 2, M. Krajewski (red.), Płock 2006.
Diecezja Płocka. Struktura personalno-administracyjna (stan na dzień 1 X 1977 r.), W. Lis (red.), Płock 1979.
P. Niestuchowski, M. Kansy, K. Sierand, *Miejski Zeszyt Statystyczny*, Rok 2017, nr 25, Płock 2018.
A.J. Nowowiejski, *Monografia historyczna. Płock*, Płock 1917, 1930.
A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płock od A do Z w tysiącletnich dziejach*, maszynopis, Płock 2014.
E. Serafimowicz, W. Serafimowicz, *Osiedla płockie*, maszynopis Płock 2015.
W. Serafimowicz, B. Trębala, *Z dziejów budownictwa w Płocku*, Płock 2008 (od 2017 r. dostępna w internecie na stronie Towarzystwa Naukowego Płockiego – <http://www.tnp.org.pl/publikacjetnp.html>).
Z. Sokółowski, M. Sołtysiak, *Płock. Urbanistyka i architektura*, Warszawa 1975.
Urząd Miasta Płocka, *Miejski Zeszyt Statystyczny. Rok 1993. Okres 1990-1993. Nr 1*, Płock 1994.

DIVISION OF PŁOCK INTO FIELD AND ORGANIZATIONAL OF THE THIRD REPUBLIC OF POLAND

Summary

The division of Płock into field-organisational has functioned on the basis of: seventeen Roman-Catholic parishes, sixteen geodetic districts, twelve areas managed by housing co-operatives, twenty-one housing estates. Currently, with regard to the City Council Resolution in relation to 'Sustainable Development Strategy of Płock until 2030', there is a need to reconsider the division of Płock into units such as housing estates (little homelands for the residents) due to the fact that precise boundaries of housing estates and uninhabited areas (industrial areas, safety zones and floodplain) are crucial in order to allow optimum management of the city.

POZYCJA PRAWNOUSTROJOWA PREZYDENTA MIASTA NA PRAWACH POWIATU NA PRZYKŁADZIE PREZYDENTA MIASTA PŁOCKA

Abstrakt

Prezydent miasta na prawach powiatu jest organem wykonawczym miasta na prawach powiatu. W artykule zostały zaprezentowane i omówione regulacje dotyczące zasad wyboru oraz odwołania prezydenta miasta na prawach powiatu, a także oraz jego kompetencje na przykładzie miasta Płocka.

Słowa kluczowe: prezydent miasta na prawach powiatu, miasto na prawach powiatu, samorząd terytorialny, gmina, powiat

Pozycję prawną prezydenta miasta na prawach powiatu wyznaczają przepisy Konstytucji RP¹ oraz przepisy o randze ustawowej, w tym ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym², ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym³, ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy⁴ oraz ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych⁵. Zgodnie z normą art. 169 ust. 1 Konstytucji RP jednostki samorządu terytorialnego wykonują swoje zadania za pośrednictwem organów stanowiących i wykonawczych. Ze względu na stopień skomplikowania zadań przekazanych do realizacji przez jednostki samorządu terytorialnego, ich organizacja opiera się na założeniu demokracji pośredniej (przedstawicielskiej). Nie wyklucza to odwołania się w pewnych istotnych dla społeczności lokalnej sprawach i przy zachowaniu odpowiednich procedur do woli ogółu mieszkańców danej wspólnoty terytorialnej poprzez wybory, referendum lokalne, czy konsultacje społeczne⁶. W art. 169 Konstytucji RP oprócz wskazania dwójki rodzaju organów jednostek samorządu terytorialnego wyznaczono podstawowe zasady ich wyboru, odsyłając w pozostałym zakresie do regulacji ustawowej i pozostawiając ustawodawcy zwyktemu szczegółowe określenie ich kształtu organizacyjnego. Z kolei określenie ustroju wewnętrznego jednostek samorządu terytorialnego należy do kompetencji ich organów stanowiących, co pozwala na uwzględnienie w tym zakresie lokalnych tradycji oraz preferencji⁷.

Zgodnie z normą art. 92 ust. 2 ustawy o samorządzie powiatowym miasto na prawach powiatu jest gminą wykonującą zadania powiatu na zasadach określonych w tej ustawie. Miasta na prawach powiatu stanowią szczególną kategorię gmin. Zostały one obciążone przez ustawodawcę dodatkowo zadaniami, które na obszarze innych gmin wykonuje powiat. Konsekwencją tego jest to, że do miast na prawach powiatu w pierwszej kolejności stosuje się przepisy dotyczące gmin. Z kolei przepisy dotyczące powiatów mają do miast na prawach powiatu odpowiednie zastosowanie, to jest w zakresie, w którym miasta te wykonują zadania powiatu⁸. Decydujące znaczenie ma rodzaj zadania wykonywanego przez miasto na prawach powiatu. Jeśli jest to zadanie o charakterze gminnym, to stosuje się przepisy mające zastosowanie do gmin, a jeśli zadanie ma charakter powiatowy, to zastosowanie mają przepisy odnoszące się do powiatów. W piśmiennictwie dotyczącym miast na prawach powiatu jednostki te określa się mianem „powiatów grodzkich”⁹. Prawa powiatu przysługują miastom, które w dniu 31 grudnia 1998 r. liczyły więcej niż 100 000 mieszkańców, a także miastom, które z tym dniem przestały być siedzibami wojewodów, chyba że na wniosek właściwej rady miejskiej odstąpiono od nadania miastu praw powiatu oraz tym, którym nadano status miasta na prawach powiatu przy dokonywaniu pierwszego podziału administracyjnego kraju na powiaty. Obecnie 66 miast ma status miast na prawach powiatu. W województwie mazowieckim funkcjonuje

¹ Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.

² Tekst jednolity: Dz.U. 2018, poz. 994 ze zm.

³ Tekst jednolity: Dz.U. 2018, poz. 995 ze zm.

⁴ Tekst jednolity: Dz.U. 2018, poz. 754 ze zm.

⁵ Tekst jednolity: Dz. U. 2018, poz. 1260 ze zm.

⁶ Zob.: M. Safjan, L. Bosek (red), *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, Warszawa 2016.

⁷ Zob.: W. Kisiel, w: P. Chmielnicki (red.), *Ustawa o samorządzie gminnym*, Warszawa 2013, s. 23.

⁸ Zob.: H. Izdebski, *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, Warszawa 2001, s. 197.

⁹ Nie jest to nazwa normatywna (ustawowa), gdyż w przepisach ustaw mowa jest wyłącznie o „miastach na prawach powiatu”. Pojęcie „powiat grodzki” upowszechniło się w doktrynie i jest stosowane jako synonim pojęcia „miasto na prawach powiatu”, zob.: B. Dolnicki, *Samorząd terytorialny*, Warszawa 2012, s. 124.

ich pięć, tj. Ostrołęka, Płock, Radom, Siedlce oraz Warszawa¹⁰.

Organizację wewnętrzną oraz tryb pracy organów miasta na prawach powiatu określa statut przyjmowany przez radę miasta. Statut Miasta Płocka został uchwalony przez Radę Miasta Płocka w dniu 25 października 2018 r. Dzieli się on na dziewięć części: I. *Postanowienia ogólne*, II. *Zakres działania i zadania Miasta*, III. *Organizacja i tryb pracy Rady Miasta*, IV. *Prawa i obowiązki radnego*, V. *Organ wykonawczy i zarządzający Miasta*, VI. *Jednostki pomocnicze Miasta*, VII. *Gospodarka finansowa Miasta*, VIII. *Zasady dostępu do dokumentów i korzystania z nich*, IX. *Postanowienia przejściowe i końcowe*. Załącznikami do Statutu są następujące dokumenty:

- Mapa Miasta Płocka z zaznaczonymi granicami,
- Barwy Miasta Płocka,
- Wzór Herbu Miasta Płocka,
- Wzór Wielkiego Reprezentacyjnego Herbu Miasta Płocka,
- Wzór Sztandaru Rady Miasta Płocka,
- Regulamin używania Sztandaru Rady Miasta Płocka,
- Wzór Wielkiej Pieczęci Rady Miasta Płocka,
- Wzór Laski Przewodniczącego Rady Miasta Płocka,
- Wzór Łańcucha Prezydenta Miasta Płocka,
- Wzór medalu „Honorowy Obywatel Miasta Płocka”,
- Regulamin nadawania i pozbawiania Godności „Honorowego Obywatela Miasta Płocka”,
- Wzór medalu „Zasłużony dla Płocka”,
- Regulamin nadawania i pozbawiania medalu „Zasłużony dla Płocka”,
- Wykaz Osiedli Miejskich,
- Wykaz jednostek organizacyjnych (instytucji i spółek) Miasta Płocka,
- Wzór formularza interpelacji,
- Wzór formularza zapytania,
- Wzór formularza wniosku sesyjnego,
- Hejnał Płocki,
- Wzór projektu uchwały,
- Wzór druku do udzielenia poparcia obywatelskiemu projektowi uchwały,
- Wzór formularza wniosku Komisji.

W Preambule Statutu Miasta Płocka wskazano, że:

Rada Stołecznego Książęcego Miasta Płocka z szacunkiem odnosi się do pozostawionej nam przez przodków chlubnej spuścizny będącej

¹⁰ W 1999 r. Ciechanów (byłe miasto wojewódzkie) nie przyjął statusu miasta na prawach powiatu.

ogromnym wkładem w cywilizacyjny rozwój Polski i Europy, czyniąc także zadość obowiązkom zachowania i pomnażania danego nam dziedzictwa oraz przywrócenia tysiącletniemu Miastu – siedziby monarchów, biskupów, książąt mazowieckich i władz wojewódzkich należnej mu uzasadnionej i potwierdzonej historycznie rangi uchwaliła Statut Miasta Stołecznego Książęcego Płocka.

Statut został opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego w dniu 5 listopada 2018 r.¹¹ Wszedł on w życie w terminie 14 dni od daty opublikowania i ma zastosowanie do kadencji Rady Miasta Płocka następującej po kadencji, w której uchwała została podjęta.

Ratusz w Płocku. Siedziba Prezydenta miasta Płocka i Rady Miasta (fot. G. Gołębiowski)

Ustawa o samorządzie powiatowym do organów miasta na prawach powiatu zalicza radę miasta oraz prezydenta miasta. Z normy art. 92 ust. 3 przywołanej ustawy wynika, iż pozycję ustrojową oraz kompetencje prezydenta miasta, w tym sposób jego powoływania oraz odwoływania, a także zasady sprawowania nadzoru nad tym organem określa ustawa o samorządzie gminnym. Oznacza to, że pozycja ustrojowa prezydenta miasta na prawach powiatu jest w tym zakresie identyczna z sytuacją prawną wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w innych gminach (nie będących miastami na prawach powiatu). Regulacja zawarta w ustawie z dnia 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta¹² dokonała istotnych zmian w zakresie pozycji organu wykonawczego. Zastąpiono wówczas kolegialny organ wykonawczy w postaci zarządu gminy¹³ wybieranego przez

¹¹ Dz. Urz. Woj. 2018, poz. 10566 – uchwała nr 864/LIII/2018 Rady Miasta Płocka z dnia 25 października 2018 r. w sprawie uchwalenia Statutu Miasta Płocka.

¹² Tekst jednolity: Dz. U. 2010, nr 176, poz. 1191.

¹³ W skład zarządu wchodził: wójt albo burmistrz (prezydent miasta) jako przewodniczący zarządu, ich zastępcy oraz pozostali członkowie (art. 26 ust. 2 ustawy o samorządzie

radę jednoosobowym organem wybieranym przez mieszkańców, to jest wójtem, burmistrzem lub prezydentem miasta¹⁴. Miało to wzmocnić organ wykonawczy, usprawnić jego działanie oraz uniezależnić od układu politycznego w organie stanowiącym. W Statucie Miasta Płocka część V poświęcono organowi wykonawczemu i zarządzającemu Miasta. W § 36 potwierdzono, że organem wykonawczym Miasta Płocka jest Prezydent wybierany i odwoływany na zasadach określonych odrębną ustawą.

Prezydent miasta na prawach powiatu jest wybierany w powszechnych, równych, bezpośrednich wyborach, w głosowaniu tajnym. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawarto w Kodeksie wyborczym. W wyborach na prezydenta miasta bierne prawo wyborcze (prawo wybieralności) przysługuje każdemu obywatelowi polskiemu mającemu prawo wybierania w tych wyborach, który najpóźniej w dniu głosowania ukończy 25 lat. Kandydat na prezydenta miasta nie może jednocześnie kandydować do rady powiatu, sejmiku województwa oraz na urząd prezydenta miasta w innej gminie (mieście na prawach powiatu). Może on z kolei ubiegać się o mandat radnego, przy czym tylko na obszarze miasta na prawach powiatu, w której kandyduje na prezydenta miasta. W razie niewybrania takiego kandydata na stanowisko prezydenta miasta, będzie miał on możliwość pracy jako radny, pod warunkiem uzyskania odpowiedniej liczby głosów wyborców. Nie jest wymagane, aby kandydat stale zamieszkiwał na obszarze miasta na prawach powiatu, w którym kandyduje (art. 11 § 1 pkt 6 Kodeksu wyborczego). Pozbawiona prawa wybieralności w wyborach na prezydenta miasta jest osoba skazana prawomocnym wyrokiem sądu za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe oraz osoba, wobec której wydano prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające utratę prawa wybieralności w związku ze złożeniem niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego¹⁵.

W dniu 31 stycznia 2018 r. weszła w życie ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych

gminnym w brzmieniu obowiązującym do dnia 27 października 2002 r.).

¹⁴ W gminie, w której siedziba władz znajduje się w mieście położonym w tej gminie, organem wykonawczym jest burmistrz. W miastach powyżej 100 000 mieszkańców organem wykonawczym jest prezydent miasta. Dotyczy to również miast, w których do dnia wejścia w życie ustawy o samorządzie gminnym prezydent miasta był organem wykonawczo-zarządzającym (art. 26 ust. 3 i 4 ustawy o samorządzie gminnym).

¹⁵ Zob. art. 21a ust. 2a ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (tekst jednolity: Dz. U. 2017, poz. 2186 ze zm.).

ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych¹⁶. Wprowadziła ona istotne zmiany w Kodeksie wyborczym związane z wyborem na stanowisko wójta (burmistrza, prezydenta miasta). Zgodnie z dodanym na jej mocy art. 11 § 4 Kodeksu wyborczego, nie ma prawa wybieralności w wyborach wójta w danej gminie osoba, która została uprzednio dwukrotnie wybrana na ten urząd w tej gminie. Oznacza to wprowadzenie zasady dwukadencyjności wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. Wybory organu wykonawczego w gminie dotychczas nie były nią objęte. W uzasadnieniu do poselskiego projektu ustawy wskazano, że wprowadzenie ograniczenia w sprawowaniu urzędu wójta, burmistrza, prezydenta miasta na okres dwóch kadencji ma na celu między innymi wykluczenie zjawisk niepożądanych, takich jak powstawanie powiązań korupcyjnych oraz grup interesów. Zdaniem projektodawców wprowadzenie limitu dwóch kadencji spowoduje usprawnienie pracy wójta (burmistrza, prezydenta miasta), poprzez intensyfikację jego prac w okresie kadencji. Limit dwóch kadencji pozwoli także na nadawanie nowych impulsów do rozwoju gmin i miast¹⁷. Wprowadzona kadencyjność ma zastosowanie po raz pierwszy do wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów miast, przeprowadzonych na obszarze całego kraju, które odbyły się w 2018 r. Osoby wybrane w tych wyborach będą mogły pełnić stanowisko wójta, burmistrza, prezydenta miasta w latach 2018–2022 oraz w razie wygrania kolejnych wyborów, w latach 2022–2026.

Czynne prawo wyborcze w wyborach na prezydenta miasta przysługuje każdemu, kto ma prawo wybierania do rady tego miasta, czyli obywatelowi polskiemu oraz obywatelowi Unii Europejskiej niebędącemu obywatelem polskim, który najpóźniej w dniu głosowania ukończy 18 lat oraz stale zamieszkuje na obszarze tego miasta na prawach powiatu (art. 10 § 1 pkt 4 Kodeksu wyborczego).

Wybory wójtów (burmistrzów, prezydentów miast) zarządza Prezes Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia, łącznie z wyborami do rad gmin (miast). Państwowa Komisja Wyborcza oraz komisarze wyborczy organizują wybory i sprawują nadzór nad ich przebiegiem zgodnie z przepisami prawa (art. 475 § 1 Kodeksu wyborczego).

Prawo zgłaszania kandydatów w wyborach na prezydenta miasta na prawach powiatu przysługuje

¹⁶ Dz. U. 2018, poz. 130 ze zm.

¹⁷ Projekt ustawy oraz jej uzasadnienie dostępne są na stronie Internetowego Systemu Aktów Prawnych, będącego częścią Systemu Informacyjnego Sejmu: isap.sejm.gov.pl.

komitetom wyborczym. Mogą być one tworzone przez partie polityczne i koalicje partii politycznych, stowarzyszenia i organizacje społeczne oraz przez wyborców (art. 84 § 1 i 4 Kodeksu wyborczego). Kandydatów zgłasza się do gminnej komisji wyborczej najpóźniej w 25 dniu przed dniem wyborów do godziny 2400 (art. 478 § 3 Kodeksu wyborczego). Jeśli w tym terminie nie zgłoszono żadnego kandydata lub zgłoszono tylko jednego kandydata, to komisja wyborcza wzywa, przez rozplakatowanie stosownych obwieszczeń, do dokonania dodatkowych zgłoszeń. W takiej sytuacji termin zgłaszania kandydatów ulega przedłużeniu o pięć dni, licząc od dnia rozplakatowania obwieszczeń. Jeżeli mimo tego nie zostanie zarejestrowany żaden kandydat, to wyboru prezydenta miasta dokonuje rada miasta bezwzględną większością głosów ustawowego składu rady w głosowaniu tajnym. W razie zarejestrowania tylko jednego kandydata, wybory przeprowadza się, z tym że tego kandydata uważa się za wybranego, jeżeli w głosowaniu uzyskał więcej niż połowę ważnie oddanych głosów. Jeśli nie osiągnie on tego wyniku, to wyboru prezydenta miasta dokonuje rada miasta bezwzględną większością głosów ustawowego składu rady w głosowaniu tajnym. Jeżeli rada miasta nie dokona wyboru prezydenta w terminie dwóch miesięcy od dnia wyborów, to wówczas Prezes Rady Ministrów wyznacza, na wniosek ministra właściwego do spraw administracji publicznej, osobę pełniącą obowiązki prezydenta miasta do końca kadencji (art. 482 Kodeksu wyborczego).

Za wybranego na prezydenta miasta na prawach powiatu uważa się tego kandydata, który w głosowaniu otrzymał więcej niż połowę ważnie oddanych głosów. Jeśli żaden z kandydatów nie otrzymał wymaganej liczby głosów, to czternastego dnia po pierwszym głosowaniu przeprowadza się ponowne głosowanie. Dokonuje się w nim wyboru spośród dwóch kandydatów, którzy w pierwszym głosowaniu otrzymali największą liczbę ważnie oddanych głosów. W przypadku gdy więcej niż dwóch kandydatów otrzyma liczbę głosów uprawniającą do udziału w ponownym głosowaniu, o dopuszczeniu kandydata do wyborów rozstrzyga większa liczba obwodów głosowania, w których jeden z kandydatów otrzymał większą liczbę głosów. Jeśli liczba tych obwodów byłaby równa, to rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez komisję wyborczą. Za wybranego w ponownym głosowaniu uznaje się tego kandydata, który otrzymał większą liczbę ważnie oddanych głosów. W razie gdy obaj kandydaci w ponownym głosowaniu otrzymają tę samą liczbę głosów, to za wybranego uważa się tego kandydata, który w większej liczbie obwodów głosowania otrzymał więcej

Prezydent miasta Płocka Andrzej Nowakowski (materiały Urzędu Miasta Płocka)

głosów niż drugi kandydat. Jeżeli liczby obwodów byłyby równe, to o wyborze rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez komisję wyborczą (art. 473 Kodeksu wyborczego).

W wyborach samorządowych, które odbyły się w dniu 20 października 2018 r. na Prezydenta Miasta Płocka został wybrany Andrzej Nowakowski zgłoszony przez Koalicyjny Komitet Wyborczy Platforma. Nowoczesna Koalicja Wyborcza. Uzyskał 31 268 głosów, tj. 60,65% głosów oddanych, co dało mu zwycięstwo w pierwszej turze wyborów samorządowych. Pozostali kandydaci uzyskali następujące poparcie: Wioletta Kulpa (KW Prawo i Sprawiedliwość) – 15 072 głosów (29,23%), Tomasz Kominek (KW Polskie Stronnictwo Ludowe) – 3 585 głosów (29,23%), Maciej Dąbrowski (KW Kukiz'15) – 1 632 głosów (3,17%). W wyborach wzięło udział (oddało ważne karty do głosowania) 52 162 wyborców, co stanowi 54,81% uprawnionych do głosowania¹⁸.

Kadencja prezydenta miasta na prawach powiatu trwa cztery lata i co do zasady pokrywa się z kadencją rady miasta. Odmienności w tym zakresie mogą pojawić się w dwóch przypadkach, to jest w razie wybrania prezydenta miasta w trakcie kadencji rady miasta w związku z przedterminowym wygaśnięciem mandatu poprzedniego prezydenta miasta (art. 28d ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym) oraz w razie wybrania prezydenta miasta przez

¹⁸ Na temat wyników wyborów w Płocku w latach 2002–2014 zob.: W. Podel, *Powoływanie organów stanowiącej i wykonawczej władzy samorządowej w III RP na przykładzie Płocka*, „Notatki Płockie” 2015, nr 3, s. 40–47.

Tabela 1. Wyniki wyborów na Prezydenta Miasta Płocka w dniu 20 października 2018 r.

Imię i nazwisko	Komitet wyborczy	Liczba głosów oddanych na kandydata	Procent oddanych głosów
Andrzej Nowakowski	Platforma. Nowoczesna Koalicja Obywatelska	31 268	69,65%
Wioletta Kulpa	Prawo i Sprawiedliwość	15 072	29,23%
Tomasz Kominek	Polskie Stronnictwo Ludowe	3 585	6,95%
Maciej Dąbrowski	Kukiz'15	1 632	3,17%

Źródło: opracowanie własne

radę miasta w przypadku niezgłoszenia w procedurze wyborczej wymaganej liczby kandydatów¹⁹. W piśmiennictwie odróżnia się okres kadencji prezydenta miasta od rzeczywistego okresu pełnienia przez niego funkcji. Prezydent miasta na prawach powiatu zaczyna bowiem pełnić swe obowiązki z dniem złożenia ślubowania (art. 29a ustawy o samorządzie gminnym) i pełni je do czasu objęcia obowiązków przez nowego prezydenta miasta lub do dnia wygaśnięcia swego mandatu. Jednocześnie prezydent miasta jest pracownikiem samorządowym i obowiązki z zakresu prawa pracy związane z nawiązaniem i rozwiązaniem jego stosunku pracy wykonuje wobec niego przewodniczący rady miasta²⁰.

W związku z tym, że prezydent miasta na prawach powiatu wybierany jest przez mieszkańców miasta posiadających czynne prawo wyborcze, to ustawodawca ograniczył uprawnienia rady miasta w zakresie możliwości odwołania organu wykonawczego przed upływem jego kadencji. Obecnie o odwołaniu prezydenta miasta mogą zdecydować wyłącznie mieszkańcy miasta, którzy go wybrali, w drodze referendum lokalnego. Potwierdza to regulacja art. 170 Konstytucji RP, który stanowi, że członkowie wspólnoty samorządowej mogą decydować, w drodze referendum, o sprawach dotyczących tej wspólnoty, w tym o odwołaniu pochodzącego z wyborów bezpośrednich organu samorządu terytorialnego. Zasady i tryb przeprowadzania referendum lokalnego określa ustawa z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym²¹. Inicjatorem referendum w sprawie odwołania prezydenta miasta mogą być mieszkańcy lub rada miasta.

¹⁹ G. Jyż, Z. Pławecki, A. Szewc, *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2010, Komentarz do art. 26 ustawy o samorządzie gminnym, Lex.

²⁰ B. Dolnicki [red.], *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, Warszawa 2018, Komentarz do art. 26 ustawy o samorządzie gminnym, Lex.

²¹ Tekst jednolity: Dz. U. 2016, poz. 400 ze zm.

W odniesieniu do mieszkańców ustawodawca wprowadził ograniczenia czasowe co do ich wniosku o przeprowadzenie referendum. Stosownie do art. 5 ust. 2 ustawy o referendum lokalnym wniosek taki może zostać złożony po upływie dziesięciu miesięcy od dnia wyboru organu albo dziesięciu miesięcy od dnia ostatniego referendum w sprawie odwołania prezydenta miasta i nie później niż na osiem miesięcy przed zakończeniem jego kadencji. Referendum przeprowadza się na wniosek 10% uprawnionych do głosowania mieszkańców miasta (art. 4 ustawy o referendum lokalnym).

W przypadku rady miasta może ona zainicjować referendum w sprawie odwołania prezydenta miasta w trybie art. 28a ustawy o samorządzie gminnym – na skutek nieudzielenia prezydentowi absolutorium, art. 28aa ustawy o samorządzie gminnym – na skutek nieudzielenia prezydentowi wotum zaufania w dwóch kolejnych latach oraz art. 28b ustawy o samorządzie gminnym – z przyczyny innej niż nieudzielenie absolutorium lub wotum zaufania.

Absolutorium jest instytucją prawa budżetowego. W prawie samorządowym oznacza skwitowanie organu wykonawczego jednostki samorządu terytorialnego z wykonania budżetu tej jednostki. Ocenie podlega prezydent miasta w zakresie wykonania budżetu miasta na prawach powiatu. Instytucja absolutorium stanowi element zamykający gospodarkę finansową miasta i środek kontroli rady nad działalnością organu wykonawczego. Przedmiotem absolutorium jest ocena gospodarki finansowej miasta na prawach powiatu, za prawidłowość której prezydent miasta – jako organ wykonawczy – ponosi odpowiedzialność. Przepisy ustawy o samorządzie gminnym nie wskazują kryteriów prawidłowej gospodarki finansami komunalnymi. W doktrynie i judykaturze uznaje się, że prawidłową jest taka gospodarka, która jest zgodna z prawem i zasadami ekonomii, celowa oraz rzetelna. Biorąc pod uwagę, że o celach komunalnej gospodarki finansowej

w decydującym stopniu przesądza rada miasta w uchwale budżetowej, należy uznać, iż prezydent miasta odpowiada za zgodne z prawem, oszczędne (ekonomiczne), celowe i rzetelne wydatkowanie²². Uchwałę w sprawie absolutorium dla prezydenta rada miasta podejmuje bezwzględną większością głosów ustawowego składu rady. Podjęcie przez radę miasta uchwały o nieudzieleniu prezydentowi miasta absolutorium (po upływie dziewięciu miesięcy od dnia wyboru prezydenta i nie później niż na dziewięć miesięcy przed zakończeniem kadencji) jest równoznaczne z podjęciem inicjatywy przeprowadzenia referendum w sprawie odwołania prezydenta, ale nie oznacza automatycznego uruchomienia procedury referendalnej. W dalszej kolejności wymagane jest bowiem przyjęcie przez radę miasta uchwały o przeprowadzeniu referendum w sprawie odwołania prezydenta. Może to nastąpić na sesji zwołanej nie wcześniej niż po upływie czternastu dni od dnia podjęcia uchwały o nieudzieleniu absolutorium. Rada miasta podejmuje tę uchwałę bezwzględną większością głosów ustawowego składu rady, w głosowaniu imiennym. Przed podjęciem uchwały rada miasta zapoznaje się z opinią regionalnej izby obrachunkowej w sprawie uchwały rady miasta o nieudzieleniu prezydentowi absolutorium oraz wysłuchuje wyjaśnień prezydenta. W razie przyjęcia przez radę miasta uchwały, przeprowadza się referendum.

Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych wprowadziła w dodanym do ustawy o samorządzie gminnym art. 28aa nową instytucję w postaci raportu o stanie gminy. Jest on przygotowywany corocznie przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta), który do dnia 31 maja przedstawia go radzie gminy. Raport obejmuje podsumowanie działalności organu wykonawczego w roku poprzednim, w szczególności w zakresie realizacji przyjętych programów, strategii, uchwał rady oraz budżetu obywatelskiego. Rada rozpatruje go podczas sesji, na której podejmowana jest uchwała w sprawie udzielenia lub nieudzielenia prezydentowi miasta absolutorium. Raport rozpatrywany jest w pierwszej kolejności po przeprowadzeniu nad nim debaty. W debacie radni zabierają głos bez ograniczeń czasowych. Mogą zabierać w nim głos także mieszkańcy miasta. Mieszkaniec, który chciałby zabrać głos w czasie debaty składa przewodniczącemu rady pisemne zgłoszenie, poparte podpisami

²² Zob.: wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Kielcach z dnia 30 października 2013 r., I SA/Ke 554/13, Lex nr 1426536

mieszkańców. Liczba mieszkańców mogących zabrać głos w debacie wynosi piętnaście, chyba że rada postanowi o zwiększeniu tej liczby. Po zakończeniu debaty nad raportem rada miasta przeprowadza głosowanie nad udzieleniem prezydentowi wotum zaufania. Uchwałę o udzieleniu prezydentowi miasta wotum zaufania podejmuje się bezwzględną większością głosów ustawowego składu rady miasta. Niepodjęcie uchwały o udzieleniu wotum zaufania jest równoznaczne z podjęciem uchwały o nieudzieleniu wotum zaufania. W razie nieudzielenia prezydentowi miasta wotum zaufania w dwóch kolejnych latach rada miasta może podjąć uchwałę o przeprowadzeniu referendum w sprawie jego odwołania. W takiej sytuacji art. 28a ust. 3 i 5 ustawy o samorządzie gminnym stosuje się odpowiednio.

Tryb odwołania prezydenta miasta na prawach powiatu przez radę miasta z innej przyczyny niż nieudzielenie mu absolutorium lub wotum zaufania uregulowano w art. 28b ustawy o samorządzie gminnym. Rada miasta może podjąć uchwałę o przeprowadzeniu referendum w tej sprawie po upływie dziewięciu miesięcy od dnia wyboru prezydenta i nie później niż na dziewięć miesięcy przed zakończeniem kadencji na wniosek co najmniej 1/4 ustawowego składu rady. Uchwała o przeprowadzeniu referendum w sprawie odwołania prezydenta miasta może zostać podjęta na sesji zwołanej nie wcześniej niż po upływie czternastu dni od dnia złożenia tego wniosku. Jest ona podejmowana większością co najmniej 3/5 głosów ustawowego składu rady, w głosowaniu imiennym. Zgodnie z normą art. 28c ustawy o samorządzie gminnym, jeśli wniosek o podjęcie uchwały o przeprowadzeniu referendum w sprawie odwołania prezydenta miasta nie uzyskał wymaganej większości głosów, kolejny wniosek może być zgłoszony w tym trybie nie wcześniej niż po upływie dwunastu miesięcy od poprzedniego głosowania.

Zgodnie z art. 55 ust. 2 ustawy o referendum lokalnym, referendum w sprawie odwołania prezydenta miasta jest ważne w przypadku, gdy wzięło w nim udział nie mniej niż 3/5 liczby biorących udział w wyborze odwoływanego organu. Wynik referendum jest rozstrzygający, jeżeli za odwołaniem prezydenta miasta oddano więcej niż połowę ważnych głosów. Stosownie do art. 67 ust. 3 ustawy o referendum lokalnym, jeśli w ważnym referendum o odwołanie prezydenta miasta, przeprowadzonym na wniosek rady miasta z innej przyczyny niż nieudzielenie mu absolutorium, przeciwko odwołaniu prezydenta miasta oddano więcej niż połowę ważnych głosów, działalność rady miasta ulega zakończeniu z mocy prawa. W takim przypadku Prezes

Rady Ministrów zarządza przedterminowe wybory. Konsekwencji tego rodzaju dla dalszego funkcjonowania rady miasta nie ma w razie niezadowolającego radę wyniku referendum w sprawie odwołania prezydenta miasta z powodu nieudzielenia mu absolutorium.

Odwołanie prezydenta miasta na prawach powiatu może nastąpić również w trybie nadzoru nad działalnością jednostek samorządu terytorialnego na podstawie art. 96 ust. 2 ustawy o samorządzie gminnym. Przepis ten ma zastosowanie w razie powtarzającego się naruszenia Konstytucji RP lub ustaw przez organ wykonawczy. Odwołanie poprzedzone jest wezwaniem prezydenta miasta przez wojewodę do zaprzestania naruszeń. Gdy wezwanie nie odnosi skutku, to wojewoda występuje z wnioskiem do Prezesa Rady Ministrów o odwołanie prezydenta miasta. Jeśli do odwołania prezydenta dojdzie, to Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw administracji publicznej, wyznacza osobę, która do czasu wyboru prezydenta miasta pełni jego funkcję.

Poza odwołaniem prezydent miasta na prawach powiatu w drodze referendum oraz w trybie nadzoru z art. 96 ust. 2 ustawy o samorządzie gminnym Kodeks wyborczy przewiduje również inne przyczyny ustania jego mandatu przed upływem kadencji. Przepis art. 492 § 1 Kodeksu wyborczego zawiera zamknięty katalog okoliczności faktycznych stanowiących przesłanki wygaśnięcia mandatu prezydenta miasta, do których należą:

- 1) odmowa złożenia ślubowania;
- 2) niezłożenie w terminach określonych w art. 24h ustawy o samorządzie gminnym oświadczenia o stanie majątkowym;
- 3) pisemne zrzeczenie się mandatu;
- 4) utrata prawa wybieralności lub brak tego prawa w dniu wyborów;
- 5) naruszenie ustawowych zakazów łączenia funkcji prezydenta miasta z wykonywaniem funkcji lub prowadzenia działalności gospodarczej, o których mowa w art. 27 ustawy o samorządzie gminnym oraz w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne²³;
- 6) wybór na posła na Sejm, senatora albo posła do Parlamentu Europejskiego;
- 7) orzeczenie niezdolności do pracy lub niezdolności do samodzielnej egzystencji w trybie określonym w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych na okres co najmniej do końca kadencji;

²³ Tekst jednolity: Dz. U. 2017, poz. 1393

8) śmierć;

9) zmiana w podziale terytorialnym, o której mowa w art. 390 § 1 pkt 3 Kodeksu wyborczego.

W razie wygaśnięcia mandatu prezydenta miasta na prawach powiatu przed upływem kadencji, przeprowadza się wybory przedterminowe. Wyborów nie przeprowadza się, jeżeli data wyborów przedterminowych miałaby przypaść w okresie sześciu miesięcy przed zakończeniem kadencji prezydenta miasta. Wyborów przedterminowych nie przeprowadza się także wtedy, jeśli data wyborów miałaby przypaść w okresie dłuższym niż sześć a krótszym niż dwanaście miesięcy przed zakończeniem kadencji prezydenta miasta i rada w terminie 30 dni od dnia podjęcia uchwały stwierdzającej wygaśnięcie mandatu prezydenta podejmie uchwałę o nieprzeprowadzeniu wyborów (art. 28d ustawy o samorządzie gminnym).

W przypadku wygaśnięcia mandatu prezydenta przed upływem kadencji jego funkcję, do czasu objęcia obowiązków przez nowo wybranego prezydenta, pełni osoba wyznaczona przez Prezesa Rady Ministrów (art. 28f ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym).

Prezydent miasta na prawach powiatu pełni jednocześnie funkcje jednoosobowego organu wykonawczego miasta, zwierzchnika służbowego w odniesieniu do służb, inspekcji i straży, kierownika urzędu będącego zwierzchnikiem służbowym pracowników urzędu miasta oraz kierowników miejskich jednostek organizacyjnych oraz organu wydającego decyzje w indywidualnych sprawach z zakresu administracji publicznej²⁴. Wykonuje on swoje zadania przy pomocy urzędu miasta, którego organizację i zasady funkcjonowania określa regulamin organizacyjny nadawany przez prezydenta miasta w drodze zarządzenia. W doktrynie przyjmuje się, że urząd to odpowiednio zorganizowany zespół osób przybrany organowi administracji publicznej do pomocy w pełnieniu jego funkcji²⁵. Szerzej istotę urzędu można też określić jako zespół środków materialnych i technicznych (budynki, sprzęt techniczny) oraz osobowych (urzędnicy) mających służyć organowi do realizacji jego zadań oraz kompetencji. Urzędy nie są organami administracyjnymi, nie mają bowiem uprawnień władczych²⁶.

Regulamin Organizacyjny Urzędu Miasta Płocka został nadany zarządzeniem nr 150/2018

²⁴ Zob.: B. Dolnicki, *Samorząd terytorialny*, Warszawa 2012, s. 140.

²⁵ Zob.: J. Boć [red.], *Prawo administracyjne*, Wrocław 2001, s. 130.

²⁶ E. Ochendowski, *Prawo administracyjne*, Toruń 2006, s. 234.

Prezydenta Miasta Płocka z dnia 31 grudnia 2018 r. Składa się z dziesięciu rozdziałów:

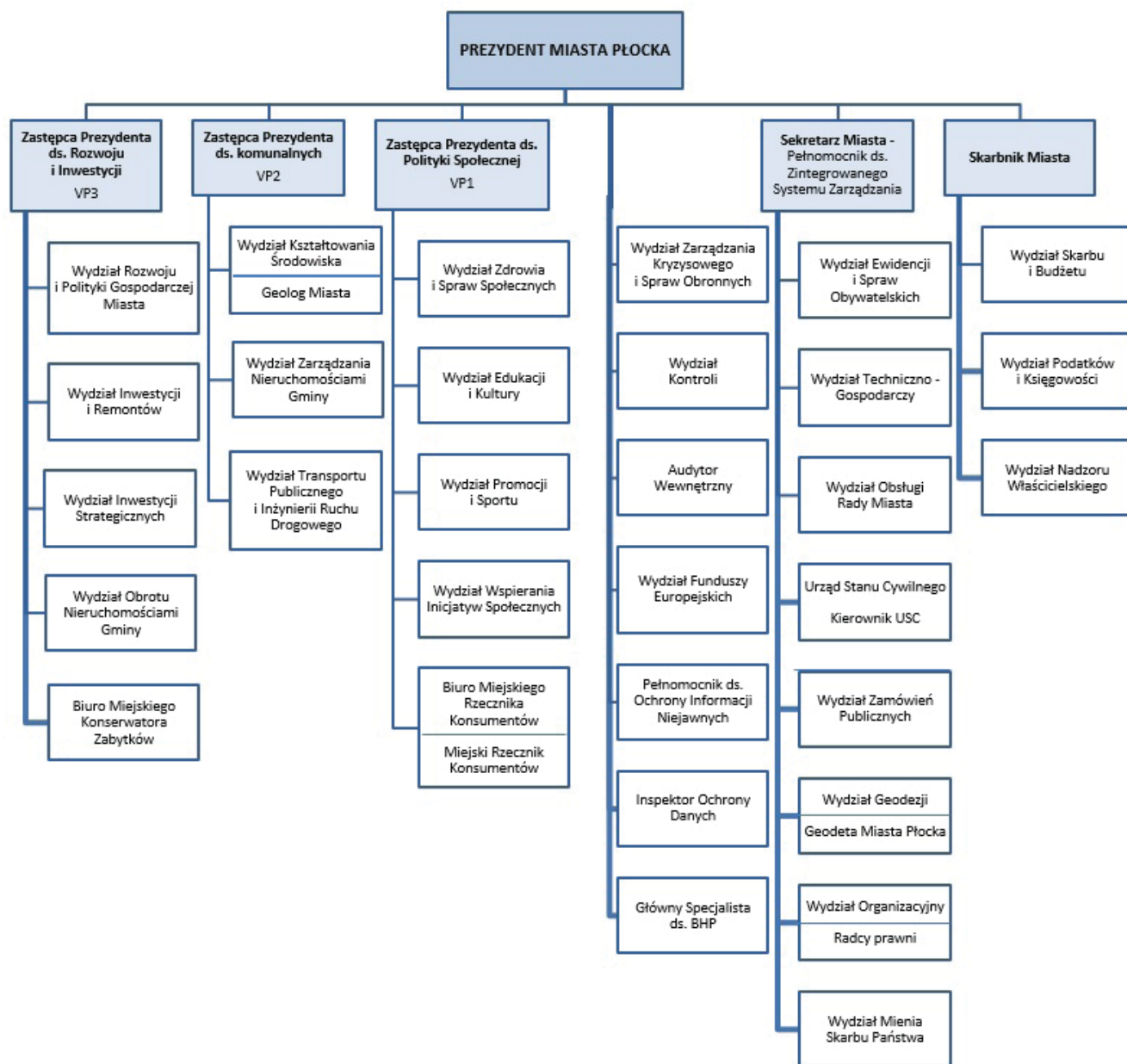
1. Postanowienia ogólne,
2. Przepisy organizacyjne,
3. Zakresy działania komórek organizacyjnych Urzędu,
4. Przepisy proceduralne,
5. Zakres obowiązków i uprawnień kierowników komórek organizacyjnych,
6. Zasady podpisywania pism, decyzji i dokumentów,
7. Organizacja systemu kontroli,
8. Kontrole zewnętrzne Urzędu,
9. Zasady przyjmowania klientów Urzędu,
10. Szczegółowy wykaz zadań wykonywanych przez

komórki organizacyjne Urzędu.

Integralną częścią Regulaminu jest schemat organizacyjny Urzędu Miasta Płocka stanowiący załącznik nr 1 do Regulaminu. Strukturę organizacyjną komórek organizacyjnych Urzędu określa załącznik nr 2 do Regulaminu, a szczegółowe schematy organizacyjne w Urzędzie – załącznik nr 3 do Regulaminu.

Prezydent Miasta Płocka jest kierownikiem Urzędu Miasta, wykonuje on także uprawnienia zwierzchnika służbowego w stosunku do pracowników urzędu (art. 33 ustawy o samorządzie gminnym). Może on powierzyć prowadzenie określonych spraw w swoim imieniu zastępcy lub sekretarzowi miasta. Prezydent powołuje swojego zastępcę lub zastępców i określa ich liczbę, która jest uzależniona od liczby

Tabela 2. Schemat organizacyjny Urzędu Miasta Płocka

Źródło: Załącznik nr 1 do zarządzenia nr 278/2019 Prezydenta Miasta Płocka z dnia 5 lutego 2019 r.

mieszkańców miasta, przy czym nie może być ona większa niż czterech. Jeśli zastępców jest więcej niż jeden, to organ wykonawczy wskazuje imiennie pierwszego i kolejnych zastępców. Jest z nimi nawiązywany stosunek pracy w urzędzie miasta na podstawie powołania²⁷. Prezydent Miasta Płocka powołał swych trzech zastępców. Funkcję Zastępcy Prezydenta Miasta do spraw Polityki Społecznej pełni Roman Siemiątkowski, Zastępcy Prezydenta Miasta do spraw Komunalnych – Piotr Dyśkiewicz oraz Zastępcy Prezydenta Miasta spraw Rozwoju i Inwestycji – Jacek Terebus. Zgodnie z § 40 Statutu Miasta Płocka, Zastępcą Prezydenta wykonuje zadania powierzone mu przez Prezydenta zgodnie z jego wskazówkami i poleceniami. Zastępcą prezydenta miasta przejmują zadania i kompetencje prezydenta miasta w razie przemijającej przeszkody w pełnieniu przez niego funkcji spowodowanej:

- 1) tymczasowym aresztowaniem,
- 2) odbywaniem kary pozbawienia wolności wymierzonej za przestępstwo nieumyślne,
- 3) odbywaniem kary aresztu,
- 4) niezdolnością do pracy z powodu choroby trwającej powyżej 30 dni,
- 5) zawieszeniem w czynnościach służbowych.

W razie, gdy powołano więcej niż jednego zastępcę, to funkcję prezydenta miasta przejmuje pierwszy zastępca, o czym stanowi art. 28g ustawy o samorządzie gminnym.

Stosownie do § 37 Statutu Miasta Płocka, Skarbnika Miasta będącego głównym księgowym budżetu powołuje i odwołuje Rada Miasta Płocka w głosowaniu jawnym zwykłą większością głosów na wniosek Prezydenta Miasta. Do zadań Skarbnika Miasta należy organizowanie i nadzorowanie bieżącej działalności finansowej Miasta oraz w tym zakresie uczestniczenie w tworzeniu programów rozwoju Miasta. Funkcję tę pełni Wojciech Ostrowski.

Sekretarz Miasta wykonuje zadania w zakresie zarządzania funkcjonowaniem Urzędu Miasta, zapewnia właściwą organizację i koordynuje pracę Urzędu w celu jego sprawnego funkcjonowania. Sekretarzem Miasta Płocka jest Krzysztof Krakowski.

Prezydent miasta na prawach powiatu wykonuje uchwały rady miejskiej i zadania miasta na prawach powiatu określone przepisami prawa. Zgodnie z normą art. 30 ust. 2 ustawy o samorządzie gminnym, do kompetencji prezydenta należy w szczególności: przygotowywanie projektów uchwał rady miejskiej, określanie sposobu wykonania i wykonywanie uchwał, gospodarowanie mieniem komunalnym, wykonywanie budżetu miasta na prawach powiatu, opracowywanie programów rozwoju oraz

²⁷ B. Dolnicki, dz. cyt., s. 91.

zatrudnianie i zwalnianie kierowników miejskich jednostek organizacyjnych. W realizacji zadań prezydent miasta na prawach powiatu podlega wyłącznie radzie miejskiej.

Prezydent miasta na prawach powiatu kieruje bieżącymi sprawami miasta oraz reprezentuje je na zewnątrz. Oświadczenie woli w imieniu miasta na prawach powiatu w zakresie zarządu mieniem składa jednoosobowo prezydent miasta na prawach powiatu albo działający na podstawie jego upoważnienia zastępca prezydenta samodzielnie albo wraz z inną upoważnioną przez prezydenta osobą. W sytuacji, w której czynność prawna może spowodować powstanie zobowiązań pieniężnych, to do jej skuteczności potrzebna jest kontrasygnata skarbnika gminy lub osoby przez niego upoważnionej.

Do zadań prezydenta miasta na prawach powiatu należy opracowanie planu ochrony przed powodzią oraz ogłoszenie i odwołanie pogotowia i alarmu przeciwpowodziowego. Jeśli w inny sposób nie można usunąć bezpośredniego niebezpieczeństwa dla życia ludzi lub dla mienia, prezydent może zarządzić ewakuację z terenów najbardziej zagrożonych. W razie wprowadzenia stanu klęski żywiołowej prezydent działa na zasadach określonych w ustawie z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej²⁸.

Zarówno w sferze prawa publicznego, jak i na gruncie prawa cywilnego miasto na prawach powiatu jest osobą prawną, która działa przez swoje organy. Rada Miasta Płocka to organ przedstawicielski, stanowiący i kontrolny. Do jej właściwości należą wszystkie sprawy pozostające w zakresie działania miasta, o ile ustawy nie stanowią inaczej. Prezydent Miasta Płocka jest z kolei jednoosobowym organem wykonawczym, do którego kompetencji należą zadania o charakterze wykonawczym wobec Rady Miasta oraz kierowniczym wobec Urzędu Miasta. Podział kompetencji między organami samorządu Miasta Płocka zapewnia spójną i harmonijną realizację zadań przypisanych miastu. Podstawę działania Prezydenta Miasta Płocka stanowią unormowania ustawowe oraz postanowienia Statutu Miasta Płocka. Akty te zawierają wytyczne w zakresie zasad organizacji organu wykonawczego oraz sposobu jego działania. Prezydent wykonuje nałożone na niego zadania przy pomocy aparatu pomocniczego zorganizowanego w formie Urzędu Miasta Płocka, którego podstawę działania stanowi Regulamin organizacyjny.

Prezydent Miasta Płocka (podobnie jak i inni prezydenci miast na prawach powiatu) posiada szereg uprawnień, ale i związanych z nimi obowiązków nieznanymi w miastach (gminach), które nie są

²⁸ Tekst jednolity: Dz. U. 2017, poz. 1897 ze zm.

jednocześnie powiatami. Oznacza to, że organ ten posiada część kompetencji przekraczających te, które przynależą do burmistrzów (i odpowiednio wójtów). W praktyce dostrzega się tendencję do rozszerzania zakresu obowiązków spoczywających na miastach na prawach powiatu z pominięciem lub ograniczeniem środków finansowych, które mogłyby służyć ich realizacji. To z kolei osłabia faktyczne

możliwości działania organu wykonawczego jakim jest prezydent miasta. Może wywoływać to i niejednokrotnie wywołuje niezadowolenie mieszkańców, którym nieznany jest fakt braku korelacji pomiędzy tym, jakie ustawodawca nałożył obowiązki na prezydenta miasta na prawach powiatu, a tym, w jakie środki finansowe dla realizacji tych celów został on wyposażony.

Bibliografia

Akty prawne

Konstytucja RP (Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. 2018, poz. 994 ze zm.).

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity: Dz. U. 2018, poz. 995 ze zm.).

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jednolity: Dz. U. 2018, poz. 913 ze zm.).

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (tekst jednolity: Dz. U. 2018, poz. 754 ze zm.).

Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych (tekst jednolity: Dz. U. 2018, poz. 1260 ze zm.).

Ustawa z dnia 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta (tekst jednolity: Dz. U. 2010, nr 176, poz. 1191).

Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (tekst jednolity: Dz. U. 2017, poz. 2186 ze zm.).

Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych (Dz. U. 2018, poz. 130 ze zm.).

Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym (tekst jednolity: Dz. U. 2016, poz. 400 ze zm.).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (tekst jednolity: Dz. U. 2017, poz. 1393).

Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie kłęski żywiołowej (tekst jednolity: Dz. U. 2017, poz. 1897 ze zm.).

Uchwała nr 864/LIII/2018 Rady Miasta Płocka z dnia 25 października 2018 r. w sprawie uchwalenia Statutu Miasta Płocka (Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego 2018, poz. 10566).

Opracowania

A. Agopszowicz, Z. Gilowska, M. Taniewka-Peszko, *Prawo samorządu terytorialnego w zarysie*, Katowice 2001.

J. Boć (red.), *Prawo administracyjne*, Wrocław 2001.

Z. Bukowski, T. Jędrzejewski, P. Rączka, *Ustrój samorządu terytorialnego*, Toruń 2013.

P. Chmielnicki (red.), *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, Warszawa 2013.

P. Chmielnicki (red.), *Komentarz do ustawy o samorządzie powiatowym*, Warszawa 2005.

K. Czaplicki, B. Dauter, S. Jaworski, A. Kisielewicz, F. Rymarz, J. Zbieranek, *Kodeks wyborczy. Komentarz*, Warszawa 2018.

B. Dolnicki, *Samorząd terytorialny*, Warszawa 2012.

B. Dolnicki (red.), *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, Warszawa 2018.

B. Dolnicki (red.), *Ustawa o samorządzie powiatowym. Komentarz*, Warszawa Kraków 2007.

H. Izdebski, *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, Warszawa 2001.

G. Jyż, Z. Pławecki, A. Szewc, *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2010.

W. Kisiel (red.), *Prawo samorządu terytorialnego w Polsce*, Warszawa 2006.

E. Ochendowski, *Prawo administracyjne*, Toruń 2006.

W. Podel, *Powolywanie organów stanowiącej i wykonawczej władzy samorządowej w III RP na przykładzie Płocka*, „Notatki Płockie” 2015, nr 3.

W. Podel, *Samorząd gminy w strukturze politycznej III RP na przykładzie Płocka*, Płock 2015.

A. Rycak, M. Rycak, J. Stelina, J. Stępień, *Ustawa o pracownikach samorządowych. Komentarz*, Warszawa 2016.

M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87-243*, Warszawa 2016.

A. Wierzbita, *Miasto na prawach powiatu – zagadnienia ustrojowe*, Kraków 2006.

THE MAYOR OF THE CITY WITH POWIAT RIGHTS' LEGAL POSITION
ON THE EXAMPLE OF THE CITY OF PŁOCK

Summary

The mayor of the city with powiat rights is the executive body of the city with powiat rights. The article presents and discusses regulations regarding the principle of the election and dismissal of the mayor of the city with powiat rights and their competences on the example of the city of Płock.

RECENZJA

„Biezuńskie Zeszyty Historyczne”, nr 32, Biezuń 2018, wyd. Muzeum Małego Miasta w Biezuńcu Oddział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, ss. 280

100. rocznica odzyskania niepodległości przez Polskę zainspirowała wiele ośrodków regionalnych do zorganizowania sesji i konferencji naukowych i wydania drukiem referatów tam wygłoszonych. Podobną inicjatywę podjęło Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, wspólnie z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Ciechanowie oraz Burmistrzem Miasta Biezuńcu. Jej efektem była konferencja naukowa, jaka odbyła się 26 kwietnia 2018 r. w Muzeum Małego Miasta w Biezuńcu, będącego oddziałem MWM w Sierpcu, pt. *Mazowieckie drogi do Niepodległej*.

Jak napisał we wstępie sekretarz kolegium redakcyjnego „Biezuńskich Zeszytów Historycznych” i jednocześnie kierownik biezuńskiego Muzeum Jerzy Piotrowski:

Podczas obrad zostały zaprezentowane osiągnięcia i dokonania naukowe, dotyczące różnych aspektów procesów historycznych, które złożyły się na odzyskanie przez Polskę niepodległości w roku 1918, ze szczególnym naciskiem na obszar Północnego Mazowsza (I wojna światowa, działalność POW, wojna polsko-bolszewicka).

Numer zawiera 13 artykułów, z których 11 to referaty wygłoszone w czasie konferencji. Zdecydowana większość dotyczy tematyki walki lub działalności niepodległościowej, ewentualnie pierwszych lat po jej odzyskaniu i obejmuje teren północnego Mazowsza. Spróbujemy zatem na początek nieco przybliżyć ich zawartość.

Pochodzący z Biezuńcu, a mieszkający od wielu lat w Kielcach i wykładający w tamtejszym Seminarium Duchownych ks. prof. dr hab. Jan Śledzianowski wygłosił referat *Północne Mazowsze z zaborczej niewoli ku wolności*. Syntetycznie przedstawił w nim proces walki Polaków na północnym Mazowszu o niepodległość w XIX w. do jej odzyskania w 1918 r. Sporo miejsca poświęcił stosunkowi władz państwowych do religii (np. kwestia ślubów cywilnych w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim) oraz roli i działalności księży z diecezji płockiej.

Prof. nadzw. dr hab. Grzegorz Radomski w referacie *Odbudowa instytucji państwa polskiego na Mazowszu Północnym 1918–1921* przedstawił proces przejmowania władzy przez Polaków na Mazowszu północnym oraz tworzenia władz samorządowych, ze szczególnym podkreśleniem Sierpca.

Prof. nadzw. dr hab. Michał Strzelecki w tekście *Idea niepodległości w świadomości społecznej mieszkańców Mazowsza u progu XX wieku* wskazał na niski poziom świadomości narodowej ludności wiejskiej. Pewnym przełomem była dopiero rewolucja 1905 r., która wpłynęła na ożywienie aktywności ludności wiejskiej. W wyniku ustępstw władz carskich pojawiła się możliwość działania Polskiej Macierzy Szkolnej i zakładania szkół z polskim językiem wykładowym.

Mgr Maria Weronika Kmoch z Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego im. Adama Chętnika wygłosiła referat *Między ideą a rzeczywistością. Rady Opiekuńcze w czasie I wojny światowej na przykładzie powiatu przasnyskiego (1916–1918)*. Scharakteryzowała w nim działalność przasnyskiej Rady Opiekuńczej w latach 1916–1918. Przasnysz i okolice zostały dotkliwie zniszczone w czasie walk niemiecko-rosyjskich w 1915 r., więc potrzeby były ogromne. Rada Opiekuńcza przekazywała lub sprzedawała ludności po niskich cenach artykuły żywnościowe,

ziemniaki do zasadzenia, zboże pod zasiew, udzielała pożyczek pieniężnych, pomagała w odbudowie zniszczonych domów, prowadziła ochronki dla dzieci i przytułki dla starców, organizowała akcję dożywiania dzieci. Rada była finansowana z przekazywanych dobrowolnie darów, a potem także z subsydiów władz samorządowych.

Artykuł został opracowany w oparciu o źródła archiwalne z Archiwum Akt Nowych w Warszawie – zespół Rady Głównej Opiekuńczej oraz literaturę i prasę. Dzięki temu autorka omówiła działalność Rady Opiekuńczej w Przasnyszu bardzo dokładnie i wyczerpująco.

Dr Arkadiusz Meller z Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Ciechanowie w referacie *Budowanie państwowości na Mazowszu. Pierwsze wybory parlamentarne na Mazowszu Północnym w 1919 r.* przedstawił przebieg wyborów do Sejmu Ustawodawczego w styczniu 1919 r. w okręgu nr 6, który obejmował powiaty płocki, płoński i sierpecki. W oparciu o prasę płocką (głównie „Kurier Płocki”) oraz wspomnienia Marii Macieszyny¹ i opracowanie Tadeusza Świeckiego i Franciszka Wybulta² przybliżył poszczególne fazy procesu wyborczego: powstanie komitetów wyborczych, wyłanianie kandydatów, przebieg kampanii wyborczej i wyniki wyborów. Osobne podrozdziały poświęcił roli kobiet i kwestii szkół świeckich. Zaprezentował też sylwetki wybranych posłów.

Dr Leszek Arent z Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Mławskiej wygłosił referat *Mława i powiat mławski w dążeniu do Niepodległości*. Na omawianym terenie rozbudzeniu nastrojów patriotycznych sprzyjało ogłoszenie aktu 5 listopada 1916 r. Zaczęły się masowe manifestacje, np. z okazji 100. rocznicy śmierci T. Kościuszki, czy rocznicy uchwalenia konstytucji 3 Maja. Aktywizacji uległa działalność partii politycznych oraz Polskiej Organizacji Wojskowej, która stała się główną siłą niepodległościową. Z tego względu Autor poświęcił POW najwięcej miejsca, charakteryzując jej rozwój organizacyjny oraz akcje skierowane przeciwko Niemcom, łącznie z ich rozbrojeniem w listopadzie 1918 r.

Mgr Rafał Wróblewski z Muzeum Romantyzmu w Opinogórze przedstawił *Pierwsze dni niepodległości w Ciechanowie*. Skupił się głównie na działalności miejscowych struktur POW oraz przebiegu rozbrojenia Niemców w listopadzie 1918 r.

Mgr Wojciech Jerzy Górczyk – również z Muzeum Romantyzmu w Opinogórze – scharakteryzował

w artykule *Opinogóra w czasie I wojny światowej* rosyjsko-niemieckie działania wojenne w rejonie Opinogóry w 1914 i w 1915 r. w ramach bitwy przasnyskiej. Wykorzystał głównie literaturę rosyjską i niemiecką. Ważną częścią artykułu jest opis cmentarza poległych żołnierzy obu stron konfliktu, znajdującego się w Opinogórze.

Podobny w treści jest artykuł mgr. Stefana Marka Chrzanowskiego *Bitwa o Grobelkę 10–21.01.1915 r. Walki niemiecko-rosyjskie nad Wkrą w okolicy Radzanowa*. Poza odtworzeniem przebiegu walk Autor zamieścił też imienną listę poległych żołnierzy niemieckich. Artykuł został oparty o publikację w języku niemieckim Maxa Dehnen na temat walk w Przasnyszu na przełomie 1914 i 1915 r.³

Mgr Elżbieta Datek z Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego przedstawiła referat *Rola pisarzy minorum gentium w przecieraniu szlaku ku niepodległości. Casus Michała Synoradzkiego (1857–1922) „związanego z Bieżuniem literata”*. M. Synoradzki urodził się w Płocku, natomiast przez 5 lat mieszkał w Bieżuniu. Autorka pokazała jego związki z obu miastami oraz miejsce w gronie pisarzy pozytywistycznych.

Dr nauk weterynaryjnych Waldemar Krzyżewski z Muzeum Weterynarii Wiesławy i Waldemara Krzyżewskich w Przasnyszu przybliżył postać abpa Aleksandra Kakowskiego (*Rola arcybiskupa Aleksandra Kakowskiego w procesie odzyskania przez Polskę Niepodległości*). Pochodzący ze wsi Dębiny w powiecie przasnyskim A. Kakowski po skończeniu Seminarium Duchownego w Warszawie zaczął robić szybką karierę, czego elementem było objęcie w 1898 r. funkcji rektora tegoż Seminarium. W 1913 r. – w przededniu wybuchu I wojny światowej – został arcybiskupem warszawskim. A. Kakowski działał na rzecz niepodległości w ramach ówczesnych możliwości, jakie stwarzał akt 5 listopada 1916 r. W marcu 1917 r. doprowadził w Warszawie do zjazdu biskupów polskich z trzech zaborów. Wszedł także do 3-osobowej Rady Regencyjnej, choć był to organ postrzegany jako instrument polityki niemieckiej. W. Krzyżewski przedstawił również jego aktywność w Polsce Odrodzonej na rzecz uregulowania kwestii administracji kościelnej oraz mobilizowania wiernych do obrony przed najazdem bolszewickim. Przez 25 lat kierował archidiecezją warszawską. W II RP został odznaczony Wielką Wstęgą Orderu Polonia Restituta i Orderem Orła Białego.

W dalszej części nr. 32 „BZH” dr A. Meller w krótkim tekście opartym o artykuł z „Kuriera

¹ M. Macieszyna, *Pamiętnik Płocczanki*, oprac. A.M. Stogowska, Płock 1996.

² T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932.

³ M. Dehnen, *Die Kriegsgräber in Ostpreussen von 1914/15*, Würzburg 1966.

Płockiego” zrelacjonował świętowanie w Bieżuniu w dniu 20 października 1918 r. odzyskania niepodległości, co z racji daty stanowi pewną ciekawostkę (*Jak w październiku 1918 r. świętowano w Bieżuniu odzyskanie niepodległości?*). Było to związane z opuszczeniem miasta przez Niemców 16 października 1918 r.

W następnym artykule – *Okupacja bolszewicka w Sierpcu (11–23 sierpnia 1920 roku)* – mgr Norbert Woźniak przedstawił główne aspekty okupacji bolszewickiej Sierpca. Wojska bolszewickie po kilkugodzinnych walkach zajęły Sierpc nad ranem 12 sierpnia 1920 r. Ich obecność wiązała się z rabunkami, gwałtami i zbrodniami na mieszkańcach miasta i powiatu. W Sierpcu utworzony został komitet rewolucyjny, kierowany przez Kazimierza Iwulskiego. W wyniku działań ofensywnych sił polskich Sierpc został odbity 23 sierpnia. Do artykułu Autor dołączył listę osób zamordowanych lub represjonowanych przez bolszewików oraz kalendarium okupacji bolszewickiej w Sierpcu i powiecie.

Numer 32 „BZH” kończą wspomnieniowe artykuły członków Biezuńskiej Grupy Rekonstrukcji Historycznej, Sławomira Kosina i Jerzego Piotrowskiego, poświęcone zmarłej w 2018 r. wieloletniej dyrektorze szkół podstawowych w Sadłowie i Bieżuniu Barbarze Dobrowolskiej.

Natomiast oceniając ten zbiór nieco bardziej krytycznie, można zauważyć pewne braki, niedociągnięcia i niekonsekwencje. Okładka nawiązuje tematycznie do jubileuszu 100-lecia niepodległości i przedstawia czterech członków Polskiej Organizacji Wojskowej z Bieżunia w mundurach wojskowych. Podpisano ich jako żołnierzy Armii Narodowej, choć lepiej byłoby – Wojska Polskiego.

Analizując tematykę tekstów odnosi się wrażenie, że artykuł W.J. Górczyka, mimo wysokiego poziomu merytorycznego, podobnie jak artykuł S.M. Chrzanowskiego, są spóźnione o kilka lat i powinny być wygłoszone na konferencji z okazji 100-lecia wybuchu I wojny światowej. Walki niemiecko-rosyjskie w latach 1914–1915 i ich ślady w postaci cmentarzy wojennych z niepodległością Polski mają niewiele wspólnego. Może tyle, o czym pisze S.M. Chrzanowski, że część karabinów z pobojowisk pozbiali okoliczni mieszkańcy i potem ta broń posłużyła do rozbrajania Niemców. Podobnie artykuł N. Woźniaka bardziej nadawałby się na obchody 100-lecia zwycięstwa nad bolszewikami w 2020 r. Tekst E. Dałek – poczynając od tytułu – wyróżnia się hermetycznym, przesadnie naukowym językiem utrudniającym jego odbiór. Pamiętajmy, że ani konferencja, ani omawiany

numer czasopisma nie były przeznaczone dla uniwersyteckich intelektualistów, ale dla szerszego grona odbiorców.

Przejdźmy do uwag bardziej merytorycznych. Ks. prof. J. Śledzianowski podjął się nieco karkołomnego zadania syntetycznego przedstawienia działań niepodległościowych na Mazowszu w latach 1793–1918. Pierwsza refleksja, jaka się nasuwa po przeczytaniu tego referatu, to nieadekwatność tytułu do zawartości. Tekst w dużej mierze dotyczy sytuacji Kościoła katolickiego na Mazowszu lub guberni płockiej po utracie niepodległości z uwzględnieniem zaangażowania duchownych w walkę o niepodległość i represji, jakie ich za to spotkały. Do tego tekst zawiera wątki poboczne, jak np. wstrzeźliwość od alkoholu. Brakuje przede wszystkim wykorzystania nowszych opracowań, także wydanych w Płocku i innych miastach północnego Mazowsza, zapewne niedostępnych w Kielcach⁴. Powstaniu styczniowemu na Mazowszu sporo miejsca poświęcił w swoim opracowaniu J. Piłsudski, co też warto byłoby odnotować⁵.

Poza tym brakuje kilku wątków, obecnych w lokalnej i regionalnej tradycji historycznej. Pisząc o marszu postów i członków rządu przez Zakroczym w 1831 r. warto byłoby wspomnieć o ustanowieniu tam orderu pn. Gwiazda Wytrwałości dla zasłużonych w walce o niepodległość. Pisząc o ich pobycie w Płocku należało podkreślić, że odbyła się tu ostatnia sesja sejmiku polskiego⁶. Sprowadzanie przyczyn klęski powstania listopadowego do poczynań jednej osoby (K. Druckiego-Lubeckiego) wydaje się przesadą. Pisząc o rozpoczęciu powstania styczniowego należało nieco więcej uwagi poświęcić nieudanemu atakowi na Płock. Zresztą atak nie nastąpił 23/24 stycznia 1863 r., jak podano, ale dzień wcześniej. Trudno też wytłumaczyć zupełny brak wzmianki

⁴ Np. R. Juskiewicz, *Powstanie styczniowe na północnym Mazowszu*, Warszawa 1992; „Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny” 1998, t. IV [numer monograficzny, poświęcony powstaniu styczniowemu na Mazowszu Płockim]; *Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju w latach 1794–1920*, pod red. A. Koseskiego i A. Stawarza, Warszawa 2001; *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003; *Dzieje Płocka*, t. 2, *Historia miasta w latach 1793–1945*, pod red. M. Krajewskiego, Płock 2006; *Dzieje Mazowsza*, t. III, *Lata 1795–1918*, pod red. J. Szczepańskiego, Pułtusk 2012; C. Lissowski, *Powstanie styczniowe w ziemi dobrzyńskiej*, Płock 1938 [reprint – Płock 2013], W.S. Semeka, *Działania wojenne w guberni płockiej w 1863 roku*, tłum. E. Piórkowska, Płock 2013; A. Kociszewski, *Dzieje Ciechanowa do 1918 r.*, Ciechanów 2015.

⁵ J. Piłsudski, *22 stycznia 1863*, w: tenże, *Pisma zbiorowe*, t. III, Warszawa 1937 [reprint – Warszawa 1990], s. 192–249; *Józef Piłsudski o powstaniu 1863 roku*, Londyn 1963.

⁶ Na ten temat zob.: A.M. Stogowska, *Prawda i legenda ratusza płockiego*, Płock 1993.

o Zygmuncie Padlewskim, jego działaniach na północnym Mazowszu i rozstrzelaniu w Płocku 15 maja 1863 r. Przydałoby się chociaż wymienienie najważniejszych walk i potyczek, stoczonych w 1863 r. na północnym Mazowszu. Trudno wytłumaczyć zupełnie pominięcie rewolucji 1905–1907 r., akcji Organizacji Bojowej PPS oraz nowych możliwości, jakie stwarzał carski ukaz tolerancyjny z 1905 r. (m.in. możliwość zakładania polskich szkół). Oczywiście, gdyby uwzględnić powyższe uwagi, powstałby zupełnie inny tekst. Dlatego – przy zachowaniu dotychczasowej treści – należało mu nadać inny tytuł.

Tytuł artykułu A. Mellera sugeruje omówienie wyborów do Sejmu Ustawodawczego w 1919 r. na Mazowszu północnym, tymczasem tekst dotyczy wyłącznie okręgu nr VI (powiaty płocki, płoński, sierpecki). Mazowsze północne to także inne powiaty, które znalazły się w okręgu nr IV (powiaty ciechanowski, makowski, mławski, pułtuski, przasnyski). Na ten temat w artykule nic nie znajdziemy. Należało zatem nadać wystąpieniu inny tytuł, np. *Wybory do Sejmu Ustawodawczego w 1919 r. w okręgu nr VI (powiaty płocki, płoński, sierpecki)*. Wtedy tytuł zgadzałby się z zawartością artykułu.

Oprócz tego A. Meller napisał swój – skądinąd wartościowy – tekst w taki sposób, jakby przed nim nikt tego tematu nie podejmował. Tymczasem już 20 lat temu na łamach „Notatek Płockich” ukazał się obszerny artykuł niżej podpisanego na temat wyborów do Sejmu Ustawodawczego w Płocku i okręgu płockim⁷. O wyborach w 1919 r. na Mazowszu w *Dziejach Mazowsza* pisał również prof. Janusz Szczepański⁸. Należało zatem chociaż kurtuazyjnie uwzględnić w przypisach dorobek innych autorów. Podawanie wyników wyborów wyłącznie w liczbach, bez przeliczenia, jaki procent głosów padł na poszczególne listy, nie daje pełnego obrazu wyborów. Można było także wykorzystać starsze i współczesne publikacje do przybliżenia sylwetek wybranych postów⁹. W bibliografii raczej nie ma zwyczaju

⁷ G. Gołębiowski, *Wybory do Sejmu Ustawodawczego w 1919 r. w Płocku i okręgu płockim*, „Notatki Płockie” 1999, cz. I, nr 2, s. 23–33, cz. II, nr 3, s. 23–29.

⁸ J. Szczepański, *Życie polityczne*, w: *Dzieje Mazowsza*, t. IV, *Lata 1918–1939*, pod red. J. Szczepańskiego, Pułtusk 2010; s. 49–67.

⁹ Np. *Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1928*, pod red. H. Mościckiego i W. Dzwonkowskiego, Warszawa 1928; *Kto był kim w II Rzeczypospolitej*, red. nauk. J. Majchrowski przy współpr. G. Mazura i K. Stepana, Warszawa 1994; J. Tomicki, *Mieczysław Niedziałkowski*, Warszawa 1978; T. Piekarski, *Z rodziny chłopskiej do warstwy ziemiańskiej. Życie i działalność Karola Mierzejewskiego (1879–1942)*, w: *Państwo – Demokracja – Chłopi. Studia z historii społeczno-politycznej Polski (XVII–XX w.). Tom studiów dedykowany*

podawania tytułów wszystkich wykorzystanych artykułów gazetowych. Wystarczyłoby podać: „Kurier Płocki” 1918, 1919.

W artykule S. M. Chrzanowskiego warto było przetłumaczyć niemieckie nazwy oddziałów wojskowych, np. Landwehr Infanterie Regiment 5 na 5 Pułk Piechoty Landwehry. Podobnie w liście zabitych dobrze byłoby wyjaśnić skróty: LwIR 5 – tu czytelnik artykułu już się domyśli, że chodzi o wyżej wymienioną jednostkę. Natomiast gorzej jest z LStBatI, FAR.

W krótkim artykule A. Mellera o świętowaniu w Bieżuniu 20 października 1918 r. odzyskania niepodległości brakuje komentarza, bowiem powszechnie wiadomo, że z terenu Mazowsza wojska niemieckie ustąpiły dopiero w listopadzie 1918 r. Wtedy przez Bieżuń przechodziły oddziały niemieckie, zdążające do Prus Wschodnich¹⁰. A zatem świętowanie niepodległości 20 października 1918 r. było nieco przedwczesne. W tym przypadku należało podać dokładny numer „Kuriera Płockiego” i artykuł, na którym Autor się opierał¹¹.

W tekście N. Woźniaka już w tytule jest błąd w dacie. W treści sam Autor pisze, że wojska bolszewickie zajęły Sierpc 12 sierpnia 1920 o godz. 4.00 rano, więc czemu jako data rozpoczęcia okupacji bolszewickiej podany jest 11 sierpnia? Wszak tego dnia trwały jeszcze walki w obronie miasta.

Pisanie, że „znaczna część mieszkańców Sierpca uczestniczyła w bohaterskiej obronie Płocka” (s. 266) jest grubą przesadą. Zresztą, sam Autor doliczył się takich żołnierzy trzech. Aczkolwiek zapewne wśród poborowych, kierowanych do batalionu zapasowego 6 pułku piechoty Legionów byli mieszkańcy Sierpca i powiatu sierpeckiego. W krótkim fragmencie na s. 267 jest kilka poważnych błędów:

Innym z sierpeckich bohaterów wojny z bolszewikami [...] był Tadeusz Włocławski. Służył on w 206 Pułku Piechoty. W sierpniu 1920 roku walczył w bitwie pod Żłotymi Wodami i bronił przyczółka mostowego o nazwie Włocławek. Marszałek Józef Piłsudski odznaczył go Krzyżem „Za męstwo i odwagę” w marcu 1921 r.

Profesorowi Romualdowi Turkowskiemu z okazji 65-lecia urodzin i 40-lecia pracy dydaktyczno-naukowej, pod red. J. Pastuszki i J. Szejbnis-Zdyb, Warszawa-Kielce-Pułtusk 2016, s. 277–287.

¹⁰ P. Łossowski, *Zerwane pęta. Usunięcie okupantów z ziem polskich w listopadzie 1918 r.*, Warszawa 1986, s. 165; M. Chudzyński, *Sierpc i okolice w latach I wojny światowej (1914–1918)*, w: *Dzieje Sierpca... dz. cyt.*, s. 358, 359.

¹¹ W przypisie Autor pisze, tymczasem jest to chyba jeden artykuł (Z Bieżunia, „Kurier Płocki” 1918, nr 295 z 28 grudnia, s. 4).

Tadeusz Włocławski nazywał się Włoczkowski i walczył nie pod Złotymi Wodami, ale pod Złowodami na północ od Włocławka. W marcu 1921 r. nie J. Piłsudski odznaczył go Krzyżem za Męstwo i Odwagę, ale Kapituła tego Krzyża w składzie: mjr Janusz Mościcki, kpt. Henryk Bigoszt i rtm. Edward Czuruk¹². Natomiast J. Piłsudski odznaczył go 10 kwietnia 1921 r. w Płocku Krzyżem Walecznych, czego w artykule nie ma¹³.

Artykuł zawiera wiele niedokładności i niezręczności językowych, np.:

- zamiast „przyczółek mostowy o nazwie Włocławek” – lepiej było po prostu: przyczółek mostowy we Włocławku albo jeszcze lepiej – przedmoście włocławskie;
- „do armii powołano także wielu sierpeckich harcerzy” (s. 264) – częściej sierpeccy harcerze sami zgłaszali się do wojska¹⁴;
- „Sierpc zdobyła armia 3 Korpusu Konnego (s. 265) – nonsensowne określenie – albo armia, albo korpus, w tym przypadku III Korpus Konny, operujący w składzie IV Armii rosyjskiej;
- rewkom to z języka rosyjskiego nie „rewolucyjny komitet” (s. 265), ale „rewolucyjny komitet”;
- kawaleria konna (s. 268) – znowu nonsensowne określenie, innej kawalerii, jak konna wtedy nie było.

Wszystkie niezręczności trudno wymieniać, bo zajęłoby to zbyt dużo miejsca, np. całkowicie gołostowne stwierdzenia, co myśleli bolszewicy, bądź „wysyłano oddziały na front wschodni i zachodni” – jest to zbyt ogólnikowe, nie wiadomo o jakie fronty chodzi. Lista „ofiary bolszewickiego terroru” sugeruje zamordowanych, tymczasem wymienieni tam Józef Chrapkowski i ks. Wacław Melcher przeżyli. Zamordowany Żyd nazywał się raczej Wrona, niż Weron. Jeżeli jest inaczej, należało to wyjaśnić, podając źródło.

W zamieszczonym kalendarium także są błędy: pod datą 15 sierpnia czytamy, że „zwycięstwo w bitwie warszawskiej silnie wpłynęło na morale mieszkańców Sierpca” (s. 271). Kontrofensywa znad Wieprza rozpoczęła się dopiero 16 sierpnia, więc podana data jest zbyt wczesna, morale odnosi się raczej do wojska, a nie ludności cywilnej. Poza tym w zajęтым przez nieprzyjaciela mieście mieszkańcy zapewne nie od razu byli świadomi zmiany sytuacji wojennej. Dalej – 17 sierpnia „stacjonująca

w Sierpcu 4. Armia sowiecka otrzymała rozkaz, żeby wesprzeć swoje wojska na terenie Modlina”. Kolejna niedokładność, która sugeruje, jakoby oddziały rosyjskie zajmowały Modlin, co jest nieprawdą. W rozkazie Michaiła Tuchaczewskiego z 17 sierpnia 1920 r. dla Dmitrija Szuwajewa była mowa o „rozbiciu modlińskiego zgrupowania przeciwnika”, czyli 5 Armii gen. Władysława Sikorskiego¹⁵.

Wykorzystana literatura jest zbyt uboga. Poza publikacjami ks. Michała M. Grzybowskiego i niżej podpisanego, należało przynajmniej wykorzystać opracowania Janusza Szczepańskiego i Ryszarda Juszkiewicza o wojnie polsko-rosyjskiej 1920 r. na Mazowszu¹⁶. W wymienionych w przypisie *Dziejach Sierpca* wypadłoby podać, że chodzi o rozdział napisany przez J. Szczepańskiego. Poza tym kilka lat temu w „Notatkach Płockich” ukazał się przyczynkarski artykuł na temat zajęcia Sierpca przez wojska bolszewickie, odnaleziony przeze mnie w płockiej prasie¹⁷. Wynika z niego, że starosta Zygmunt Czapliski pracował z dużym poświęceniem i opuścił miasto dopiero w ostatniej chwili przed wkroczeniem żołnierzy rosyjskich, a nie – wyjechał wcześniej, co sugeruje N. Woźniak (s. 264).

Przywoływanie na s. 268 pradziadka Autora, który po powołaniu do służby w 1920 r. dokonał samookaleczenia, aby uniknąć niebezpiecznego przydziału (chodziło chyba nie o wywiad, ale raczej o oddział rozpoznawczy) i został skierowany do kuchni polowej zakrawa na kpinę. To ma być wzór żołnierza?

Szkoda, że przed wydaniem drukiem referaty nie zostały zrecenzowane, wtedy można byłoby niektóre nieco uzupełnić, poprawić i uniknąć wymienionych potknięć. W kilku przypadkach można było wykorzystać większą ilość dostępnych publikacji, m.in. z „Notatek Płockich”. W tym przypadku dysponujemy tak wspaniałą pomocą, jak bibliografia zawartości „Notatek”, opracowana przez Wiesława Końskiego¹⁸, a poza tym wszystkie numery pisma są

¹² K. J. Waluś, J. K. Waluś, *Krzyż za Męstwo i Odwagę*, „Notatki Płockie” 2010, nr 1, s. 30–35.

¹³ G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2015, s. 185.

¹⁴ W. Nekrasz, *Harcerze w bojach 1914–1921*, Warszawa 1931, s. 67–68.

¹⁵ G. D. Gaj, *Na Warszawę! Dejstwijsa 3 Konnego Korpusa na zapadnom fronte. Ijul – Awgust 1920 g.*, Moskwa 1928, s. 220; W. Sikorski, *Nad Wisłą i Wkrą. Studium z polsko-rosyjskiej wojny 1920 roku*, Lwów 1928 [reprint – Warszawa 1991], s. 178.

¹⁶ J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa-Pułtusk 1995; tegoż, *Spółeczeństwo Polski w walce z najazdem bolszewickim 1920 roku*, Warszawa-Pułtusk 2000; R. Juszkiewicz, *Działania militarne na Mazowszu Północnym i w korytarzu pomorskim. 1920 rok*, wyd. I, Warszawa 1997, wyd. II uzup. rozsz., Mława 2011.

¹⁷ G. Gołębiowski, *Sierpc w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1920 r. – zapomniana relacja*, „Notatki Płockie” 2011, nr 2, s. 32–34.

¹⁸ W. A. Koński, *60 roczników „Notatek Płockich”. Bibliografia zawartości (1956–2016)*. Nr 1-247, Płock 2016.

dostępne w Internecie na stronie Towarzystwa Naukowego Płockiego¹⁹.

Mimo tych niedociągnięć, inicjatywę wydania materiałów z konferencji i zawartość numeru 32. „Biezuńskich Zeszytów Historycznych” należy ocenić pozytywnie. Numer zawiera kilkanaście interesujących artykułów o zróżnicowanej tematyce i każdy pasjonat historii lokalnej i regionalnej może w nim znaleźć coś dla siebie. Szczególnie dotyczy to osób z miejscowości opisywanych w poszczególnych tekstach – referatach. Wydanie monograficznego numeru jest też o tyle ważne, że wygłoszone referaty mają szansę dotrzeć do szerszego grona odbiorców, niż tylko niewielka grupa osób uczestniczących w konferencji.

¹⁹ http://www.tnp.org.pl/notatki_plockie.html [dostęp: 12.03.2019 r.]

W tym miejscu warto podkreślić, że „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” ukazują się już od 1993 r. Stanowią doskonały przykład wydawania pisma o charakterze naukowym w małym miasteczku przez grono osób spośród miejscowej inteligencji, kultywujących historię i tradycję swojej małej Ojczyzny. Dorobek ponad 30. numerów jest bardzo bogaty i świadczy o dużej aktywności tamtejszego środowiska. Potwierdzeniem tej opinii była kwietniowa konferencja i wydanie drukiem wygłoszonych na niej referatów. Za to inicjatorom i realizatorom tego przedsięwzięcia należą się szczerze gratulacje i podziękowania.

Grzegorz Gołębiowski

**BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO
ZA OKRES 1 I – 31 III 2018 R.**

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **ISTAL, Izabela.**: Bibliografia Mazowska Płockiego za okres 1 I – 31 III 2017 r. / oprac. Izabela Istal, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2018, nr 1/254, s. 58-72

Czasopisma regionalne

2. **Aktualności** Teatru Płockiego / red. kolegium. – 2018, [R.11], nr styczeń–luty. – Płock: Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, 2018. – Niereg.

3. **Auto** Kurier Płock i region: informator motoryzacyjno-reklamowy. – 2018, [R. 19], nr 1-3. – Płock: [b.w.], 2018. – Mies.

4. **Biuletyn**. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku / red. nac. Joanna Sokołowska. – 2018, [R.28], nr 1(134). – Płock: OIL, 2018. – ISSN 1509-0051

5. **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy / red. Anna Węglińska, Katarzyna Kozakowska. – 2018, nr 1. – Warszawa: Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy; Wojewódzki Urząd Pracy, 2018. – Kwart.

6. **Czas** Wisły: oficjalny magazyn piłkarskiej Wisły Płock. – 2018, nr 88-91. – Płock: Wisła Płock S.A., 2018. – Niereg.

7. **Dzień** Dobry dla Płocka: najważniejsze informacje z naszego miasta. – 2018, [R.2], nr marzec. – Płock: [br. wyd.], 2018. – Niereg.

8. **Echo** Gąbina: kwartalnik miasta i gminy Gąbin / red. zespół. – Gąbin: UMiG, 2018. – Kwart. – ISSN 2354-0222

9. **Edukacja** Otwarta / Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica; [red. nac. Maria Chmielewska]. – 2017, [R. 16], nr 1. – Płock: SWPW, 2017. – Półroc. – ISSN 1642-5227

10. **Ekstra** Sierpc: Sierpc, Gozdowo, Mochowo, Rościszewo, Szczutowo, Zawidz / red. nac. Anna Matuszewska. – 2018, [R.2], nr 12-17. – Sierpc: Słowem namalowane Anna Matuszewska, 2018. – Dwutyg.

11. **eWyszogrod.pl**: Czerwińsk, Bodzanów, Bulkowo, Mała Wieś, Młodzieszyn, Radzanowo, Wyszogrod, Zakroczym, Brochów / red. nac. Paweł Kłobukowski. – 2018, [R.5], nr 42-44. – Wyszogrod: Boruta Motors P. Kłobukowski, 2018. – Niereg. – ISSN 2544-476X

12. **Fan** Fary: przewodnik parafialny. – 2018. – Płock: Parafia św. Bartłomieja, 2018. – Roc.

13. **Fundusze** Europejskie na Mazowszu: Biuletyn Informacyjny Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020 / red. Jerzy Gontarz, Agata Rokita. – 2018, [R. 5], nr 1. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2018. – Niereg. – ISSN 2391-4629

14. **Gazeta** Łącka: Informator Urzędu i Rady Gminy w Łącku / red. zespół. – 2018, [R.24], nr 1(69). – Łąck: UG, 2018. – Niereg. – ISSN 2299-0372

15. **Gazeta** Samorządowa Gminy Bodzanów / red. zespół. – 2018, [R.4], nr marzec. – Bodzanów: Urząd Gminy Bodzanów, 2018. – Niereg.

16. **Gazeta** Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica / red. nac. Kamila Bielińska. – 2018, [R.25], nr 47. – Płock: SWPW, 2018. – Półroc. – ISSN 1425-2740

17. **Gazeta** Wyborcza / red. nac. Adam Michnik. – 2018, nr 1-76. – Warszawa : Agora SA, 2018. - Dz. - ISSN 0860-908X

Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock”; red. nac. Arkadiusz Adamkowski.

18. **Gazeta** Zawidzka: gazeta samorządowa gminy Zawidz /

red. Urząd Gminy Zawidz. – 2018, [R.3], nr 4. – Zawidz: Urząd Gminy, 2018. – Kwart. – ISSN 2543-6236

19. **Głos** Słupna: Miesięcznik Samorządowy Gminy Słupno / red. zespół. – 2018, [R.14], nr 20(55)-22(57). – Słupno: Gminny Ośrodek Kultury, 2018. – Mies. – ISSN 2544-6290 [od numeru 20(55)]

20. **Gość** Niedzielnny: tygodnik katolicki / red. nac. ks. Marek Gancarczyk. – 2018, R.95, nr 1-12. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2018. – Tyg. – ISSN 0137-7604

Zawiera dod. „Gość Płocki”.

21. **Humanizacja** Pracy / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nac. Danuta Walczak-Duraj]. – 2018, nr 1(291). – [S.l.]: FHP; Płock: SWPW, 2018. – Kwart. – ISSN 1643-7446

22. **Informator** Samorządowy Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Odolczyk, Anna Syperek, Sylwia Sekleca. – 2018, [R.2], nr 1(3)-3(5). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe, 2018. – Mies.

23. **KNC** Króluj Nam Chryste: ogólnopolski miesięcznik dla ministrantów / red. nac. Michał Bondyra. – 2018, nr 1-3. – Poznań: Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, 2018. – Mies. – ISSN 1732-4556

Tyt. dod.: Króluj Nam Chryste – Zawiera dod. „Pismo Duszpasterstwa Służby Liturgicznej Diecezji Płockiej”.

24. **Kurier** Gminy Bulkowo / red. zespół. – 2018, [R. 6], nr 1(21). – Bulkowo: Urząd Gminy Bulkowo, 2018. – Kwart. – ISSN 2353-2165

25. **Kurier** Sierpecki / red. nac. Sylwia Krupińska. – 2018, [R.10], nr 1-13. – Sierpc: Media Serwis, 2018. – Tyg. – ISSN 2080-1556

26. **Lokalna** Gazeta Kutna i Regionu: plus Łęczycza, Gostynin / red. nac. Patryk Ślęzak. – 2018, [R.10], nr 442-454. – Kutno: „IME-DIA”, 2018. – Tyg. – ISSN 2080-2269

27. **Mariawita**: pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. Kolegium. – 2018, [R. 60], nr 1/3. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2018. – Mies. – ISSN 0209-3103

28. **Mazowiecki** Szwajcaria: Brudzeń Duży zaprasza: bezpłatne pismo społeczno-kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica / red. nac. Andrzej Dwojnych. – 2018, R. 16, nr 1(68-69). – Brudzeń Duży: TPGB, 2018. – Kwart. – ISSN 1642-9214

29. **Mazowiecki** Rynek Pracy: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2018, R. 15, nr 1- 2. – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2018. – Dwumies. – ISSN 2082-856X

30. **Mazowsze**. Serce Polski Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red nac. Paweł Burlewicz. – 2018, nr 1-3. – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2018. – Mies. – ISSN 2544-6738

31. **Mazowsze**: Studia Regionalne / red. nac. Krzysztof Opol-ski. – 2018, nr 24. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2018. – Niereg. – ISSN 1689-4774

32. **Meritum**: Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – 2018, nr 1. – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2018. – Kwart. – ISSN 1896-2521

33. **MiastOliŻyje**: płocki miesięcznik kulturalny / oprac. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki i Wydział Promocji i Informacji Urzędu Miasta Płocka. – 2018, [R.7], nr 1-3 + Informator Społeczny Płock 2018: Budżet Płocka na 2018 rok, Przekaz 1% podatku. – Płock: Urząd Miasta, 2018. – Mies.

- 34. Miesięcznik** Pasternski Płocki: organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Dariusz Malczyk. – 2018, [R. 103(113)], nr 1-3. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2018. – Mies. – ISSN 0209-3642
- 35. Nasz** Gostynin: biuletyn miejski / red. zespół. – 2018, [R.7], nr 1(36)-2(37). – Gostynin: Gmina Miasta Gostynina. Wydział Promocji Miasta i Ochrony Zdrowia 2018. – Kwart. – ISSN 2081-4364
- 36. Nasz** Płock: bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2018, [R.15], nr 1(119). – Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2018. – Niereg. – ISSN 1731-5484
- 37. Nasz** Sierpc: biuletyn Rady i Burmistrza / red. zespół. – 2018, nr 1. – Sierpc: Urząd Miasta, 2018. – Kwart.
- 38. Nasza** Gmina: informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2018, [R.8], nr 1. – Stara Biała: Urząd Gminy, 2018. – Kwart.
- 39. Nasza** Gmina Nasze Miejsce: miesięcznik wydawany przez Gminę Mała Wieś. – 2018, [R.7], nr 16. – Mała Wieś: [Gmina Mała Wieś], 2018. – Niereg.
- 40. Nasza** Gmina Radzanowo: bezpłatny kwartalnik samorządowy / red. zespół. – 2018, [R.8], nr 23. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2018. – Kwart. – ISSN 2084-0853
- 41. Notatki** Płockie: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Wiesław Koński]. – 2018, [R. 62], nr 1/254. – Płock: TNP, 2018. – Kwart. – ISSN 0029-389X
- 42. PetroNews** / red. nac. Agnieszka Stachurska. – 2018, [R. 6], nr 1-6. – Płock: Sentra Media Sp. z o.o., 2018. – Dwutyg. – ISSN 2353-0863
- 43. Pielęgniarstwo** w Opiece Długoterminowej=Long-Term Care Nursing: kwartalnik międzynarodowy / [red. nac. Mariola Głowacka]. – 2018, [R.3], nr 01. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2018. – Kwart. – ISSN 2450-8624 – Streszcz. w jęz. ang.
- 44. Powiat** Płocki Dobrze Ułożony: magazyn informacyjny powiatu płockiego: Bielsk, Bodzanów, Brudzeń Duży [...]. – 2018, [R.4], nr 10. – Płock: Rada i Zarząd Powiatu w Płocku, 2018. – Niereg. – ISSN 2450-6826
- 45. Praca** i Rozwój: Biuletyn Miejskiego Urzędu Pracy w Płocku / red. nac. Krzysztof Buczkowski. – 2018, [R.2], nr 1(5). – Płock: Miejski Urząd Pracy w Płocku, 2018. – Kwart. – ISBN 978-83-947239-0-3
- 46. Razem:** magazyn wewnętrzny Grupy ORLEN. – 2018, [R.5], nr 1-3. – Płock: PKN ORLEN SA, 2018. – Mies.
- 47. Słowo** Gozdowa: biuletyn Wójta i Rady Gminy / red. zespół. – 2018, [R.21], nr 1(72). – Gozdowo: Urząd Gminy, 2018. – Kwart. – ISSN 1896-172X
- 48. Słubicki** Biuletyn Informacyjny / red. nac. Renata Maślanka. – 2018, [R.4], nr 1(13). – Słubice: Gmina Słubice, 2018. – Kwart.
- 49. Spotkanie** / red. zespół. – 2018, [R.13], nr 1-3. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Bożego Miłosierdzia, 2018. – Mies.
- 50. Sprawozdanie** z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2017 / red. Andrzej Kansy, Maciej Wróbel. – 2017. – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2018. – Rocz. – ISSN 1233-6696
- 51. Stanisławówka:** biuletyn parafialny / Red. zespół. – 2018, 1-12. – Płock: Parafia św. Stanisława Kostki, 2018. – Tyg.
- 52. Studia** Mazowieckie / red. nac. Adam Koseski. – R. 13/27(2018), nr 1. – Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor, Ciechanów: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2018. – Kwart. – ISSN 1231-2797
- Wydanie specjalne z okazji Jubileuszu 90-lecia Profesora Ryszarda Juszkiewicza.
- 53. Tuchowskie** Zeszyty Historyczno-Społeczne / [Red. naczelny Edyta Gąsiorowska]. – Nr 14(2018). – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2018. – Rocz. – ISSN 2084-6738
- 54. Tygodnik** Płocki / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2018, [R. 46], nr 1-13. – Płock: Dziennikarsko-Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „AKAPIT”, 2018. – Tyg. – ISSN 0208-6972
- 54a. U Świętego** Marcina: pismo Parafii Św. Marcina w Słupnie / red. nac. Jakub Siwek. – 2018, [R.9], nr 1-2. – Słupno: Parafia św. Marcina, 2018. – Mies.
- 55. W Duchu** i Prawdzie: katolicka gazeta gostynińska / red. nac. Janina Przygocka. – 2018, R.25, nr 1(253). – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2018. – Mies. – ISSN 1425-4727
- 56. W Promieniach** Miłosierdzia: miesięcznik Parafii Miłosierdzia Bożego w Gostyninie / red. zespół. – 2018, R.8, nr 1/2(80/81). – Gostynin: Parafia Miłosierdzia Bożego, 2018. – Mies. – ISSN 2083-411X
- 57. Wiadomości** Parafialne (Płock): Parafia św. Krzyża w Płocku. – 2018, [R.6], nr 1(232)-12(243). – Płock: Parafia św. Krzyża. 2018. – Tyg.
- 58. Wiadomości** PortalPłock / red. nac. Joanna Chrzanowska. – 2018, [R.1], nr 1. – Płock: Local Media Group, 2018. – Niereg.
- 59. Wieś** Mazowiecka: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego / red. nac. Wojciech Asiński. – 2018, nr 1-3. – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2018. – Mies. – ISSN 1507-4714
- 60. Wieści** Gminne (Bielsk): pismo Urzędu Gminy Bielsk. – 2018, [R.12], nr 45(1). – Bielsk: Urząd Gminy, 2018. – Niereg.
- 60a. Zagraj** to Sam: przeboje w zapisie nutowym / red. nac. Janusz Wiśniewski. – 2018, [R. 25], nr 1 (243). – Płock: Studio „Bis”, 2018. – Kwart. – ISSN 1231-0980
- 61. Zeszyty** Jagiellońskie: [dokument elektroniczny]: Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przyjaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2018, [R.18], nr 122-124. – Płock: LO im.Wł. Jagiełły, 2018. – Niereg.

Poszczególne okręgi i miejscowości

Płock

- 62. AS.:** Z Płocka znikną szpecące reklamy: można opiniować projekt ustawy / AS. // PetroNews. – 2018, nr 4, s. 12, il.
- 63. ZYGNER, Leszek.:** Płock – miasto nad Wisłą (w 780. rocznicę lokacji) / Leszek Zygnier. // Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2017. – 2018, marzec, s. 193-204
- Bibliogr.

Rościszewo (gmina)

- SUGAJSKI, Jan.: Czy można wierzyć rankingom? = poz. 199

Sanniki

- 64. WIECZOREK, Gabriel.:** Krok ku lepszej przyszłości / Gabriel Wieczorek; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2018, nr 1(119), s. 9, il.
- Rozmowa z Gabrielem Wieczorkiem, burmistrzem miasta i gminy Sanniki nt. korzyści płynących z uzyskania praw miejskich przez Sanniki.

Woźniki

- PIETRZYK, Jacek.: „List z parafii Woźnik” = poz. 65

Pamiętniki. Wspomnienia

- 65. PIETRZYK, Jacek.:** „List z parafii Woźnik” / Jacek Pietrzyk. // Nasza Gmina Radzanowo. – 2018, nr 23, s. 7
- Dot. listu opublikowanego w „Gazecie Świętecznej” w 1886 r., który dotyczy miejscowości Woźniki.

Biografie

66. **NYCEK, Jan Bolesław.**: [Gostyniński Słownik Biograficzny – recenzja] / Jan Bolesław Nycek. // Notatki Płockie. – 2018, nr 1/254, s. 49-50, il.

Zawiera rec. książki: Gostyniński Słownik Biograficzny. – Gostynin, 2017.

67. **SOBIERAJ, Jerzy.**: Przeżyłem dzięki podpłockim chłopom...: nasz czytelnik poszukiwał płockich śladów w Izraelu / Jerzy Sobieraj; opr. szat. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 11, s. 16, il.

68. **SZATKOWSKA, Lena.**: Dokumenty niechcianej podróży: o emigrantach marcowych z płockimi korzeniami / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 12, s. 20, il.

Zawiera rec. książki: Płoccy wypędzeni: Marzec '68 / Rafał Kowalski. – Płock, 2015.

Adamczyk, Wojciech

— SZATKOWSKA, Lena.: Srebro dla reżysera, złoto dla aktora = poz. 272

Antoni Julian Nowowiejski

69. **JEZUSEK, Wacław (1896-1982).**: Męczeński koniec arcybiskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego, biskupa płockiego (1858-1941) / Wacław Jezusek. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2018. – 48 stron: ilustracje; 24 cm.

S. red.: Publikacja (s. 5-46) stanowi przedruk artykułu ks. Wacława Jezuska „Męczeński koniec arcybiskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego, biskupa płockiego (1858-1941)” zamieszczonego w pracy zbiorowej: Pastori, Magistro, Martyri. Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski /1908-1941/. W pięćdziesiąt rocznicę męczeńskiej śmierci, pod red. bpa Andrzeja Suskiego, ks. Wojciecha Góralskiego i ks. Tadeusza Żebrowskiego (Płockie Wydawnictwo Diecezjalne, 1991, s. 455-496). ISBN 978-83-65397-85-0

Antoni Julian Nowowiejski (bł.)

70. **ŁĘCKI, Wojciech (1948-).**: Szukał Boga w człowieku: A.J. Nowowiejski (1858-1941) w 160. rocznicę urodzin / Wojciech Koziół-Łęcki. – Wydanie I. – Lubienia: Płock: Korepetytor, copyright 2018. – 141 stron: ilustracje (w tym kolorowe); 21 cm.

Nota biograficzna autora na stronie 141. – Bibliografia na stronie 140. Indeks.

ISBN 978-83-64825-52-1

Bała, Piotr

71. **M.M.**: „Pro Masovia” dla Piotra Bały / M.M. // Aktualności Teatru Płockiego. – 2018, nr styczeń-luty, s. 19

Baranowski, Paweł

72. **BARANOWSKI, Paweł.**: Zawsze pracowałem w służbie ludziom: rozmowa z Pawłem Baranowskim, radnym gminy ze Stupna, emerytowanym oficerem Państwowej Straży Pożarnej, społecznikiem, ratownikiem i pletwonurkiem / Paweł Baranowski; rozm. przepr. Andrzej Wiśniewski. // Głos Stupna. – 2018, nr 20(55), s. 5, il.

Bielecka-Piórkowska, Zdzisława

— SZATKOWSKA, Lena.: Wierna teatrowi lokalnemu = poz. 274

Bielecki, Jerzy

— SZATKOWSKA, Lena.: Srebrne Maski ,85 = poz. 271

Biniewicz, Tadeusz

73. **STEFAŃSKA, Ewelina.**: Rzeźbiarz z Gostynina chce dorównać mistrzom: ludzie z pasją / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 51, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 2-3, il.

Tadeusz Biniewicz – rzeźbiarz i malarz.

Broniewski, Władysław

74. **M.M.**: Broniewski po raz 21! / M.M. // Aktualności Teatru Płockiego. – 2018, nr styczeń-luty, s. 20, il.

120. rocznica urodzin Władysława Broniewskiego. 21. happening Broniewski.

Cieślik, Kazimierz

75. **MAŁECKA, Agnieszka.**: Zawsze czułem pomoc z góry / Agnieszka Małeczka. // Gość Niedzielny. – 2018, nr 8, dod. Gość Płocki, nr 8/500, s. VII, il.

Kazimierz Cieślik - założyciel i wieloletni prezes Stowarzyszenia Rodzin Katolickich Diecezji Płockiej.

Czerniejewski, Gabriel

— ORŁOWSKA, Milena.: The MieCze, czyli ogień na scenie: ludzie mają ciary = poz. 85

Dorobek, Leon

76. **ORŁOWSKA, Milena.**: Dziś mówilibyśmy o nim: aktywista: Akademia Opowieści / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 69, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 4-5, il.

Konkurs „Akademia Opowieści” Gazety Wyborczej i dodatku „Duży Format” na temat: Nieznani bohaterowie naszej niepodległości. Wspomnienie o nauczycielu i działaczu oświatowym – Leonie Dorobku.

Gajewski, Wojciech

— GAJEWSKI, Wojciech.: Były wójt wybrany na radnego = poz. 177

Gapińska, Elżbieta

77. **GAPIŃSKA, Elżbieta.**: Wywiad / Elżbieta Gapińska; rozm. przepr. Marcin Jędrzejak. // Gazeta Zawadzka. – 2018, nr 4, s. 4-7, il.

Rozmowa z Elżbietą Gapińską, posłanką na Sejm VII i VIII kadencji z ramienia Platformy Obywatelskiej.

Goleniewska-Szelągowska, Dorota

— STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Artystyczna misja = poz. 262

Kacprzak, Marcin

78. **TYBURA, Joanna.**: Dobry doktor ze wsi Podolszyce: wystawa w Muzeum Mazowieckim / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 27, dod. Magazyn Płocki, s. 8, il.

Profesor Marcin Kacprzak.

Klicka, Barbara

79. **KLICKA, Barbara.**: Basia na scenie Teatru Narodowego: kariery płocczan / Barbara Klicka; rozm. przepr. Renata Jaskulska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 15, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 6, il.

Zawiera rec. przedstawienia: Elementarz / Barbara Klicka; reż. Piotr Cieplak; Teatr Narodowy, Warszawa

Kozłowska, Maria Franciszka

80. **BABI, M. Karol.**: Powstanie i działalność ukrytego Zgromadzenia Sióstr Ubogich św. Matki Klary / M. Karol Babi. // Mariawita. – 2018, nr 1/3, s. 10-12, il.

Życie i wczesna działalność Marii Franciszki Kozłowskiej.

Kwiatkowska, Teresa

— SZATKOWSKA, Lena.: Srebrne Maski 1986-1987 = poz. 269

Lewandowski, Radosław

81. CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Płocki pisarz może podbić Stany Zjednoczone Ameryki: ludzie naszego miasta: Radosław Lewandowski / Grzegorz Czajkowski. // M 4. – 2018, nr 1 (29), s. 7, il.

82. STEFAŃSKA, Ewelina.: Płocki pisarz wyda książki w USA: nasze sukcesy / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 57, dod. Magazyn Płocki, s. 8-9, il.
Powieści fantastyczne Radosława Lewandowskiego.

Macieszyna, Władysława

— (lesz).: Legunki, agentki, emancypantki = poz. 298

Madej, Władysław

— SZATKOWSKA, Lena.: Srebrne Maski 1986-1987 = poz. 269

Marczewski, Andrzej Maria

— SZATKOWSKA, Lena.: Srebrne Maski ,83 = poz. 270

Mazowiecki, Tadeusz

83. BRZEZIECKI, Andrzej.: Otwarte pismo otwartych katolików / Andrzej Brzeziecki. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 41, dod. aleHistoria, nr 7, s. 9-10, il.

Czasopismo „Więź” redagowane przez polityka i publicystę, pierwszego premiera III RP – Tadeusza Mazowieckiego.

Mazur, Jerzy

— SZATKOWSKA, Lena.: Srebrne Maski ,83 = poz. 270

Mąka, Jacek

84. MAKA, Jacek.: Mąka w Kielcach kibicuje Wiśle: aktor potrzebuje zmian / Jacek Mąka ; rozm. przepr. Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 39, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 8, il.

Jacek Mąka zatrudniony w Teatrze im. S. Żeromskiego w Kielcach.
— SZATKOWSKA, Lena.: Srebro dla reżysera, złoto dla aktora = poz. 272

Mieczkowski, Wiktor

85. ORŁOWSKA, Milena.: The MieCze, czyli ogień na scenie: ludzie mają ciary / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 27, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 4-5, il.

Młode talenty muzyczne : Gabriel Czerniejewski i Wiktor Mieczkowski z Płocka.

Mikulski, Karol

86. GALICKA, Izabella.: O moim Ojcu, zapomnianym bohaterze / Izabella Galicka. // Nasz Płock. – 2018, nr 1(119), s. 6, il.
Karol Mikulski – psychiatra, ordynator i wicedyrektor Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu w latach 1934-1940.

87. ZYGNER, Leszek.: Między wolnością a odpowiedzialnością: postawa moralna Karola Mikulskiego, Ali Gołąb-Grynberg i Józefa Witwickiego wobec zbrodni niemieckich podczas II wojny światowej / Leszek Zygnier. // Studia Mazowieckie. – R. 13/27(2018), nr 1, s. 231-249

Streszcz. ang., ros. – Bibliogr. s. 246-247

Mokrowiecki, Marek

— SZATKOWSKA, Lena.: Marek Mokrowiecki: Nie mam czasu, żeby robić rzeczy nieważne = poz. 268

Pachecka, Ryszard

88. SZATKOWSKA, Lena.: Lekarz dobrze zasłużony: Płock i medycyna we wspomnieniach Ryszarda Pachecki / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 4, s. 9, il.

Zawiera rec. książki : Droga pod górkę... do dyplomu lekarza i dalej / Ryszard Pachecka.

Pilichowicz, Paweł

89. (TOP).: Gostyniński wokalista wydaje solowy album / (ToP). // Lokalna Gazeta Kutna i Regionu. – 2018, nr 452, s. 17, il.// Wiadomości PortalPłock. – 2018, nr 1, s. 12, il.

Dot. wydania płyty „Życia szczegół” przez Pawła Pilichowicza.

Rojewski (rodzina)

90. ROJEWSKI, Andrzej (1939-).: Było ich pięciu: dzieje rodziny Rojewskich z Gąbina / Andrzej i Ignacy Rojewscy, Anna Maria Wrzesińska. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2018. – 126, [2] strony: ilustracje
ISBN 978-83-65397-79-9

Rutowski, Tadeusz (ks.)

91. PIĘTKA, Włodzimierz.: „Mógłbym trochę pocierpieć...”: wspomnienie o ks. Tadeuszu Rutowskim / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2018, nr 9, dod. Gość Płocki, nr 4[9]/501, s. VI, il.

Rychter, Wojciech

92. SK.: Rychter za Gorkosia: sesja nadzwyczajna / SK. // Kurier Sierpecki. – 2018, nr 2, s. 1, 5, il.

Skotnicki, Jan

— SZATKOWSKA, Lena.: Srebrne Maski '85 = poz. 271

Stawiński, Marcin

— SZATKOWSKA, Lena.: Srebrne Maski 1986-1987 = poz. 269

Stanisław Kostka, św.

93. KUĆKO, Wojciech.: Stanisław Kostka święty z Rostkowa 1550-1568 / autorzy: Wojciech Kućko, Jarosław Kwiatkowski, Waldemar Turek. – Warszawa: Arystoteles, 2018. – 119, [1] strona: ilustracje kolorowe; 29 cm.

Święty z Rostkowa 1550-1568

ISBN 978-83-8038-284-8

Stępiak, Jerzy

— SZATKOWSKA, Lena.: Srebrne Maski ,85 = poz. 271

Szelągowski, Eugeniusz

— STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Artystyczna misja = poz. 262

Śliwiński, Jarosław

94. ŚLIWIŃSKI, Jarosław.: Lubię budować i pomagać innym: rozmowa z Jarosławem Śliwińskim, radnym Rady Gminy Słupno z Liszyna, członkiem rady sołectkiej, pasjonatem motoryzacji i historii wojskowości / Jarosław Śliwiński; rozm. przepr. Andrzej Wiśniewski. // Głos Słupna. – 2018, nr 21(56), s. 5, il.

Świtalski, Dariusz

— MAŁECKA, Agnieszka.: W lustrze = poz. 300

Thugutt, Stanisław August

95. KRYSIAK, Aleksandra Maria.: Stanisław August Thugutt (1873-1941): łączynianin, współtwórca zrębów II Rzeczypospolitej Polskiej / Aleksandra Maria Krysiak. // Notatki Płockie. – 2018, nr 1(254), s. 22-33, il.

Streszcz. w jęz. ang.

Tomaszewska, Magdalena

— (lesz).: Magda Tomaszewska: Czterdziestkę spędzę w kościele sroczi = poz. 266

Urbańska, Joanna

96. IP.: Nauczycielka i innowatorka / IP. // Ekstra Sierpc. – 2018, nr 16, s. 6, il.

Nauczycielka z Suska – Joanna Urbańska na liście „New Europe 100” czyli w gronie największych innowatorów w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

Wanecki, Jarosław

97. ORŁOWSKA, Milena.: Tajemnicze zdjęcie z uroczym bobasem: ludzie z pasją: lekarz humanista / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 57, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 4-5, il.

Zawiera recenzję książki: Antrakty / Jarosław Wanecki. – Płock, 2018.

Wiśniewski, Michał

— MAT.: Michał Wiśniewski w Sierpcu = poz. 228

— SK.: Takiego Michała nie znacie! = poz. 229

Witkowski, Wojciech

98. GAŚSIOROWSKA, Edyta.: Nie odkładam pędzla: sztuka w regionie / Edyta Gąsiorowska. // Gość Płocki. – 2018, nr 6 dod. Gość Płocki, nr 6/498, s. VIII, il.

Wojciech Witkowski – malarz z Sierpca.

Woźniak, Tadeusz

— SZATKOWSKA, Lena.: Srebrne Maski '85 = poz. 271

Wybułt, Tadeusz

99. ORŁOWSKA, Milena.: Kto znał Tadeusza Wybułta? / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2018, nr 8, s. 12

Wybitny scenograf filmowy, urodzony w Płocku.

Zawidzki, Stefan

100. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Stefan Zawidzki (1906-1920) – bohaterski obrońca Płocka w 1920 r. / Grzegorz Gołębiewski. // Notatki Płockie. – 2018, nr 1/254, s. 34-39, il.

Streszcz w jęz. ang.

Zawiera m. in. czarno-białe zdjęcia członków rodziny Zawidzkich.

Zielińska, Grażyna

— SZATKOWSKA, Lena.: Teatru bym nie zostawiła = poz. 273

Zientara-Mokrowiecka, Hanna

— (lesz) : Hanna Zientara-Mokrowiecka: ważne, że mam co grać = poz. 265

Żóttowska, Maria

101. MARCINIAK, Jola.: Wszystko zaczęło się przypadkiem: marzec 1968 roku oczami płocczanki Marii Żóttowskiej / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 13, s. 24, il.

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Ochrona środowiska. Ekologia

102. (EG).: Troszczą się o żywy świat: 90-lecie Ligi Ochrony Przyrody / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 24, s. 12, il.

Uroczystość jubileuszowa gostynińskiego oddziału LOP.

— KALKOWSKI, Dariusz.: Podsumowanie roku 2017 przez wójta Gminy Gozdowo = poz. 181

III. LUDNOŚĆ

Osadnictwo. Demografia. Repatriacja

— KOWALSKI, Rafał.: Płoccy wypędzeni = poz. 105

— ORŁOWSKA, Milena.: Nie chcę mieszkać na samotnej wyspie = poz. 106

IV. HISTORIA

Archeologia

— ZYGNER, Leszek.: Płock – miasto nad Wisłą (w 780. rocznicę lokacji) = poz. 63

Historia-opracowania ogólne

— **Tłuchowskie** Zeszyty Historyczno-Społeczne = poz. 53

Historia miejscowości

Gąbin

— ROJEWSKI, Andrzej.: Było ich pięciu = poz. 90

Kosemin

103. Kosemin i epizod Powstania Styczniowego. // Gazeta Zawadzka. – 2018, nr 4, s. 32-33, il.

Płock

104. KACPRZAK, Michał.: 100 lat temu, a kłopoty całkiem dzisiejsze / Michał Kacprzak. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 4, dod. Magazyn Płocki, s. 2

Płock w pierwszych latach niepodległości Polski.

105. KOWALSKI, Rafał.: Płoccy wypędzeni: Marzec '68 / Rafał Kowalski. – Płock: Muzeum Mazowieckie w Płocku, 2018. – 147, [1] strona: ilustracje; 24 cm.

Przegląd prasy po artykułach. – Źródła tekstów i fotografii na stronie 145. – Zawiera: Płocka młodzież. Kalendarium.

ISBN 978-83-64676-25-3

106. ORŁOWSKA, Milena.: Nie chcę mieszkać na samotnej wyspie: Marzec '68 / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 51, dod. Magazyn Płocki, s. 4-5, il.

Zawiera recenzję książki: Płoccy wypędzeni. Marzec'68 / Rafał Kowalski. – Płock, 2018.

— ORŁOWSKA, Milena.: Portret przedwojennego Płocka = poz. 286

— SERAFIMOWICZ, Włodzimierz.: Zarys planowania przestrzennego w Płocku = poz. 258

Płock (okręg)

— BOROWSKI, Jerzy.: Portret zbiorowy działaczy społeczno-kulturalnych w guberni płockiej w latach 1866-1904 = poz. 226

Sanniki

— FERRERAS-TASCÓN, Manuel.: Obawy i nadzieje nowych mieszczan = poz. 175

— LEWANDOWSKA, Anna.: Wystrzeliły fajerwerki i wieś stała się miastem = poz. 182

— WIECZOREK, Gabriel Paweł.: Najmłodsze miasto = poz. 201

Sierpc (okręg)

— **Polacy i Żydzi** = poz. 107

Słupno

— WALUŚ, Konrad Jan.: Dwie Elżbiety św. Marcina biskupa = poz. 294

Opracowania według okresów

Historia 1918-1939 r.

- GAPIŃSKA, Elżbieta.: Pomnik Obrońców Płocka = poz. 252
- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Stefan Zawadzki (1906-1920) – bohaterski obrońca Płocka w 1920 r. = poz. 100
- KACPRZAK, Michał.: 100 lat temu, a kłopoty całkiem dzisiaj – = poz. 104

Historia 1939-1945 r.

- JEZUSEK, Wacław: Męczeński koniec arcybiskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego, biskupa płockiego (1858-1941) = poz. 69
- „Nie odbiorę Ci Ojczyzny, jeśli nosisz Ją w sercu” = poz. 219
- 107. Polacy i Żydzi: ofiary niemieckiej okupacji Ziemi Sierpeckiej w latach 1939-1945 / redakcja Zdzisław Dumowski i Krzysztof Stręciwilk.** – Sierpc: Społeczny Komitet Renowacji Miejsca Pamięci Narodowej w Sierpcu; Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej, [2018]. – 447 stron: fotografie (w tym kolorowe); 23 cm.

Bibliografia przy niektórych rozdziałach. Indeks.
ISBN 978-83-62177-23-3

- SOBIERAJ, Jerzy.: Przeżyłem dzięki podpłockim chłopom... = poz. 67
- ZYGNER, Leszek.: Między wolnością a odpowiedzialnością: postawa moralna Karola Mikulskiego, Ali Gołęb-Grynberg i Józefa Witwickiego wobec zbrodni niemieckich podczas II wojny światowej = poz. 87

Historia 1944-1989 r.

- (gzs): Ostatni rycerze Rzeczypospolitej = poz. 170
- KOWALSKI, Rafał.: Płocki wypędzeni = poz. 105
- MARCINIAK, Jola.: Wszystko zaczęło się przypadkiem = poz. 101
- ORŁOWSKA, Milena.: Nie chcę mieszkać na samotnej wyspie = poz. 106
- 108. SROCZYŃSKI, Grzegorz.:** Spisek przy trzepaku: historia jednej ulotki / Grzegorz Sroczyński. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 57, dod. Magazyn Płocki, s. 6-7, il.
- SZATKOWSKA, Lena.: Dokumenty niechcianej podróży = poz. 68

V. ETNOGRAFIA

Zagadnienia ogólne

- ASZTEMBORSKI, Jarosław.: Skansen w Sierpcu = poz. 235
- JEZIERSKA-CHALICKA, Agnieszka.: W Sierpcu dotkniesz przeszłości = poz. 237
- (lesz): Inauguracja w Wiączeminie = poz. 241
- RZESZOTARSKI, Jan.: Skansen planuje atrakcje = poz. 238

Sztuka ludowa

- WŁOCHOWSKA, Anna.: Kobiatacka wesołości = poz. 251

Obyczaje. Obrzędy

- 109. ORŁOWSKA, Milena.:** Syn strzela z szabli, a my uciekamy za ołtarz: wielkanocne tradycje / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 75, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 4-5, il.
- Turki z Drobina i Nowej Góry – straż przy Grobie Pańskim.

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Zagadnienia ogólne

- STRUZIŁ, Adam.: Wspólnie można więcej = poz. 198

Statystyka

- NOWAK, Bartosz.: Gostynin umiera = poz. 169

Inwestycje. Budownictwo

- Budżet Płocka na 2018 rok – 1 miliard zł! = poz. 171
- 110. DANIELUK, Jacek.:** Komunalne przy Sienkiewicza jak apartamenty: koszt budowy 1m kwadratowego – prawie 9 tys. zł / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 9, s. 7, il.
- **Drogi,** chodniki, oczyszczalnia, hala, lampy... = poz. 173
- GUSTOWSKI, Bolesław.: Miliardowy budżet Płocka = poz. 178
- LEWANDOWSKA, Anna.: Na 3 Maja od czerwca bez zmian = poz. 148
- **Minął** kolejny rok z życia... = poz. 183
- NOWAKOWSKI, Andrzej.: Stawiam na społeczeństwo obywatelskie = poz. 184
- rad.: Będą kolejne duże inwestycje w Sierpcu = poz. 143
- STACHURSKA, Agnieszka.: Czy dobrze zostały wykorzystane środki na inwestycje? = poz. 191
- 111. STACHURSKA, Agnieszka.:** Gdzie ma stanąć filharmonia: dyskutowano o propozycjach / Agnieszka Stachurska. // Petro-News. – 2018, nr 6, s. 1, 2, il.
- SUGAJSKI, Jan.: Czy można wierzyć rankingom? = poz. 199

Informatyka. Komputeryzacja

- 112. Ułatwienia** dla mieszkańców / oprac. A. Świerzyński, W. Olszewski. // Echo Gąbina. – 2018, nr 1, s. 20-25, il.

Energetyka

- **Najważniejsze** wydarzenia = poz. 230
- RACINIEWSKA, Anna.: Czas na nowe wyzwania = poz. 119

Przemysł chemiczny

Operator Logistyczny Paliw Płynnych

- (t): PERN wchłonął OLPP = poz. 133

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

- 113. CIEŚLA, Wojciech.:** Człowiek z granulatu: prezesa Orlenu droga do milionów / Wojciech Cieśla, Jakub Korus. // Newsweek Polska. – 2018, nr 8, s. 14-17, il.
- Prezes PKN ORLEN SA – Daniel Obajtek.
- 114. GRABEK, Artur.:** Paliwowa zmiana warty / Artur Grabek. // Wprost. – 2018, nr 7, s. 53, il.
- Nowy prezes PKN ORLEN SA – Daniel Obajtek.
- 115. KACPRZAK, Izabela.:** Daniel Obajtek pomagał „paprykarzom”: dziś może wszystko / Izabela Kacprzak. // Rzeczpospolita. – 2018, nr 31, s. A20, il.
- Daniel Obajtek nowym prezesem PKN ORLEN SA.
- 116. KACPRZAK, Izabela.:** Po prostu (genialny) człowiek / Izabela Kacprzak. // Rzeczpospolita. – 2018, nr 40, [Magazyn] Plus Minus, nr 6, s. 12-13, il.
- Kariera nowego prezesa PKN ORLEN SA - Daniela Obajtka.
- 117. KATKA, Krzysztof.:** Niebywała kariera szefa Orlenu / Krzysztof Katka. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 31, s. 5, il.
- Daniel Obajtek nowym prezesem PKN ORLEN SA.
- 118. KUBLIK, Andrzej.:** Wielka gra o Orlen: Obajtek za Jasińskiego / Andrzej Kublik, Agata Kondzińska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 31, s. 1, 5, il.
- Wielka gra o największą polską firmę
- 119. RACINIEWSKA, Anna.:** Czas na nowe wyzwania / Anna Raciniewska. // Sieci. – 2018, nr 6, s. 87-88, il.
- Punkty ładowania dla samochodów elektrycznych na stacjach benzynowych PKN ORLEN.
- 120. SOLSKA, Joanna.:** Daniel wszystko może / Joanna Solska, Cezary Kowanda. // Polityka. – 2018, nr 7, s. 16-18, il. // Nasz

Płock. – 2018, nr 1(119), s. 7, il.

Kariera nowego prezesa PKN ORLEN SA – Daniela Obajtki.

121. BAKA, Grażyna.: O pieniądzach w Orleniu...: Grażyna Baka; rozm. przepr. szat. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 2, s. 10, il.

Dot. systemu płacowego w Polskim Koncernie Naftowym ORLEN.

122. BAKA, Grażyna.: Pakiet korzyści musi być atrakcyjny / Grażyna Baka; rozm. przepr. szat. // Razem. – 2018, nr 1, s. 3, il. Polityka wynagrodzeń w PKN ORLEN.

123. Co zrobiliśmy w ramach Wolontariatu ORLEN?: pracownicy dla innych. // Razem. – 2018, nr 2, s. 5, il.

Wolontariat ORLEN w 2017 roku.

124. FURMAN, Tomasz.: PKN Orlen może połączyć Grupę Lotos w ciągu roku / Tomasz Furman. // Rzeczpospolita. – 2018, nr 49, s. A21, il.

125. FURMAN, Tomasz.: Połączenie Orlenu i Lotosu to ryzyko wzrostu cen / Tomasz Furman. // Rzeczpospolita. – 2018, nr 50, s. A20-A21, il.

126. FURMAN, Tomasz.: Skarb Państwa zdecydował się sprzedać Orlenowi pakiet akcji Lotosu / Tomasz Furman. // Parkiet. – 2018, nr 49, s. 03, il.

127. GRANISZEWSKA, Magdalena.: Płocko-gdański koncern naftowy / Magdalena Graniszewska. // Puls Biznesu. – 2018, nr 42, s. 1, 6-7, il.

Dziewięć pytań o megaprzejęcie.

128. GRZESZAK, Adam.: Orlenu cień / Adam Grzeszak. // Polityka. – 2018, nr 10, s. 39-41, il.

Fuzja Grupy Lotos i PKN Orlen SA.

129. Kulturę tworzy zespół: Orlen. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2018, nr 24, dod. Top Employers Polska 2018, s. D11, il.

130. OBAJTEK, Daniel.: Większa organizacja przejmuje mniejszą / Daniel Obajtek, Marcin Mataczyński; rozm. przepr. Tomasz Józwick. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2018, nr 52, s. A1, A9, il.

Rozmowa z prezesem Orlenu – D. Obajtkiem i prof. M. Mataczyńskim – autorem planu przejęcia kontroli nad Lotosem.

131. OMACHEL, Radosław.: Rząd sięga po kasę Orlenu: powstanie paliwowy hegemon? / Radosław Omachel. // Newsweek Polska. – 2018, nr 13, s. 64-66, il.

Podpisanie listu intencyjnego w sprawie fuzji Orlenu i Lotosu.

— STACHURSKA, Agnieszka.: Stacje rowerowe bez Radziwia, Gór, Ciechomic i... bez Orlenu = poz. 145

132. WIECZERZAK-KRUSIŃSKA, Aneta.: Fuzja Orlenu i Lotosu już nie w sferze planu / Aneta Wieczerzak-Krusińska. // Parkiet. – 2018, nr 33, s. 01, 04, il.

Projekt stworzenia jednej rafinerii bardziej realny

Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń” SA

133. (T).: PERN wchłonął OLPP / (t). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 4, s. 2

Połączenie dwóch spółek skarbu państwa PERN i OLPP w Grupę PERN.

Przemysł maszynowy

134. GEMBARA, Jacek (1974-).: Traktory i kombajny PRL-u / Jacek Gembara. – Łódź: Księży Młyn Dom Wydawniczy Michał Koliński, 2018. – 94, [1] strona: ilustracje, fotografie; 30 cm.

Bibliografia na stronie [95].

ISBN 978-83-7729-367-6

Przemysł rolno-spożywczy

— BALANICKA, Ewa.: Modna tradycja – projekt YouInHerit: perspektywy rozwoju tradycyjnego browarnictwa na Mazowszu = poz. 135

— LEWANDOWSKA, Anna.: Saga rodzinna młynarzy z Wilkanowa = poz. 136

Rzemiosło

135. BALANICKA, Ewa.: Modna tradycja – projekt YouInHerit: perspektywy rozwoju tradycyjnego browarnictwa na Mazowszu / Ewa Balanicka, Agnieszka Bech, Elżbieta Dominiak, Justyna Horoch, Marta Ogniewska, Piotr Pietrzak. // Mazowsze: Studia Regionalne. – 2018, nr 24, s. 137-140, il.

Projekt YouInHerit finansowany z Programu Interreg Europa Środkowa - zaangażowanie młodzieży w ramach innowacyjnych metod waloryzacji i odrodzenia tradycyjnych zawodów oraz rzemiosła jako dziedzictwa kulturowego.

— LEWANDOWSKA, Anna.: Na otwarciu były tłumy: poleciały szyby w oknach = poz. 140

136. LEWANDOWSKA, Anna.: Saga rodzinna młynarzy z Wilkanowa / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 45, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 4-5, il.

Młyn rodziny Gruszczyńskich.

137. MAŁECKA, Agnieszka.: Ci, co pilnują światła: bractwem w Starej Białej / Agnieszka Małeczka. // Gość Niedzielny. – 2018, nr 6, dod. Gość Płocki, nr 6/498, s. VII, il.

Tradycyjny wyrób świec woskowych w parafii św. Jadwigi w Starej Białej.

Rolnictwo

Gospodarstwo rolne

138. GORZKOWSKI, Roman.: Potwierdzam: klient zawsze ma rację / Roman Gorzkowski; rozm. przepr. Henryk Gliniecki. // Wieś Mazowiecka. – 2018, nr 3, s. 14, il.

Rozmowa z właścicielem gospodarstwa ekologicznego, hodowcą drobiu rzeźnego – Romanem Gorzkowskim z Władysławowa w gminie Łąck.

Hodowla

— GORZKOWSKI, Roman.: Potwierdzam: klient zawsze ma rację = poz. 138

— SK.: Chcą zablokować budowę chlewni i kurników = poz. 188

Łowiectwo

139. SYPEREK, Stanisław.: Wybrane zapiski myśliwego / Stanisław Syperek; Petroponowa. – Sierpc: P.P.-H „Drukarnia”, 2018. – 88 stron: ilustracje; 30 cm.

ISBN 978-83-948556-5-9

Handel. Usługi

— KULIŃSKI, Wojciech.: Śmieciowe problemy ZGKiM = poz. 146

140. LEWANDOWSKA, Anna.: Na otwarciu były tłumy: poleciały szyby w oknach: złote lata SDH / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 39, dod. Magazyn Płocki, s. 2-3, il.

Historia Spółdzielczego Domu Handlowego w Płocku, oddanego do użytku w 1965 r.

Finanse. Budżet

— DANIELUK, Jacek.: Ostatni w tej kadencji = poz. 172

— FRANCIK, Dariusz.: Rozmowa z Dariuszem Francikiem = poz. 176

— GUSTOWSKI, Bolesław.: Miliardowy budżet Płocka = poz. 178

— KALKOWSKI, Dariusz.: Podsumowanie roku 2017 przez wójta Gminy Gozdowo = poz. 181

141. MS.: Skąd mamy pieniądze i na co je wydajemy? / MS. // Głos Słupna. – 2018, nr 22(57), s. 3, il.

Dot. dochodów gminy Słupno.

- 142. Podsumowanie** inwestycji: 2017 r. w subregionie płockim / opr. (t). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 2, s. 14
- 143. RAD.:** Będą kolejne duże inwestycje w Sierpcu: przewodniczący i burmistrz apelują o cierpliwość rad. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 5, s. 13, il.
- STACHURSKA, Agnieszka.: Jakże jest zadłużenie Płocka = poz. 193
- STACHURSKA, Agnieszka.: Na co wydamy ponad miliard złotych = poz. 195
- STACHURSKA, Agnieszka.: Rekordowy budżet, choć „kołdra jest krótka” = poz. 196
- WAWRZYŃSKI, Sławomir.: Budżet naszej gminy = poz. 200

Komunikacja. Transport. Łączność

- **Drogi**, chodniki, oczyszczalnia, hala, lampy... = poz. 173
- **Inwestycje** 2017 r = poz. 179
- 144. MARCINIAK, Jola.:** Miasto będzie szukać alternatywnych rozwiązań: czy powstanie 35-metrowy maszt telefoniczny na działce przy ul. Wyszogrodzkiej? / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 6, s. 18, il.
- Problem budowy masztu telefonicznego pośrodku zabudowań ulicy Wyszogrodzkiej.
- 145. STACHURSKA, Agnieszka.:** Stacje rowerowe bez Radziwia, Gór, Ciechomic i... bez Orlenu: dlaczego / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2018, nr 4, s. 1, 4, il.
- Dot. planowanych stacji rowerowych w Płocku.

Gospodarka komunalna. Pożarnictwo

- **Drogi**, chodniki, oczyszczalnia, hala, lampy... = poz. 173
- 146. KULIŃSKI, Wojciech.:** Śmieciowe problemy ZGKiM / Wojciech Kuliński; rozm. przetr. Anna Matuszewska. // Ekstra Sierpc. – 2018, nr 15, s. 1, 6, il.
- 147. ZAKRZEWSKI, Andrzej.:** Religijne postawy i zachowania członków straży ogniowej na przełomie XIX i XX wieku w diecezji płockiej / Andrzej Zakrzewski. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2018, nr 1, s. 99-111

Gospodarka mieszkaniowa

- DANIELUK, Jacek.: Komunalne przy Sienkiewicza jak apartamenty = poz. 110
- 148. LEWANDOWSKA, Anna.:** Na 3 Maja od czerwca bez zmian: mieszkania / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 4, dod. Magazyn Płocki, s. 10, il.
- Wstrzymanie budowy budynku wielorodzinnego przy ul. 3 Maja w Płocku przez powiatowego inspektora nadzoru budowlanego.
- 149. LEWANDOWSKA, Anna.:** Stare kłopoty z ruinami: i nowe – z lokatorami / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 39, dod. Magazyn Płocki, s. 4-5, il.
- Nowelizacja ustawy o najmie lokali komunalnych.
- 150. STACHURSKA, Agnieszka.:** Interwencja w sprawie Żyznej: mają mieszkania bez prawa własności / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2018, nr 5, s. 1, 2, il.
- Nieprawidłowości w administrowaniu blokami przy ul. Żyznej w Płocku.

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Zagadnienia ogólne

- BRZEZIECKI, Andrzej.: Otwarte pismo otwartych katolików = poz. 83
- FURMAN, Tomasz.: PKN Orlen może połączyć Grupę Lotos w ciągu roku = poz. 124
- FURMAN, Tomasz.: Skarb Państwa zdecydował się sprzedać Orlenowi pakiet akcji Lotosu = poz. 126
- GRANISZEWSKA, Magdalena.: Płocko-gdański koncern naftowy = poz. 127

- GRZESZAK, Adam.: Orlenu cień = poz. 128
- KRYSIAK, Aleksandra Maria.: Stanisław August Thugutt (1873-1941) = poz. 95
- MARCINIAK, Jola.: Wszystko zaczęło się przypadkiem = poz. 101
- OMACHEL, Radosław.: Rząd sięga po kasę Orlenu = poz. 131
- SROCZYŃSKI, Grzegorz.: Spisek przy trzepaku = poz. 108
- SZATKOWSKA, Lena.: Dokumenty niechcianej podróży = poz. 68
- WIECZERZAK-KRUSIŃSKA, Aneta.: Fuzja Orlenu i Lotosu już nie w sferze planu = poz. 132

Unia Europejska

- **Fundusze Europejskie** na Mazowszu = poz. 13
- **Podsumowanie** inwestycji = poz. 142
- rad.: 10 minut ćwiczeń zastąpi trzygodzinny wykład = poz. 209

Partie polityczne

- 151. DANIELUK, Jacek.:** Przygotowania PSL do wyborów: emerytury bez podatku, pomoc dla działkowców / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 11, s. 20, il.
- GAPIŃSKA, Elżbieta.: Wywiad = poz. 77
- 152. (GSZ).:** Samorząd, rolnictwo, Mazowsze: konferencja Polskiego Stronnictwa Ludowego / (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 2, s. 19, il.

Organizacje społeczne

- BOROWSKI, Jerzy.: Portret zbiorowy działaczy społeczno-kulturalnych w guberni płockiej w latach 1866-1904 = poz. 226
- **Co zrobiliśmy** w ramach Wolontariatu ORLEN? = poz. 123
- (eg).: Troszczą się o żywioły = poz. 102
- MAŁECKA, Agnieszka.: Zawsze czułem pomoc z góry = poz. 75
- 153. Podsumowanie** konkursu „Działaj Lokalnie”: podziękowania, życzenia i zumba! // Powiat Płocki Dobrze Ułożony. – 2018, nr 10, s. 6-7, il.
- Projekt zrealizowany przez Fundusz Lokalny Ziemi Płockiej, w którym wzięły udział organizacje, kluby oraz grupy nieformalne działające na terenie powiatu płockiego.
- 154. RUTECKA, Jolanta.:** Uroczą wieś blisko Płocka: pełne lasów i jezior, grzybów i ryb, zielone Lipianki / Jolanta Rutecka. // M 4. – 2018, nr 1(29), s. 13, il.
5. lat działalności Stowarzyszenia Nasze Lipianki.

Harcerstwo

- GUTOWSKI, Wiesław.: Klub Młodych = poz. 163
- 155. WODZYŃSKI, Ryszard.:** Wspomnienia z działalności harcerstwa płockiego w latach 1945-1950 / Ryszard Wodzyński. // Notatki Płockie. – 2018, nr 1/254, s. 40-43
- Streszcz. w jęz. ang.

Polityka społeczna

Praca. Bezrobocie

- BAKA, Grażyna.: Pakiet korzyści musi być atrakcyjny = poz. 122
- Biuletyn Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy = poz. 5
- 156. BUCZKOWSKI, Krzysztof.:** Miejski Urząd Pracy w Płocku – 10 lat działalności / Krzysztof Buczkowski. // Notatki Płockie. – 2018, nr 1/254, s. 44-48, il.
- Streszcz. w jęz. ang.
- **Kulturę** tworzy zespół : Orlen = poz. 129

157. KUSIDEŁ, Ewa.: Prognozy liczby pracujących w podregionach województwa mazowieckiego w przekroju sektorowym i zawodowym do 2022 roku / autorzy: Ewa Kusideł, Artur Gajdos, Anna Grochowska; recenzent Stanisław Łobejko. – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2017. – 290 stron: ilustracje; 25 cm.

Na stronie tytułowej: „Mazowsze. serce Polski”. – Bibliografia na stronach 287-288.

ISBN 978-83-62188-89-5

158. LEWANDOWSKA, Danuta.: Działania Miejskiego Urzędu Pracy w Płocku zmierzające do poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych / Danuta Lewandowska. // Praca i Rozwój. – 2017, nr 1(5), s. 5-12, il.

159. LEWANDOWSKA, Danuta.: Informacja na temat programów realizowanych przez Miejski Urząd Pracy w Płocku kierowanych między innymi do osób niepełnosprawnych / Danuta Lewandowska. // Praca i Rozwój. – 2017, nr 1(5), s. 13-16, il.

160. MUĆKA, Magdalena.: Bezpieczne lądowanie na rynku pracy / Magdalena Mućka. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2018, nr 2, s. 21, il.

Zajęcia grupowego poradnictwa zawodowego „Spadochron”.

161. Osoby niepełnosprawne bezrobotne i poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu w liczbach: stan w końcu II półrocza 2017 r. // Praca i Rozwój. – 2018, nr 1(5), s. 44, il.

162. SULKOWSKA, Anna.: Płock dla pracodawców: czyli konferencja „Możliwości i wyzwania kluczem do sukcesu pracodawcy” / Anna Sulowska. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2018, nr 1, s. 29, il.

Konferencja w Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku zorganizowana w ramach II Europejskich Dni Pracodawców.

Opieka społeczna. Wolontariat

— **Co zrobiliśmy** w ramach Wolontariatu ORLEN? = poz. 123

163. GUTOWSKI, Wiesław.: Klub Młodych / Wiesław Gutowski, Magdalena Smolarczyk. // Fan Fary. – 2018, s. 6-7, il.

Klub Profilaktyki Środowiskowej „Dom Młodych” przy parafii św. Bartłomieja w Płocku.

— **KALKOWSKI, Dariusz.:** Podsumowanie roku 2017 przez wójta Gminy Gozdowo = poz. 181

164. (KATIA).: „Dla wyrównania szans w leczeniu noworodków”: 26. finał WOŚP / (katia). // Kurier Sierpecki. – 2018, nr 3, s. 1, 8-9, il.

— **Pomagamy** wszystkim potrzebującym wsparcia = poz. 186

165. RAD.: Takie rzeczy tylko w Orkiestrze / rad. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 3, s. 7, il.

Podsumowanie XXVI finału WOŚP.

166. STEFAŃSKA, Ewelina.: Ekstremalna WOŚP: będzie jazda! / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 9, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 4, il.

Off Roadowy 26. Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy w Bodzanowie.

167. STEFAŃSKA, Ewelina.: Licytuj na aukcjach WOŚP / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 9, dod. Magazyn Płocki, s. 6, il.

26. Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy w Płocku.

168. STEFAŃSKA, Ewelina.: Płockie serce bije z WOŚP / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 9, dod. Magazyn Płocki, s. 5, il.

26. Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy w Płocku.

— **TYBURA, Joanna.:** Dobry doktor ze wsi Podolszyce = poz. 78

Zagadnienia socjologiczne

— **NOWAK, Bartosz.:** Chcieli wywieźć proboszcza na taczkach = poz. 289

169. NOWAK, Bartosz.: Gostynin umiera / Bartosz Nowak. // Lokalna Gazeta Kutna i Regionu. – 2018, nr 448, s. 16, il.

— **TYBURA, Joanna.:** Parafianie wyszli na ulicę = poz. 293

Obchody. Miejsca pamięci

170. (GSZ).: Ostatni rycerze Rzeczypospolitej: Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych w Płocku / (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 10, s. 10, il.

Zapowiedź wydarzeń w ramach obchodów Narodowego Dnia Pamięci „Żołnierzy Wyklętych”.

— **Najważniejsze** wydarzenia = poz. 230

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Administracja

— **FERRERAS-TASCÓN, Manuel.:** Obawy i nadzieje nowych mieszczan = poz. 175

— **LEWANDOWSKA, Anna.:** Wystrzeliły fajerwerki i wieś stała się miastem = poz. 182

— **WIECZOREK, Gabriel Paweł.:** Najmłodsze miasto = poz. 201

Samorząd terytorialny

— **BANY, Beata.:** „Nie ma woli współpracy” = poz. 205

— **BARANOWSKI, Paweł.:** Zawsze pracowałem w służbie ludziom = poz. 72

171. Budżet Płocka na 2018 rok – 1 miliard zł!: 340 mln zł na inwestycje. – Płock: Urząd Miasta Płocka, 2018. – 38 stron: ilustracje; 21 cm.

Tytuł według okładki.

172. DANIELUK, Jacek.: Ostatni w tej kadencji: rekordowy budżet Płocka / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 1, s. 8, il.

Budżet Płocka na 2018 rok.

173. Drogi, chodniki, oczyszczalnia, hala, lampy...: rok inwestycji w Gminie Słupno / oprac. MS. // Głos Słupna. – 2018, nr 21(56), s. 4, il.

174. Działalność Rady Gminy Bodzanów w latach 2014-2018 / oprac. Paweł Różański. // Gazeta Samorządowa Gminy Bodzanów. – 2018, nr marzec, s. 2-4, il.

175. FERRERAS-TASCÓN, Manuel.: Obawy i nadzieje nowych mieszczan / Manuel Ferreras-Tascón. // Przegląd. – 2018, nr 7, s. 22-24, il.

Nadanie praw miejskich Sannikom.

176. FRAN CZAK, Dariusz.: Rozmowa z Dariuszem Franczakiem / Dariusz Franczak; rozm. przepr. SK. // Kurier Sierpecki. – 2018, nr 10, s. 7, il.

Dot. sytuacji finansowej gminy Zawidz.

177. GAJEWSKI, Wojciech.: Były wójt wybrany na radnego: wybory uzupełniające / Wojciech Gajewski; rozm. przepr. Sylwia Krupińska. // Kurier Sierpecki. – 2018, nr 9, s. 5, il.

Objęcie stanowiska radnego przez Wojciecha Gajewskiego po zmarłym Adamie Banachu.

— **GAPIŃSKA, Elżbieta.:** Wywiad = poz. 77

178. GUSTOWSKI, Bolestaw.: Miliardowy budżet Płocka: pierwszy w dziejach miasta / Bolestaw Gustowski. // Nasz Płock. – 2017, nr 1(119), s. 1, il.

Struktura dochodów i wydatków miasta Płock.

179. Inwestycje 2017 r. // Ekstra Sierpc. – 2018, nr 14, dod. Spółkowanie Noworoczne Samorządowców Powiatu Sierpeckiego 2018 r., s. VI-VIII, il.

Inwestycje zrealizowane w powiecie sierpeckim w roku 2017.

— (jac).: Wkrótce przetargi = poz. 254

180. JÓŻWICKA, Iwona.: Nie, ja się nie obrażam / Iwona Józwicka; rozm. przepr. Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 15, dod. Magazyn Płocki, s. 2, il.

Przejsie Iwony Józwickiej z klubu radnych PO do ruchu Kukiz'15.

181. KALKOWSKI, Dariusz.: Podsumowanie roku 2017 przez wójta Gminy Gozdowo / Dariusz Kalkowski. // Słowo

- Gozdowa. – 2018, nr 1(72), s. 5-12, il.
- LEWANDOWSKA, Anna.: Na otwarciu były tłumy: poleciały szyby w oknach = poz. 140
- LEWANDOWSKA, Anna.: Stare kłopoty z ruinami: i nowe – z lokatorami = poz. 149
- 182. LEWANDOWSKA, Anna.:** Wystrzelili fajerwerki i wieś stała się miastem: szansa dla Sannik / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 4, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 4-5, il.
- MARCINIĄK, Jola.: Wolą naukę na dwie zmiany = poz. 214
- 183. Minął** kolejny rok z życia...: podsumowanie roku 2017 w Gminie Słupno / oprac. Andrzej Wiśniewski. // *Głos Słupna*. – 2018, nr 21(56), s. 6-7, il.
- Podsumowanie wydarzeń mających miejsce w Gminie Słupno w 2017 roku.
- MS.: Skąd mamy pieniądze i na co je wydajemy? = poz. 141
- 184. NOWAKOWSKI, Andrzej.:** Stawiam na społeczeństwo obywatelskie / Andrzej Nowakowski; rozm. // *Dzień Dobry dla Płocka*. – 2018, nr marzec, s. 1,3, il.
- Rozmowa z prezydentem miasta Płocka Andrzejem Nowakowskim.
- 185. Od 20 lat** wspieramy rozwój Płocka / Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego. – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2018. – 8 stron: ilustracje; 21 cm. – (Mazowsze. Serce Polski.)
- Od dwudziestu lat wspieramy rozwój Płocka – Mazowsze. Serce Polski
- **Podsumowanie** konkursu „Działaj Lokalnie” = poz. 153
- 186. Pomagamy** wszystkim potrzebującym wsparcia: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Płocku / Opr. (gsz). // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 8, s. 11, il.
- Podsumowanie pracy Centrum w 2017 r.
- rad.: Będą kolejne duże inwestycje w Sierpcu = poz. 143
- rad.: Było dziewięć, jest ponad 30 i przybywa = poz. 206
- RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Miało przejść sześć oddziałów, są tylko dwa = poz. 215
- 187. SK.:** Burzliwa Sesja Rady Powiatu: wicestarosta złożył rezygnację / SK. // *Kurier Sierpecki*. – 2018, nr 1, s. 1, 5, il.
- Dot. sierpeckiego szpitala oraz rezygnacji wicestarosty sierpeckiego.
- 188. SK.:** Chcą zablokować budowę chlewni i kurników: przystąpią do sporządzenia planu / SK. // *Kurier Sierpecki*. – 2018, nr 10, s. 1, 6, il.
- 189. SK.:** Na rzecz mieszkańców i miasta: samorządowcy podsumowali własną pracę w roku 2017 / SK. // *Kurier Sierpecki*. – 2018, nr 5, s. 7, il.
- Spotkanie noworoczne samorządowców z terenu powiatu sierpeckiego.
- SK.: Rychter za Gorzkosia = poz. 92
- 190. SK.:** Wiceburmistrz odwołana: zmiany w magistracie / SK. // *Kurier Sierpecki*. – 2018, nr 8, s. 1, 5, il.
- Odwołanie Ewy Leszczyńskiej ze stanowiska wiceburmistrza przez burmistrza Sierpca Jarostawa Perzyńskiego.
- 191. STACHURSKA, Agnieszka.:** Czy dobrze zostały wykorzystane środki na inwestycje? / Agnieszka Stachurska. // *PetroNews*. – 2018, nr 6, s. 8, il. – (Twarzą w twarz)
- Spotkanie dot. inwestycji w Płocku z udziałem Tomasza Kominka i Piotra Szpakowicza.
- STACHURSKA, Agnieszka.: Gdzie ma stanąć filharmonia = poz. 111
- STACHURSKA, Agnieszka.: Interwencja w sprawie Żyznej = poz. 150
- 192. STACHURSKA, Agnieszka.:** Jak dzielone są pieniądze na sport amatorski w Płocku? / Agnieszka Stachurska. // *PetroNews*. – 2018, nr 5, s. 8, il. – (Twarzą w twarz)
- Spotkanie z udziałem Bartosza Leszczyńskiego i Michała Sosnowskiego.
- 193. STACHURSKA, Agnieszka.:** Jakie jest zadłużenie Płocka / Agnieszka Stachurska. // *PetroNews*. – 2018, nr 3, s. 12, il. – (Twarzą w twarz)
- Drugie spotkanie dot. budżetu Płocka na 2018 rok z udziałem Wioletty Kulpy i Wojciecha Ostrowskiego.
- 194. STACHURSKA, Agnieszka.:** Jakie plany mają płockie rady osiedli? Cz. 1 / Agnieszka Stachurska. // *PetroNews*. – 2018, nr 6, s. 12, il.
- Wypowiedzi przedstawicieli Rady Mieszkańców Osiedla Łukasiewicza i Skarpa.
- 195. STACHURSKA, Agnieszka.:** Na co wydamy ponad miliard złotych / Agnieszka Stachurska. // *PetroNews*. – 2018, nr 2, s. 12, il. – (Twarzą w twarz)
- Spotkanie dot. budżetu Płocka na 2018 rok z udziałem Wioletty Kulpy i Wojciecha Ostrowskiego.
- 196. STACHURSKA, Agnieszka.:** Rekordowy budżet, choć „kołdra jest krótka”: jakie inwestycje w przyszłym roku / Agnieszka Stachurska. // *PetroNews*. – 2018, nr 1, s. 16-17, il.
- Budżet Płocka na 2018 rok.
- STACHURSKA, Agnieszka.: Stacje rowerowe bez Radziwia, Gór, Ciechomic i... bez Orlenu = poz. 145
- 197. STRUZIĆ, Adam.:** Człowiek sam niewiele zdoła, a wspólnota może przenosić góry: w obronie samorządności / Adam Struzik. // *Mazowsze. Serce Polski*. – 2018, nr 1, s. 4-5, il.
- Rozmowa z Marszałkiem Województwa Mazowieckiego – A. Struzikiem.
- 198. STRUZIĆ, Adam.:** Wspólnie można więcej / Adam Struzik; rozm. przepr. Ewa Kielak-Ciemniewska. // *Stolica*. – 2018, nr 3, s. 8-11, il.
- Rozmowa z Marszałkiem Województwa Mazowieckiego – A. Struzikiem.
- 199. SUGAJSKI, Jan.:** Czy można wierzyć rankingom?: gmina Rościszewo / Jan Sugajski; rozm. przepr. Monika Gontarczyk. // *Mazowsze. Serce Polski*. – 2018, nr 2, s. 24-25, il. // *Nasz Płock*. – 2018, nr 2(120), s. 12, il.
- Rozmowa z wójtem Gminy Rościszewo – Janem Sugajskim.
- ŚLIWIŃSKI, Jarosław.: Lubię budować i pomagać innym = poz. 94
- **Ułatwienia** dla mieszkańców = poz. 112
- 200. WAWRZYŃSKI, Sławomir.:** Budżet naszej gminy / Sławomir Wawrzyński. // *Nasza Gmina*. – 2018, nr 1(26), s. 3-5, il.
- Budżet gminy Stara Biała na 2018 r. oraz plany inwestycyjne gminy.
- WIECZOREK, Gabriel.: Krok ku lepszej przyszłości = poz. 64
- 201. WIECZOREK, Gabriel Paweł.:** Najmłodsze miasto / Gabriel Paweł Wieczorek; rozm. przepr. Monika Gontarczyk. // *Mazowsze. Serce Polski*. – 2018, nr 3, s. 18-19, il.
- Nadanie praw miejskich Sannikom.
- **Zadania** oświatowe w gminie Bulkowo = poz. 216

Sądownictwo

- 202. KOWALIK, Helena.:** *PeereL z za krat: głośne sprawy sądowe z lat 1945-1989* / Helena Kowalik. – Wydanie pierwsze. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2018. – 316, [2] strony, [8] stron tablic: ilustracje; 22 cm.
- Zawiera m.in. reportaż „Zabił czy tylko porwał?” – o porwaniu dr. Sefanii Kamińskiej z Płocka. – Bibliografia na stronach 313-315.
- ISBN 978-83-01-19853-4

Bezpieczeństwo publiczne. Policja

- KOWALIK, Helena.: *PeereL z za krat* = poz. 202
- 203. KRAWCZYŃSKA, Anna.:** Zawsze pomaga: „policjant, który mi pomógł” / Anna Krawczyńska. // *Policja 997*. – 2018, nr 2, s. 37, il.
- Asp. Andrzej Joniak laureatem 10. edycji konkursu „Policjant, który mi pomógł”.

204. (GSZ).: Wojsko wraca do Płocka: po 23 lat [sic!] od likwidacji jednostki / (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 13, s. 6, il.

Plany utworzenia w Płocku batalionu 6 Mazowieckiej Brygady Obrony Terytorialnej.

X. OCHRONA ZDROWIA

Służba zdrowia

205. BANY, Beata.: „Nie ma woli współpracy” / Beata Bany, Juliusz Gorzkoś; rozm. przepr. Anna Matuszewska. // Ekstra Sierpc. – 2018, nr 12, s. 1, 4-5, il.

Dot. szpitala w Sierpcu.

— GALICKA, Izabella.: O moim Ojcu, zapomnianym bohaterze = poz. 86

— ORŁOWSKA, Milena.: Tajemnicze zdjęcie z uroczym bobasem = poz. 97

206. RAD.: Było dziewięć, jest ponad 30 i przybywa: jak dziś wygląda płocka mapa defibrylatorów / rad. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 5, s. 17, il.

— SK.: Burzliwa Sesja Rady Powiatu = poz. 187

— SZATKOWSKA, Lena.: Lekarz dobrze zastuszony = poz. 88

— TYBURA, Joanna.: Dobry doktor ze wsi Podolszyce = poz. 78

207. WANECKI, Jarosław.: Rok później / Jarosław Wanecki. // Biuletyn. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku. – 2018, nr 1(134), s. 19, il.

Płocki Projekt Onkologiczny

— ZYGNER, Leszek.: Między wolnością a odpowiedzialnością: postawa moralna Karola Mikulskiego, Ali Gołąb-Grynberg i Józefa Witwickiego wobec zbrodni niemieckich podczas II wojny światowej = poz. 87

XI. NAUKA. OŚWIATA. KULTURA

Nauka

— KOCISZEWSKI, Aleksander.: Towarzystwa naukowe na ziemiach polskich doby oświecenia i niewoli narodowej = poz. 212

— *Studia Mazowieckie* = poz. 52

Szkolnictwo wyższe

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa

208. RAD.: Sztuczny pacjent jak żywy: nowoczesne centrum w PWSZ / rad. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 1, s. 5, il.

Centrum Symulacji Medycznej w PWSZ w Płocku.

209. RAD.: 10 minut ćwiczeń zastąpi trzygodzinny wykład: studenci aż się rwą! / rad. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 11, s. 7, il.

Centrum Symulacji Medycznej w PWSZ w Płocku.

Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica

210. KRUSZEWSKI, Zbigniew.: 25 lat „Włodkowica” / Zbigniew Kruszewski. // Gazeta Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica. – 2018, nr 47, s. 2-3, il.

Wyższe Seminarium Duchowne

211. GRZYBOWSKI, Michał Marian.: Reformy Wyższego Seminarium Duchownego diecezji płockiej za czasów biskupów Michała Poniatowskiego, Michała Nowodworskiego i Antoniego Nowowiejskiego / Michał Marian Grzybowski. // *Studia Mazowieckie*. – R. 13/27(2018), nr 1, s. 53-60

Towarzystwo Naukowe Płockie

212. KOCISZEWSKI, Aleksander.: Towarzystwa naukowe na ziemiach polskich doby oświecenia i niewoli narodowej / Aleksander Kociszewski. // *Studia Mazowieckie*. – R. 13/27(2018), nr 1, s. 95-112

213. KONARSKA-PABINIAK, Barbara.: Uroczyste posiedzenie Towarzystwa Naukowego Płockiego zorganizowane z okazji obchodów 100-lecia niepodległości: kronika / Barbara Konarska-Pabiniak. // *Notatki Płockie*. – 2018, nr 1/254, s. 51-55

— **Sprawozdanie** z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2017 = poz. 50

— WERNIK, Bożena.: Biblioteki cyfrowe jako nowoczesne centra promujące czytelnictwo = poz. 295

Szkolnictwo. Oświata

— KALKOWSKI, Dariusz.: Podsumowanie roku 2017 przez wójta Gminy Gozdowo = poz. 181

214. MARCINIAK, Jola.: Wolą naukę na dwie zmiany: rodzice uczniów klas VI z SP 22 nie chcą zmiany szkoły / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 12, s. 8, il.

— ORŁOWSKA, Milena.: Dziś mówilibyśmy o nim: aktywista = poz. 76

215. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Miało przejść sześć oddziałów, są tylko dwa: nauczyciele z SP 8: jeśli radni się zgodzą, stracimy pracę i szkołę! / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 8, s. 8, il.

Zebranie Komisji Edukacji, Zdrowia i Polityki Społecznej z przedstawicielami płockiej oświaty, m. in. z ZS nr 5.

216. Zadania oświatowe w gminie Bulkowo. // *Kurier Gminy Bulkowo*. – 2018, nr 1(21), s. 6-7, il.

Szkolnictwo podstawowe

217. JURCZAK, Agnieszka.: Reymontowski kształt patriotyzmu: relacja z XXI Ogólnopolskiego Zlotu Szkół Reymontowskich połączonego z XIII Konkursem Recytatorskim „Mówimy Reymontem” / Agnieszka Jurczak. // *Edukacja Otwarta*. – 2017, nr 1, s. 191-197, il.

218. MAŁACHOWSKI, Adam.: Mam marzenie, by wychować w Jeżewie następcę Andrzeja Grubby: dyrektor z pasją / Adam Małachowski. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 15, dod. *Magazyn Płocki*, s. 4, il.

Andrzej Nadrowski, dyrektor Szkoły Podstawowej w Jeżewie.

219. „Nie odbiorą Ci Ojczyzny, jeśli nosisz Ją w sercu”. // *eWyszogrod.pl*. – 2018, nr 44, s. 8, il.

Uroczystość poświęcona zesłaniom i zesańcom wojennym w ramach ogólnopolskiej akcji „Lekcja dla Rodaka”.

220. PILIP, Łukasz.: Trochę dalej od drogi: nauczycielki / Łukasz Pilip. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 58, dod. *Wysokie Obcasy*, nr 9, s. 17-19, il.

Joanna Urbańska, nauczycielka w gimnazjum i Szkole Podstawowej w Susku.

221. Szkoła Podstawowa im. Wincentego Witosa w Jeżewie. // *Gazeta Zawidzka*. – 2018, nr 4, s. 18-21, il.

Szkolnictwo ogólnokształcące

— IP.: Nauczycielka i innowatorka = poz. 96

— JURCZAK, Agnieszka.: Reymontowski kształt patriotyzmu = poz. 217

222. ORŁOWSKA, Milena.: Sky-Watcher Esprit: przez Małachowiankę do gwiazd: obserwatorium na wieży / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 63, dod. *Magazyn Płocki*, s. 1, 4-5, il.

Nowy teleskop w obserwatorium astronomicznym w Liceum

Ogólnokształcącym im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku.

— PILIP, Łukasz.: Trochę dalej od drogi = poz. 220

Szkolnictwo artystyczne

— ORŁOWSKA, Milena.: Dziecięca orkiestra zadebiutowała!
= poz. 285

Kształcenie ustawiczne

— BEDYK, Artur.: Aktualności z Gminnej Biblioteki Publicznej w Ślubicach = poz. 296

Przedszkola

223. Przedszkole Niepubliczne „Promyczek” w Załdzierzu / oprac. Katarzyna Jędrzejczak. // *Gazeta Łącka*. – 2018, nr 1(69), s. 35-40, il.

224. SADOWSKI, Piotr.: Praca dla tych, którzy szukają wrażeń / Piotr Sadowski; rozm. przepr. Joanna Tybura. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 33, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 2, il.

Piotr Sadowski – nauczyciel wychowania przedszkolnego w Miejskim Przedszkolu nr 3 w Płocku.

225. Samorządowe Przedszkole w Łącku / oprac. G. Jaworska, A. Kołodziejka, A. Szczech. // *Gazeta Łącka*. – 2018, nr 1(69), s. 31-35, il.

Najważniejsze wydarzenia, które miały miejsce w Samorządowym Przedszkolu w Łącku.

Kultura

226. BOROWSKI, Jerzy.: Portret zbiorowy działaczy społeczno-kulturalnych w guberni płockiej w latach 1866-1904 / Jerzy Borowski. // *Studia Mazowieckie*. – R. 13/27(2018), nr 1, s. 25-52

— MiastO!Żyje = poz. 33

— ORŁOWSKA, Milena.: Tajemnicze zdjęcie z uroczym bobasem = poz. 97

Domy kultury

227. FRAŚ, Anna.: Gminny Ośrodek Kultury w Łącku / Anna Fraś. // *Gazeta Łącka*. – 2018, nr 1(69), s. 12-16, il.

Uroczystości mające miejsce w Gminnym Ośrodku Kultury w Łącku.

228. MAT.: Michał Wiśniewski w Sierpcu / MAT. // *Ekstra Sierpc*. – 2018, nr 15, s. 1, 4, il.

229. SK.: Takiego Michała nie znacie!: rozmowa z artystką / SK. // *Kurier Sierpecki*. – 2018, nr 7, s. 1, 3, il.

Imprezy kulturalne

— (katia).: „Dla wyrównania szans w leczeniu noworodków” = poz. 164

— **Minął** kolejny rok z życia... = poz. 183

230. Najważniejsze wydarzenia. // *Nasz Sierpc*. – 2018, nr 1, s. 6-9, il.

Najważniejsze wydarzenia w Sierpcu.

231. Podsumowanie roku. // *Echo Gąbina*. – 2018, nr 1, s. 5-15, il.

Krótki opis uroczystości mających miejsce na terenie Gminy Gąbina.

— STEFAŃSKA, Ewelina.: Ekstremalna WOŚP: będzie jazda! = poz. 166

— STEFAŃSKA, Ewelina.: Licytuj na aukcjach WOŚP = poz. 167

— STEFAŃSKA, Ewelina.: Płockie serce bije z WOŚP = poz. 168

Muzea i wystawy

232. SOBIERAJ, Leonard.: Kabrioletem na 200-lecie / Leonard Sobieraj; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 13, s. 10, il.

Rozmowa dot. planów oraz placówek podległych Muzeum Mazowieckiemu.

Muzeum Mazowieckie

233. Inauguracja Muzeum Wisły Środkowej jako Oddział Muzeum Mazowieckiego w Płocku. // *eWyszogrod.pl*. – 2018, nr [2]/43, s. 6, il.

— ORŁOWSKA, Milena.: Portret przedwojennego Płocka = poz. 286

234. SOBIERAJ, Leonard.: Cudze chwalicie, swego nie znacie / Leonard Sobieraj; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // *Nasz Płock*. – 2018, nr 1(119), s. 4, il.

Rozmowa z Leonarde Sobierajem, dyrektorem Muzeum Mazowieckiego w Płocku.

— TYBURA, Joanna.: Dobry doktor ze wsi Podolszyce = poz. 78

Muzeum Wisły Środkowej i Ziemi Wyszogrodzkiej

— **Inauguracja** Muzeum Wisły Środkowej jako Oddział Muzeum Mazowieckiego w Płocku = poz. 233

Muzeum Wsi Mazowieckiej

235. ASZTEMBORSKI, Jarosław.: Skansen w Sierpcu: miejsce poza czasem / Jarosław Asztemborski. // *Poznaj Swój Kraj*. – 2018, nr 01-03, s. 32-34, il.

236. ASZTEMBORSKI, Jarosław.: Spotkanie promocyjne: nowe wydawnictwa przygotowane przez MWM w Sierpcu / Jarosław Asztemborski. // *Kurier Sierpecki*. – 2018, nr 3, s. 10, il.

237. JEZIERSKA-CHALICKA, Agnieszka.: W Sierpcu dotkniesz przeszłości / Agnieszka Jezierska-Chalicka. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 21, dod. Kulturalne Perty Mazowsza, s. 2, il.

Wiejskie zagrody sprzed stu lat w sierpeckim skansenie.

238. RZESZOTARSKI, Jan.: Skansen planuje atrakcje / Jan Rzeszotarski; rozm. przepr. Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 21, dod. Kulturalne Perty Mazowsza, s. 1, 2, il.

Rozmowa z dyrektorem Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

Muzeum Żydów Mazowieckich

239. KOWALSKI, Rafał.: Zapłonęła pierwsza świeczka / Rafał Kowalski. // *Biuletyn Muzealny*. – 2018, nr 46, s. 8-9, il.

Przegląd imprez w Muzeum Żydów Mazowieckich w czwartym kwartale 2017 r.

240. STEFAŃSKA, Ewelina.: My, płocczanie, możemy być dumni / Ewelina Stefańska. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2018, nr 62, s. 12, il.

5-lecie powstania Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku.

Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego (Wiączemin Polski)

241. (LESZ).: Inauguracja w Wiączeminie: otwarcie Skansenu Osadnictwa Nadwiślańskiego / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 41, s. 14, il.

Kultura fizyczna. Sport

— **Drogi**, chodniki, oczyszczalnia, hala, lampy... = poz. 173

— **Inwestycje** 2017 r = poz. 179

242. KIEŁBASA, Dariusz.: Gąbin to zagłębie hardcorowych biegaczy: wywiad z uczestnikiem [sic!] Baikal Ice Marathon / Dariusz Kiełbasa; rozm. przepr. W. Olszewski. // *Echo Gąbina*. – 2018, nr 1, s. 50-51, il.

— MAŁACHOWSKI, Adam.: Mam marzenie, by wychować w Jeżewie następcę Andrzeja Grubby = poz. 218

243. MAŁACHOWSKI, Adam.: Sportowi idole płocczan / Adam Małachowski. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2018, nr 35, s. 12, il.

Finał Plebiscytu na Najpopularniejszego Sportowca i Trenera 2017 roku w Płocku.

244. MAŁACHOWSKI, Adam.: Warto na nich głosować: ale

- dłaczego?: plebiscyt / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 4, dod. Magazyn Płocki, s. 6-7, il.
15. Plebiscyt na Najpopularniejszego Sportowca i Trenera 2017 roku w Płocku.
245. MAŁACHOWSKI, Adam.: Wiśle są potrzebne stabilizacja, cierpliwość, wizja: debata sportowa / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 69, dod. Magazyn Płocki, s. 6-7, il.
- Debata w redakcji „Gazety Wyborczej” po zwolnieniu trenera piłkarzy Orlen Wisły Płock – P. Przybeckiego na temat przyszłości płockich szczypiornistów.
246. MARCINIAK, Jola.: Bal na 100 par / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 3, s. 30, il.
- Płocki Bal Mistrzów Sportu połączony z ogłoszeniem wyników sportowego plebiscytu.
247. MAT.: Bal Sportowca / MAT. // Ekstra Sierpc. – 2018, nr 15, s. 1, 8-9, il.
- X Bal Sportowca organizowany przez MKS „Kasztelan”.
- Najważniejsze wydarzenia = poz. 230
248. PRZYBECKI, Piotr.: Życzę Wiśle mistrzostwa / Piotr Przybecki; rozm. przezr. Wojciech Osiński. // Przegląd Sportowy. – 2018, nr 65, s. 8, il.
- Zwolnienie trenera piłkarzy Orlen Wisły Płock - P. Przybeckiego.
249. RAD.: Najlepsi w plebiscycie: sportowiec, trener, pasjonat... / rad. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 9, s. 13, il.
- Rozstrzygnięcie plebiscytu na Sportowca Ziemi Sierpeckiej 2017 roku.
- ROGOZIŃSKA, Monika.: Tezy z góry obrane = poz. 250
- STACHURSKA, Agnieszka.: Jak dzielone są pieniądze na sport amatorski w Płocku? = poz. 192
- STEFAŃSKA, Ewelina.: Ekstremalna WOŚP: będzie jazda! = poz. 166
- STEFAŃSKA, Ewelina.: Płockie serce bije z WOŚP = poz. 168

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Krytyka literacka

250. ROGOZIŃSKA, Monika.: Tezy z góry obrane / Monika Rogozińska. // Nowe Książki. – 2018, nr 3, s. 38, il.
- Zawiera rec. książki: Himalaistki / Mariusz Sepiolo. – Kraków, 2017.

Poezja

251. WŁOCHOWSKA, Anna (1953-): Kobiątecka wesołości / Anna Włochowska. – Wydanie I. – Płock: [Wydawnictwo Korepetytor Marian Gałczyński], 2018. – 60 stron: ilustracje ; 20 c. Tekst w gwarze liszrzyńskiej. ISBN 978-83-64825-53-8

Proza

- CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Płocki pisarz może podbić Stany Zjednoczone Ameryki = poz. 81
- ROGOZIŃSKA, Monika.: Tezy z góry obrane = poz. 250
- STEFAŃSKA, Ewelina.: Płocki pisarz wyda książki w USA = poz. 82

Dramat

- KLICKA, Barbara.: Basia na scenie Teatru Narodowego = poz. 79

XIV. SZTUKA

Architektura. Urbanistyka. Planowanie przestrzenne

- AS.: Z Płocka znikną szpecące reklamy = poz. 62
252. GAPIŃSKA, Elżbieta.: Pomnik Obrońców Płocka / Elżbieta Gapińska. // M 4. – 2018, nr 1(29), s. 12, il.

253. GÓRCZYK, Wojciech Jerzy.: Kościół reformatów w Węgrowie fundacji wojewody płockiego, starosty przasnyskiego, Jana Dobrogosta Krasieńskiego herbu Ślepowron / Jerzy Wojciech Górczyk. // Notatki Płockie. – 2018, nr 1/254, s. 13-21, il.

Streszcz. w jęz. ang.

254. (JAC):. Wkrótce przetargi: miasto jest gotowe do przebudowy części Nowego Rynku / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 2, s. 3, il.

Omówienie i wizualizacja zagospodarowania ulicy Nowy Rynek.

255. LEWANDOWSKA, Anna.: Oto Plac Narutowicza / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2018, nr 73, s. 12, il.

Plany zagospodarowania Placu Narutowicza i budowy pomnika Obrońców Płocka 1920 roku.

256. LEWANDOWSKA, Anna.: To wcale nie musi być kolumna...: ponad podziałami / Anna Lewandowska, Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 21, dod. Magazyn Płocki, s. 4-5, il.

Plany budowy pomnika Obrońców Płocka 1920 roku.

257. MARCINIAK, Jola.: Na pl. Narutowicza stanie kolumna: zaakceptowany projekt pomnika Obrońców Płocka 1920 / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 11, s. 21, il.

258. SERAFIMOWICZ, Włodzimierz.: Zarys planowania przestrzennego w Płocku / Włodzimierz Serafimowicz. // Notatki Płockie. – 2018, nr 1/254, s. 4-12

Streszcz. w jęz. ang.

Historia budownictwa płockiego od 11 w. oraz planowania przestrzennego od 19 wieku.

- SK.: Chcą zablokować budowę chlewni i kurników = poz. 188

259. SK.: Park im. Tadeusza Mirosławskiego zmieni swój wygląd: rozpoczął pierwsze prace / SK. // Kurier Sierpecki. – 2018, nr 12, s. 7, il.

Renowacja parku im. Tadeusza Mirosławskiego w Sierpcu.

Malarstwo. Rzeźba. Galerie

— GAŚSIOROWSKA, Edyta.: Nie odkładam pędzla = poz. 98

260. MAŁECKA, Agnieszka.: Czy widzisz swoją twarz?: sztuka i wiara / Agnieszka Małeczka. // Gość Niedzielny. – 2018, nr 12, dod. Gość Płocki, nr 12/504, s. I, il.

Stacja drogi krzyżowej w kościele pw. Dobrego Pasterza autorstwa Małgorzaty Waszkiewicz.

261. MIĘDZYNARODOWY KONKURS PLASTYCZNY „PAMIĘTAJ CIE O OGRODACH” 6 2017 ; Płock.: VI Międzynarodowy Konkurs Plastyczny „Pamiętajcie o ogrodach. Przecież stamtąd przyszliście...”: katalog wystawy Płock, 2017 / tekst Marek Mroczkowski; I Prywatne Liceum Plastyczne im. Władysława Drapiewskiego w Płocku, Wydział Ogrodnictwa, Biotechnologii i Architektury Krajobrazu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie; Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie. – Płock: I Prywatne Liceum Plastyczne w Płocku, 2018. – 14 stron: ilustracje kolorowe; 20 cm.

Pamiętajcie o ogrodach. Przecież stamtąd przyszliście...

262. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Artystyczna misja: wyjątkowi mieszkańcy Słupna / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // Głos Słupna. – 2018, nr 20(55), s. 11, il.

Goleniewska-Szelągowska Dorota, Szelągowski Eugeniusz. Słupno (pow. Płock) – młyn

263. STEFAŃSKA, Ewelina.: Obrazy, które się ruszają: sztuka – technika niezwykła / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 75, dod. Magazyn Płocki, s. 6, il.

Trójwymiarowe obrazy płockiego artysty, Włodzimierza Kwiatkowskiego, opracowane techniką „In Hyperopia”

- STEFAŃSKA, Ewelina.: Rzeźbiarz z Gostynina chce dorównać mistrzom = poz. 73

Rzemiosło artystyczne. Sztuka stosowana

- 264. GALICKA, Izabella.:** Kotatki gotyckie z Miszewa Murowanego / Izabela Galicka. // *M 4*. – 2018, nr 1(29), s. 10, il.
Antaby w kościele pw. Wszystkich Świętych w Miszewie Murowanym.
— STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Artystyczna misja = poz. 262
— STRUZIŁ, Adam.: Wspólnie można więcej = poz. 198

Teatr

- 265. (LESZ).:** Hanna Zientara-Mokrowiecka: ważne, że mam co grać: laureaci Srebrnej Maski (8) / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 11, s. 9, il.
Hanna Zientara-Mokrowiecka, dwukrotna laureatka nagrody „Srebrna Maski”.
- 266. (LESZ).:** Magda Tomaszewska: Czterdziestkę spędzę w kostiumie sroczki: laureaci Srebrnej Maski (9) / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 13, s. 26, il.
Magdalena Tomaszewska, laureatka nagrody „Srebrna Maski” w 2005 roku.
— M.M.: „Pro Masovia” dla Piotra Bały = poz. 71
— MAŁKA, Jacek.: Mąka w Kielcach kibicuje Wiśle = poz. 84
- 267. MOKROWIECKI, Marek.:** 2017 za nami / Marek Mokrowiecki. // *Aktualności Teatru Płockiego*. – 2018, nr styczeń-luty, s. 3, il.
Podsumowanie działalności Teatru Dramatycznego im. J. Szaniawskiego w Płocku w 2017 r.
— ORŁOWSKA, Milena.: Tajemnicze zdjęcie z uroczym bobasem = poz. 97
- 268. SZATKOWSKA, Lena.:** Marek Mokrowiecki: Nie mam czasu, żeby robić rzeczy nieważne: laureaci Srebrnej Maski (6) / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 9, s. 9, il.
Marek Mokrowiecki, czterokrotny laureat Srebrnej Maski.
- 269. SZATKOWSKA, Lena.:** Srebrne Maski 1986-1987: przedstawiamy nagrodzonych ludzi sceny (3) / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 6, s. 9, il.
Laureaci konkursu Srebrne Maski z lat 1986-1987: Teresa Kwiatkowska, Marcin Sławiński i Władysław Madej.
- 270. SZATKOWSKA, Lena.:** Srebrne Maski '83: przedstawiamy nagrodzonych ludzi sceny (1) / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 4, s. 9, il.
Laureaci pierwszej edycji konkursu Srebrne Maski - Andrzej Maria Marczewski i Jerzy Mazur – oraz ich praca w płockim teatrze.
- 271. SZATKOWSKA, Lena.:** Srebrne Maski '85: przedstawiamy nagrodzonych ludzi sceny (2) / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 5, s. 9, il.
Laureaci drugiej edycji konkursu Srebrne Maski: dyrektorzy-reżyserzy Jan Skotnicki i Jerzy Stępiak, kompozytor Tadeusz Woźniak i aktor Jerzy Bielecki.
- 272. SZATKOWSKA, Lena.:** Srebro dla reżysera, złoto dla aktora: przedstawiamy nagrodzonych ludzi sceny (4) / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 7, s. 9, il.
Laureaci konkursu Srebrne Maski z 1988 roku: Wojciech Adamczyk i Jacek Mąka.
- 273. SZATKOWSKA, Lena.:** Teatru bym nie zostawiła: dwie Srebrne Maski Grażyny Zielińskiej (7) / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 10, s. 9, il.
Grażyna Zielińska, dwukrotna laureatka Srebrnej Maski.
- 274. SZATKOWSKA, Lena.:** Wierna teatrowi lokalnemu: Srebrna Maski '89 (5) / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 8, s. 9, il.
Nagrodzona Srebrną Maską w 1989 roku Zdzisława Bielecka-Piórkowska.
- 275. SZATKOWSKA, Lena.:** Zbliża się teatralna gala: Płockie Towarzystwo Przyjaciół Teatru przed jubileuszem / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 2, s. 9, il.

Zapowiedź obchodów 50-lecia PTPT oraz 35. uroczystości wręczenia Srebrnych Masek.

- 276. WANECKI, Jarosław.:** Złoty jubileusz miłośników teatru / Jarosław Wanecki. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 27, dod. Magazyn Płocki, s. 5. – (Terapia zastępcza)
50-lecie Płockiego Towarzystwa Przyjaciół Teatru.
- 277. WANECKI, Jarosław.:** Złoty jubileusz PTPT / Jarosław Wanecki. // *Aktualności Teatru Płockiego*. – 2018, nr styczeń-luty, s. 4, il.
Płockie Towarzystwo Przyjaciół Teatru

Recenzje teatralne

- 278. BOŃCZAK, Jerzy.:** Jerzy Bończak powie wam prawdę: teatralna premiera / Jerzy Bończak; rozm. przepr. Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 21, dod. Magazyn Płocki, s. 7, il.
Zawiera rec. przedstawienia: *Prawda* / Florian Zeller; reż. Jerzy Bończak; Teatr Dramatyczny im. J. Szaniawskiego, Płock.
— KLICKA, Barbara.: Basia na scenie Teatru Narodowego = poz. 79
- 279. ORŁOWSKA, Milena.:** Wejź do Królestwa Wszechwanny: amatorzy i teatr / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 33, dod. Magazyn Płocki, s. 4-5, il.
Zawiera rec. przedstawienia: *Królestwo Wszechwanny* / Hanoch Levin; reż. Mariusz Pogonowski; Muzeum Żydów Mazowieckich, Płock.

Muzyka

- 280. CIEŚLAK, Jacek.:** Piosenki, które wynikają z rozterki: muzyka / Jacek Cieślak. // *Rzeczpospolita*. – 2018, nr 45, s. A10, il.
Nowy album płockiego zespołu Lao Che – „Wiedza o społeczeństwie”.
- 281. DOBACZEWSKI, Hubert.:** Fajnie jest być sobą / Hubert „Spięty” Dobaczewski, Mariusz „Denat” Denst; rozm. przepr. Marcin Cichoński. // *Wprost*. – 2018, nr 7, s. 84-86, il.
Rozmowa z członkami zespołu Lao Che – Hubertem Dobaczewskim i Mariuszem Denstem, nowa płyta zespołu „Wiedza o społeczeństwie”.
- 282. DOBACZEWSKI, Hubert.:** Jeszcze sztuka nie zginęła, póki my... / Hubert „Spięty” Dobaczewski; rozm. przepr. Renata Jaskulska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 57, dod. Magazyn Płocki, s. 2, il.
Nowy album płockiego zespołu Lao Che – „Wiedza o społeczeństwie”.
- 283. DOBACZEWSKI, Hubert.:** Kapitan Polska poszukiwany / Hubert „Spięty” Dobaczewski, Mariusz „Denat” Denst; rozm. przepr. Michał Nogaś. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 40, s. 28-29, il.
Rozmowa z członkami zespołu Lao Che - Hubertem Dobaczewskim i Mariuszem Denstem o nowym albumie zespołu „Wiedza o społeczeństwie”.
- 284. MAJEWSKI, Robert.:** Głos sprzed tysiąca lat / Robert Majewski; rozm. przepr. Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 63, dod. Magazyn Płocki, s. 2, il.
Rozmowa z dyrektorem artystycznym 24. Festiwalu Muzyki Jednogłosowej w Płocku – Robertem Majewskim.
- 285. ORŁOWSKA, Milena.:** Dziecięca orkiestra zadebiutowała! Szkoła Muzyczna / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 9, dod. Magazyn Płocki, s. 7, il.
Orkiestra Symfoniczna Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej I stopnia w Płocku.
— ORŁOWSKA, Milena.: The MieCze, czyli ogień na scenie: ludzie mają ciary = poz. 85
— STACHURSKA, Agnieszka.: Gdzie ma stanąć filharmonia = poz. 111

— (ToP).: Gostyniński wokalista wydaje solowy album = poz. 89

Film

— ORŁOWSKA, Milena.: Kto znał Tadeusza Wybultę? = poz. 99

Fotografia

286. ORŁOWSKA, Milena.: Portret przedwojennego Płocka / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2018, nr 65, s. 12, il.

Wystawa cyfrowa „W obliczu ulotnej rzeczywistości – zakłady fotograficzne płockich Żydów w świetle zbiorów Muzeum Mazowieckiego w Płocku”

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

— BABI, M. Karol.: Powstanie i działalność ukrytego Zgromadzenia Sióstr Ubogich św. Matki Klary = poz. 80

— BRZEZIECKI, Andrzej.: Otwarte pismo otwartych katolików = poz. 83

— GÓRCZYK, Wojciech Jerzy.: Kościół reformatów w Węgrowie fundacji wojewody płockiego, starosty przasnyskiego, Jana Dobrogosta Krasieńskiego herbu Ślepowron = poz. 253

— GRZYBOWSKI, Michał Marian.: Reformy Wyższego Seminarium Duchownego diecezji płockiej za czasów biskupów Michała Poniatowskiego, Michała Nowodworskiego i Antoniego Nowowiejskiego = poz. 211

— GUTOWSKI, Wiesław.: Klub Młodych = poz. 163

287. JANISZEWSKA, Anna.: Najpiękniejszy dar / Anna Janiszewska. // Civitas Christiana. – 2018, nr 2, s. 30-31, il. Wspólnota wdów i dziewczyn konsekrowanych z Płocka.

— JEZUSEK, Wacław.: Męczeński koniec arcybiskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego, biskupa płockiego (1858-1941) = poz. 69

— KUĆKO, Wojciech.: Stanisław Kostka święty z Rostkowa 1550–1568 = poz. 93

— ŁĘCKI, Wojciech.: Szukał Boga w człowieku = poz. 70

— MAŁECKA, Agnieszka.: Ci, co pilnują światła = poz. 137

— MAŁECKA, Agnieszka.: Czy widzisz swoją twarz? = poz. 260

— MAŁECKA, Agnieszka.: W lustrze = poz. 300

— MAŁECKA, Agnieszka.: Zawsze czułem pomoc z góry = poz. 75

288. MILEWSKI, Mirosław.: Modlitwa jest jak ścieżka w lesie: trzeba nią chodzić, inaczej szybko zarasta / Mirosław Milewski; rozm. przepr. Agnieszka Milewska. // Miesięcznik Pasternski Płocki. – 2018, nr 3, s. 357-363

Wywiad z biskupem Mirosławem Milewskim dla Radia dla Ciebie.

289. NOWAK, Bartosz.: Chcieli wywieźć proboszcza na taczakach / Bartosz Nowak. // Lokalna Gazeta Kutna i Regionu. – 2018, nr 444, s. 16, il.

Krytyka proboszcza parafii św. Mikołaja w Gąbinie.

— ORŁOWSKA, Milena.: Syn strzela z szabli, a my uciekamy za ołtarz = poz. 109

— PIĘTKA, Włodzimierz.: „Mógłbym trochę pocierpieć...” = poz. 91

290. SIUTA, Dominik Jan.: Sanktuarium Maryjne w Skępem w wymiarze historyczno-duchowym i pedagogicznym / o. Dominik Jan Siuta OFM. // Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne. – 2018, nr 14, s. 33-42, il.

Sanktuarium Diecezjalne NMP Skępskiej, Matki Bożej Brzemiennej, Królowej Mazowsza i Kujaw w Skępem.

291. SMOLIŃSKI, Leszek.: [Ks. Andrzej Zakrzewski, Niezapomniany Święty – recenzja] / Leszek Smoliński. // Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne. – 2018, nr 14, s. 52-56

Zawiera rec. książki: Niezapomniany Święty: parafie, kościoły i kaplice filialne pw. św. Floriana męczennika w Polsce / Andrzej Zakrzewski. – Płock, 2017.

292. SZCZEŚNIEWSKA, Kinga.: Rok 2018 – rokiem św. Stanisława Kostki / Kinga Szczesniewska. // Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne. – 2018, nr 14, s. 7-10

Obchody Roku św. Stanisława Kostki w diecezji płockiej.

— Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne = poz. 53

293. TYBURA, Joanna.: Parafianie wyszli na ulicę / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 9, dod. Magazyn Płocki, s. 3, il.

Parafia pw. św. Mikołaja w Gąbinie.

294. WALUŚ, Konrad Jan.: Dwie Elżbiety św. Marcina biskupa / Konrad Jan Waluś. // U Świętego Marcina. – 2018, nr 1, s. 10, il.

Dot. historii kościoła św. Marcina w Słupnie.

— ZAKRZEWSKI, Andrzej.: Religijne postawy i zachowania członków straży ogniowej na przełomie XIX i XX wieku w diecezji płockiej = poz. 147

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki. Czytelnictwo

— O bibliotekach w prasie = poz. 299

295. WERNIK, Bożena.: Biblioteki cyfrowe jako nowoczesne centra promujące czytelnictwo / Bożena Wernik, Daniel Korzan. // Edukacja Otwarta. – 2017, nr 1, s. 13-23

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Dot. m.in. zdigitalizowanych zbiorów TNP oraz planów utworzenia Mediateki w Płocku.

Biblioteki publiczne

296. BEDYK, Artur.: Aktualności z Gminnej Biblioteki Publicznej w Słubicach / Artur Bedyk. // Słubicki Biuletyn Informacyjny. – 2018, nr 1, s. 7-9, il.

297. Gminna Biblioteka Publiczna w Bodzanowie / oprac. Barbara Jachura. // Gazeta Samorządowa Gminy Bodzanów. – 2018, nr marzec, s. 24-26, il.

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

298. (LESZ).: Legunki, agentki, emancypantki: wystawa w Książnicy Płockiej / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 8, s. 9, il.

Otwarcie wystawy „Niepodległość jest kobietą” połączone z wykładami nt. wybitnych płoczanek.

299. O bibliotekach w prasie: Dziarska osiemdziesięciolatka. „Człowiek orkiestra”. Miejsce poety jest w Płocku. „Sztuka zagrabiona”: uprowadzony Pontyfikał Płocki. Czytaj z Lego kolego. Dla każdego coś dobrego. wybór Iwona Typiak-Kowalska. // Bibliotekarz. – 2018, nr 3, s. 21-23

— WERNIK, Bożena.: Biblioteki cyfrowe jako nowoczesne centra promujące czytelnictwo = poz. 295

Biblioteki pedagogiczne

— O bibliotekach w prasie = poz. 299

Dziennikarstwo. Czasopiśmiennictwo

— ASZTEMBORSKI, Jarosław.: Spotkanie promocyjne = poz. 236

— BRZEZIECKI Andrzej.: Otwarte pismo otwartych katolików = poz. 83

300. MAŁECKA, Agnieszka.: W lustrze / Agnieszka Małecka, Agnieszka Otłowska, Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2018, nr 8, dod. Gość Płocki, nr 8/500, s. IV-V, il.

Dot. czasopisma „Gość Płocki”.

301. ROBAK, Waldemar.: Z pozostałych szpalt Korespondenta Płockiego: i znów strzeliły korki od szampa, w niebo pofrunęły fajerwerki... / Waldemar Robak. // PetroNews. – 2018, nr 1, s. 8, il.

Przegląd doniesień prasowych z 1877 roku.

INDEKS OSOBOWY

- Adamkowski, Arkadiusz 17
 AS. 62
 Asiński, Wojciech 59
 Asztemborski, Jarosław 235–6
 Babi, M. Karol 80
 Baka, Grażyna 121–2
 Balanicka, Ewa 135
 Bany, Beata 205
 Baranowski, Paweł 72
 Bech, Agnieszka 135
 Bedyk, Artur 296
 Bielińska, Kamila 16
 Bondyra, Michał 23
 Bończak, Jerzy 278
 Borowski, Jerzy 226
 Brzeziecki, Andrzej 83
 Buczkowski, Krzysztof 45, 156
 Burlewicz, Paweł 30
 Cegłowska, Blanka. zob. Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka.
 Chalicka, Agnieszka. zob. Jezierska-Chalicka, Agnieszka.
 Chmielewska, Maria 9
 Chrzanowska, Joanna 58
 Cichoński, Marcin 281
 Ciemniowska, Ewa. zob. Kielak-Ciemniowska, Ewa.
 Cieśla, Wojciech 113
 Cieślak, Jacek 280
 Czajkowski, Grzegorz 81
 Danieluk, Jacek 110, 151, 172
 Denst, Mariusz 281, 283
 Dobaczewski, Hubert 281–3
 Dominiak, Elżbieta 135
 Dumowski, Zdzisław 107
 Duraj, Danuta. zob. Walczak-Duraj, Danuta.
 Dwojnych, Andrzej 28
 (eg). 102
 Ferreras-Tascón, Manuel 175
 Franczak, Dariusz 176
 Frąś, Anna 227
 Furman, Tomasz 124–6
 Gajdos, Artur 157
 Gajewski, Wojciech 177
 Galicka, Izabella 86, 264
 Gancarczyk, Marek 20
 Gapińska, Elżbieta 77, 252
 Gąsiorowska, Edyta 53, 98
 Gembara, Jacek 134
 Gliniecki, Henryk 138
 Głowacka, Mariola 43
 Gołębiowski, Grzegorz 100
 Gontarczyk, Monika 199, 201
 Gontarz, Jerzy 13
 Gorzkoś, Juliusz 205
 Gorzkowski, Roman 138
 Górczyk, Wojciech Jerzy 253
 Grabek, Artur 114
 Graniszewska, Magdalena 127
 Grochowska, Anna 157
 Grzeszak, Adam 128
 Grzybowski, Michał Marian. 211
 (gsz). 152, 170, 204
 Gustowski, Bolesław 178
 Gutowski, Wiesław 163
 Horoch, Justyna 135
 IP. 96
 Istał, Izabela 1
 (jac). 254
 Jachura, Barbara 297
 Janiszewska, Anna 287
 Jaskulska, Renata 79, 282
 Jaworska, G. 225
 Jezierska-Chalicka, Agnieszka 237
 Jezusek, Wacław 69
 Jędrzejak, Marcin 77
 Jędrzejczak, Katarzyna 223
 Józwicka, Iwona 180
 Józwik, Tomasz 130
 Jurczak, Agnieszka 217
 Justyńska, Teresa. zob. Radwańska-Justyńska, Teresa.
 Kacprzak, Izabela 115–6
 Kacprzak, Michał 104
 Kalkowski, Dariusz 181
 Kansy, Andrzej 50
 (katia). 164
 Katka, Krzysztof 117
 Kielak-Ciemniowska, Ewa 198
 Kielbasa, Dariusz 242
 Klicka, Barbara 79
 Kłobukowski, Paweł 11
 Kociszewski, Aleksander 212
 Kołodziejska, A. 225
 Konarska-Pabiniak, Barbara 213
 Kondzińska, Agata 118
 Koński, Wiesław 41
 Kopeć, Wiesław 61
 Korus, Jakub 113
 Korzan, Daniel 295
 Koseski, Adam 52
 Kowalik, Helena 202
 Kowalska, Iwona. zob. Typiak-Kowalska, Iwona.
 Kowalski, Rafał 105, 239
 Kowanda, Cezary 116, 120
 Kozakowska, Katarzyna 5
 Koziet-Łęcki, Wojciech. zob. Łęcki, Wojciech 70
 Kozłowska, Ewa 1
 Krawczyńska, Anna 203
 Krupińska, Sylwia 25, 177
 Krusińska, Aneta. zob. Wierczak-Krusińska, Aneta.
 Kruszewski, Zbigniew 210
 Krysiak, Aleksandra Maria 95
 Kublik, Andrzej 118
 Kućko, Wojciech 93
 Kuliński, Wojciech 146
 Kusideł, Ewa 157
 Kwiatkowski, Jarosław 93
 (lesz). 241, 265–6, 298
 Lewandowska, Anna 136, 140, 148–9, 182, 255–6
 Lewandowska, Danuta 158–9
 Lipińska, Wiesława 29
 Łęcki, Wojciech 70
 Łęcki, Wojciech. zob. Koziet-Łęcki, Wojciech.
 Łobejko, Stanisław 157
 M.M. 71, 74
 Majewski, Robert 284
 Malczyk, Dariusz 34
 Małachowski, Adam 218, 243–5
 Matecka, Agnieszka 75, 137, 260, 300
 Marciniak, Jola 101, 144, 214, 246, 257
 Maślanka, Renata 48
 MAT. 228, 247
 Mataczyński, Marcin 130
 Matuszewska, Anna 10, 146, 205
 Mazurska, Wiesława 1
 Mąka, Jacek 84
 Michnik, Adam 17
 Milewska, Agnieszka 288
 Milewski, Mirosław 288
 Mokrowiecki, Marek 267
 Mroczkowski, Marek 261

MS. 141, 173
Mućka, Magdalena 160
Nogaś, Michał 283
Nowak, Bartosz 169, 289
Nowakowski, Andrzej 184
Nycek, Jan Bolesław 36, 64, 66, 234
Obajtek, Daniel 130
Odolczyk, Marcin 22
Ogniewska, Marta 135
Olszewski, W. 112, 242
Omachel, Radosław 131
Opolski, Krzysztof 31
Orłowska, Milena 76, 84, 85, 97, 99, 106, 109, 222, 238, 278, 279,
284, 285–6
Osiński, Wojciech 248
Ołowska, Agnieszka 300
Pabiniak, Barbara. zob. Konarska-Pabiniak, Barbara.
Pietrzak, Piotr 135
Pietrzyk, Jacek 65
Piętko, Włodzimierz 91, 300
Pilip, Łukasz 220
Przybecki, Piotr 248
Przygocka, Janina 55
Raciniowska, Anna 119
rad. 143, 165, 206, 208–9, 249
Radwańska-Justyńska, Teresa 215
Robak, Waldemar 301
Rogozińska, Monika 250
Rojewski, Andrzej 90
Rojewski, Ignacy 90
Rokita, Agata 13
Różański, Paweł 174
Rutecka, Jolanta 154
Rzeszotarski, Jan 238
Sadowski, Piotr 224
Sekelecka, Sylwia 22
Serafimowicz, Włodzimierz 258
Siuta, Dominik Jan 290
Siwek, Jakub 54a
SK. 92, 176, 187–90, 229, 259
Smolarczyk, Magdalena 163
Smoliński, Leszek 291
Sobieraj, Jerzy 67
Sobieraj, Leonard 232, 234
Sokołowska, Joanna 4
Solska, Joanna 120
Sroczyński, Grzegorz 108
Stachurska, Agnieszka 42, 111, 145, 150, 191–6

Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka 262
Stefańska, Ewelina 73, 82, 166–8, 240, 263
Stręciwilk, Krzysztof 107
Struzik, Adam 197–8
Sugajski, Jan 199
Sulkowska, Anna 162
Syperek, Anna 22
Syperek, Stanisław 139
szat 67, 121–2
Szatkowska, Lena 68, 88, 268–75
Szatkowski, Tomasz 54
Szczech, A. 225
Szczęsniewska, Kinga 292
Ślęzak, Patryk 26
Śliwiński, Jarosław 94
Świerzyński, A. 112
(†). 133
Tascón, Manuel. zob. Ferreras-Tascón, Manuel.
(ToP). 89
Turek, Waldemar 93
Tybura, Joanna 78, 180, 224, 256, 293
Typiak-Kowalska, Iwona 1, 299
Walczak-Duraj, Danuta 21
Waluś, Konrad Jan 294
Wanecki, Jarosław 207, 276–7
Wawrzyński, Sławomir 200
Wernik, Bożena 295
Węglicka, Anna 5
Wieczerek-Krusińska, Aneta 132
Wieczerek, Gabriel Paweł 64, 201
Wiśniewski, Andrzej 72, 94, 183
Wiśniewski, Janusz 60a
Włochowska, Anna 251
Wodzyński, Ryszard 155
Wróbel, Maciej 50
Wrzesińska, Anna Maria 90
Zakrzewski, Andrzej 147
Ziętek, Janina 32
Zygner, Leszek 63, 87

Opracowanie:

Izabela Istał, Ewa Kozłowska,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

09-402 Płock, ul. Kościuszki 6
Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
e-mail: dib@ksiaznicaplocka.pl

LISTA RECENZENTÓW KWARTALNIKA „NOTATKI PŁOCKIE”
W 2018 ROKU

ks. prof. UMK dr hab. Daniel Brzeziński
dr Andrzej Dwojnych
dr Grzegorz Gołębiowski
ks. prof. dr hab. Michał Marian Grzybowski
dr Andrzej Kansy
dr Agnieszka Krzętowska
prof. nadzw. dr hab. Zofia Kuźniewska
dr Tomasz Piekarski
prof. dr hab. Anna Maria Stogowska
prof. nadzw. dr hab. inż. Renata Walczak
dr Norbert Wójtowicz
prof. dr hab. Leszek Zygmier

NASI AUTORZY

- MARCIN BŁASZCZYK** — mgr inż., absolwent Wydziału Budownictwa, Mechaniki i Petrochemii Politechniki Warszawskiej oraz studiów podyplomowych w zakresie eksploatacji dróg Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, doktorant na Wydziale Historycznym Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztorą w Pułtuską
- GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI** — dr nauk humanistycznych, nauczyciel historii w III LO w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, wiceprezes TNP
- TOMASZ KOWALSKI** — mgr ochrony dóbr kultury (spec. konserwatorstwo), doktorant nauk o sztuce, pracownik Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Toruniu
- WŁODZIMIERZ SERAFIMOWICZ** — mgr inż., absolwent Wydziału Inżynierii Budowlanej Politechniki Warszawskiej, autor systemowych metod planowania i zarządzania w budownictwie (SHOD, PROKOR-P i STEROD), członek Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa, Naczelnej Organizacji Technicznej, Towarzystwa Naukowego Inżynierii Procesów Budowlanych i Towarzystwa Naukowego Płockiego
- DARIA TARKA** — magister, absolwentka UMK w Toruniu, radca prawny
Autorki Bibliografii — **Izabela Istał, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska**